

~~თქ~~ 13296
10

თუზუზი დუხუბი

საქმი აკადემია

საკ 13296
1a

საქმი აკადემია

ფილიალის
19 თბილისი 37

წინასწარმოცხადება

ძლიერი და მრავალფეროვანია თუშური ხალხური პოეზია, რომელშიაც მხატვრული სახეებით მოცემულია საზოგადოებრივი ცხოვრების დამახასიათებელი მოვლენები. თუშს ჭირ-ვარამის გამოთქმა ლექსად ეხერხება, და თავის სულიერ განცდებს იგი ლექსებში აყალიბებს. ამიტომ თუშეთის ყოფაცხოვრების გასაცნობად მის ხალხურ პოეზიას უაღრესი მნიშვნელობა ეძლევა. ხალხი ამ ლექსებს თხაზავს, ზეპირად გადასცემს თაობიდან თაობებს, მაგრამ საზოგადოებრივ ფორმაციასთან ხალხური პოეზიაც ცვალებადია და. მასთან დაკავშირებით, მისი თემატიკა და ფორმაც იცვლება.

თუშეთის ადრინდელი საზოგადოება თემურ წყობილებას არ გაცვილებია და მისი ძველი პოეზიაც ამ თემობრიობის სულითაა გაჟღერებული.

დღევანდელ სოციალისტურ მშენებლობის ხანაში თუშეთში მყარდება ახალი საზოგადოებრივი ურთიერთობა, და ამასთან დაკავშირებით, მისი პოეზიაც, შინაარსისა და ფორმის მხრივ, განიცდის გადაზალისება-გარდაქმნას.

ამ ახალ ყოფას. ახალი თაობა ჰქმნის და ახალ ცხოვრებას უმღერის. მათუშეთში ბლომათ მოიპოვებიან დღევანდელ მომენტით ამსკვალული მელექსეები, რომლებიც მღერიან და იბრძვიან თუშეთის გარდაქმნისათვის. სანიმუშოდ ჩვენ აქ მოვიყვანთ ზოგიერთ დამახასიათებელ ლექსებს.

აი, როგორ მიმართავს ძველ მამაპაპურ თუშურ ციხე-კოშკებს ახალგაზრდა თუში როსტომ ელანიძე:

დახავსებულხარ, სიბერეს შენთვის უძღვნია კალარა,
რას ფიქრობ? შენი ხანა-დრო აღარ აღსდგება, აღარა.
ეყო, რაც ჭირის მახვილით მთიელთ გულები დაღარა,
რაც გმირთა ბრძოლის ველებზედა სისხლი და ოფლი დაღვარა;
და ან რაც თუშთა საუნჯე, მტრის ცეცხლის აღში ჩაყარა;
ზომ ზედავ ეხლა გვიძახის ახალი ქვეყნის ნალარა.

კომუნის ხმისა ჭენებით გამოიცვალა ქვეყანა,
ახალმა შრომის ნაყოფმა ძველი სუყველა დაჰფარა.
ვინც შენს დროს ერთურთს ხოცავდენ, ეხლა ძმებია სუყველა.

სოფ. ჩილო 1930 წ.

წითელ ჯარში გაწვეული თუში ასე მღერის:

რა ლამაზი ხარ, მინდორო, წითელ ჯარების ბანაკო,
გარშემო ქედებიანო, სიცოცხლით საესე ალაგო;
ზაფხულში ყველა გაატრონობს, ზამთარში იყრებიანო.
თეთრი, ლამაზი კარები იქიდან იშლებიანო.
გააფხულს იკრიფებიან დიდრონ-დიდრონი ჯარები,
თავისუფლების მოყვარე, დაჩაგრულ ხალხის მხსნელები.
მიყვარს წითელი ჯარები, მეც ვარ იმათი წევრი,
ამაში ტყუილს არ ვიტყვი, არ მოკვდეს ჩემი თავია.

ან ტონ თავბერიძე. სოფ. ვესტომთა.

ტფრლისში ჩამოსული თუშები გლეხთა სასახლეში სცხოვრობენ,
და თუში მღლექსე ლახრო იმედიძე გლეხთა სასახლეს ასეთ-
ლექს უძღვნის:

ცენტრალურ გლეხის სასახლეს, მთიელმან ვუძღვენ ქებანი,
ავწონე გლეხთა მიმოსვლა, არ მიყვარს პირს ტერობანი.
უქებურს ლანძღვა უხდება, საქებურს უნდა ქებანი.
მე ლექსთა ფრთები დავსჭიმე, მას ვუძღვენ გამარჯვებანი,
სასახლეს შიგან შეველი, ენახე გლეხთ ნაწერობანი.
გადავიკითხე, ეწერა სულ ქება, ძლიერობანი.
ექვსი შაური აბქონდა დღიურად ნუმარის ქირანი,
კინო, აბანო, ისცა უფასო დამატებანი.
შვიგით გლეხისა შვილები, მათია თავშესაფარი.

შემდეგ ბაგრატი თავბერიძე წითელ დროშას ასე უმღერს:

აჰა, ინათა მზის სხივმა, მთლად მაინათლა ქვეყანა,
ზე აღდგა დაჩაგრულები, სინათლე სუფევს ყველგან;

მშრომელი ხალხი წინ მიდის, მათ დაიჭირეს ქვეყანა,
ხარობენ წითელ დროშის ქვეშ, როგორც ბულბული ვარდს თანა.
ჩვენც ხომ შეეხარით იმ დროშას, როგორც შევილები დედასა,
მისა მტერსა და ორგულსა თავს დავცემთ მესხა მედგარსა.

სოფ. დანო 1930 წ.

ეს თანამედროვე თუშური პოეზია ჯერ ნორჩია, მცირე რიცხოვანი და სუსტია. სამაგიეროდ, ძველი, მრავალ თაობათა მიერ საუკუნეებით შექმნილი პოეზია, მდიდარი და ძლიერია¹⁾ ხალხი ამ ლექსებს დღესაც შთაგონებით მღერის, განსაკუთრებით ძველი თაობა, რომელსაც ეხერხება ჩონგურის დაკვრა და შეხმატკბილებული სიმღერა.

ამ წიგნში მოთავსებული თუშური ლექსები შეკრებილია თუშეთში 1931 წლის ზაფხულს: ლექსები ჩაწერილია ირაკლი ელანიძისა და ჩემ მიერ. თუშური ლექსების რვეულები გადმოგვცალაზროიმედიძემ (თუში მელექსე სოფ. შენაქოდან), ელენე მაყაშვილმა (შენაქოს მასწავლებელი) და ილია მიქელაშვილმა (წოვა თუში სამხატრო აკად. სტუდენტი), რომლებსაც დიდ მადლობას მოვასხენებ.

ხალხური სიტყვიერების მთელი ეს მასალა დალაგებულია შინაარსის მიხედვით და იყოფა:

I საგმირო ლექსები, რომელშიაც თავმოყრილია: „ისტორიული ხასიათის ლექსები, ბრძოლა ქისტებთან, ლეკებთან და სხვა, აგრეთვე პირადი გმირობა და ვაჟკაცობა.

II საყოფაცხოვრებო ლექსები. აქ მოცემულია სატრფიალო და ქალ-ვაჟის გამიჯნურების ლექსები. შემდეგ სიკვდილკაემნისა და სევდა-მწუხარების გამომსახველი ლექსები. ამას მიყვება ნარევი ლექსები, რომლებშიაც ვალექსილია ყოველდღიური წვილმზნი ბოლოში დართულია თუშური მოთხრობისა და ზღაპარ-გამოცანათა რამდენიმე ნიმუში.

1) დ. ალბანელი, წინასიტყვაობა „თუშური სიმღერების“, კვალი 1897 წ. № 13-15, 17, 20, 23, 37, 49; დავ. როსტომაშვილი, თუშური ლექსები, მოამბე 1895, № 3; 1897 წ., №1-4; 1896; № 12; ივ. ბუქიუელი, თუშური ლექსები, ძველი საქართველო ტ. II ტფილისი 1911-1913 წ. განყ. V, გვ. 1-62.

აღნიშნულია ლექსის მთქმელის სახელი და გვარი, ადგილისა და დროის ჩვენებით. მოცემულია აგრეთვე ზოგიერთი ლექსების ვარიანტებიც.

რაც შეეხება ლექსების დასათაურებას, ზოგიერთ მათგანს აქვს სათაური, უმეტესი კი, შინაარსის მიხედვით, ჩვენ თითონ დავასათაურეთ.

ჩვენ არ ვიძლევიტ ამ ლექსების დახასიეებას, თუშეთის საზოგადოებრივი და სოციალ-ეკონომიურ პირობებთან დაკავშირებით. ასეთი ცდა მოცემულია ჩემს მონოგრაფიულ გამოკვლევაში „თუშეთი“ (საქარ. გეოგრაფიული საზოგადოების გამოცემა 1933 წ.), რომელშიაც ფართედ გაუშუქებულია თუშეთის ისტორიული წარსული, მისი სოციალ-ეკონომიური მდგომარეობა და ყოფა-ცხოვრება.

სერგი შაკალათია

ტფილისი 1934 წ.

I. 6088060

1. საზიკთოს ციხე

საგირთეს ციხეს აგებენ ციხესა აღმასისაო,
აგაშენებენ მხურვონი, ლამაზ ნაგებო ქვისაო.
შიგა შიგ ბანებს გიმართვენ, შესახიზნ ქალებისაო
სათოფურებსაც უშვებენ საოწრად ბიჭებისაო.
ექვს სართულზედა ააგეს, ზევიდან ხურვენ სიძსაო,
ქისტეთში ქისტებმ შეიტყვეს, მიძიმედ მიღგ მოძღვებიანო.
ქისტეთს იყრება ჯარები, ციხევ, შენ მუქარაზეო.
გამაგრდი, ციხევ ტიალო, ჯაჭვი ჩაიცივი ტანზეო.
აგეხის ღელეს გადმოდის ჯარები ქისტებისაო,
გალაღებული ბელადი ახალისებდა ჯარსაო:
— „ოვლათაც შეგართმევინებთ ქალებსა საგირთისაო,
საკვეხურ მოვიყოლიებთ მარჯვენას კარგი ყმისაო“.
საგირთის ვაკეს ჩამოდგა, ნამი არ წვდება ცისაო,
საგირთელთ ბიჭებმ შეიტყვეს, ჟამი არა აქვთ მტრისაო.
ციხეში შეგროვებულან ვეფხვები სალის კლდისაო.
თორმეტ ღღე ღამე იომეს, ჩამოტეხვას ჰგავს ცისაო.
თოფისი ალი ჩამოწვა, წვერებ დამალა მთისაო,
ამბობენ შეწუხებასა ბიჭები საგირთისაო.
ტყვია-წამალ გასთავებიათ გულგალაღებულ მტრისაო.
ერთმანეთს ეუბნებიან: „ახლ დრო მოგვივიდ ცდისაო“.
ვაჟაკნი გამოჩნდებიან, სისხლით შეღებვენ ხმალსაო;
ხმალდანხმალ გამოუცვივდნენ არწივნი მალლის მთისაო.
ჩაერიგნენ და ჩაკაფეს, როგორც ტოტები ხისაო.

ჩაერივნენ და ჩააფრთხვეს, როგორც რომ ნოტო ცხვრისაო.
ფშაველ-ხევსურნიც მოვიდნენ, მოძმენი თუშებისაო,
ქვემო თუშებიც მოვიდნენ, აღმ შებაბრუნენ წყალსაო.
დაამარცხეს ქისტის ჯარებ, მკვდარზე დაყარეს მკვდარიო
სიმწყურვლით შეწუხებულან მეომარნ საგირთვისაო.
წყლები სულ სიხლით შეღებეს, ველარა სომენ წყალსაო.
ალაზან წითლად შეღებეს, მკვდარს ვერ აუქცევს ფეხსაო,
მაგების ღელემდის მიჰყვენენ, თავით დაჰყუდენ მკვდარსაო.
მიდიან ქისტეთს, ჩივიან თავიანთ ნახოც მკვდარსაო,
ძნელი ყოფილა ნაჭერი; ნაქნევი თუშის ხმლისაო.

ე მაგის მომღექსებელი შუა წაროში ზისაო,
თორმეტ მეც მერგო მარჯვენა მანდ ნახოც ქისტებისასო.

2. ბახტრიონი

ბახტრიონს სხედან თათრები, სიტყვას ამბობენ ძნელსაო:

— „ახმეტას ჩავჭრათ ვენახი, დავამალვინოთ კვალიო“.

შეიტყვეს თუშის შვილებმა, მალღ შემოირტყეს ხმალიო.

ჯერ შუა ღამე არ ქნილა, ნაქერალს გროვდებიანო.

შველაი შველაიძეი პანკისს გატეხე წყალიო,

უკულმ დავჭედოთ ცხენები, დავამალვინოთ კვალიო.

საგათანებლოთ დავეცნეთ ბახტრიონს გალავანსაო.

— „გარეთ გამოდი, სულთანო, თუშნი გისხედან კარზედა,
თუ ნებით შენ არ გამოხვალ, ჩვენ გამოგიყვანთ ძალითა“,

— „მეტი ვარ საღირაშვილი, ნუ მიმზერთ ტალავარზედა,
გადავალ, გადავფრინდები ბახტრიონ გალავანზედა,
თუ შვიდ არ მოვკალ ხმაღ და ხმაღ, გამცვალეთ თათრის
ქალზედა“!

გოხ გავღებული ფრანგული კაბას რა ძლიერ სჭრისაო,

სისხლისა ნაგუბარშია ფეხი რა ძლიერ სცურავსო.
თელეს და თელეს თათრები, წითელ ჩადიოდ წყალიო,
ალვანში ციხეს აგებენ, ხოცა თათრისა ძელისაო,
ლიბოდ უგდებენ გალასა, საწვრეთი ფრანგულისაო.
დააგდებინტეს ალვანი, თუშთ არის საკუთარიო.
ჯერ ღმერთი, მემრე ბატონი, მცილავე არ ვინ არისო.
ვინც ალვანს უარესობდეს, ცოლმ შემოუხსნას ხმალიო!

3. ზ ე ზ ვ ა ი

ალვანში ზეზვის ცხენმა ბაგა გამოხრა კბილითა:
„ა ვაჰმე, ჩემო პატრონო, ღამეს ვათენებ ჭირითა,
ცივ გომბორს გადაგავლებენ ძუა შალევილ ცხენითა,
ქალაქში რო ჩავიყვანენ, ბაგეს დავიხრავე კბილითა“.
მიდიან თათრის ქალები: „აბა გვანახეთ, სად არი?“
— ზეზოსა ნახვა რად უნდა, მოკლულსა თქვენის ხელითა,
მაშინ რატო არ ნახვიდით ბახტრში ცხენით რო ბრუნავდა;
მოგდებდათ, მოგაწუხებდათ, მოგჩხვებდათ შუბის წვერითა.
აივსო ბახტრის მინდვრები თათრის ლაშქრისა ძვლებითა,
წითლად შეღება მთა ბარი თათრის ნადენის სისხლითა?“

4. გიორგი და იოსებ ხარანაული

დაბლა შირაქში ჩავიდნენ ხარანაულთა ყმანია.
გიორგი ეტყოდს იოსებს: „იორს ჩავავლოთ თვალია!“
თან ტინკო ვაიყოლიან, თავის პატარა ძმია.
ჩავიდეს ივრის ნაპირზე, იქ დახვდა თათრის ჯარიო.
თათარმა თოფი მოღრიჯა, იოსებმ ასწრო თვალია,
ისევ იოსებმ დაასწრო, ფათარს დაღლიჯენ ყბანია.
მობრუნდა, დახკრეს იოსებს, არწივს მოსტეხეს მხარია,

ძმაც იმასთანვე მოჰკლესა, გიორგი წინამძღვარია.
ხელში დაჭერა გაბედდეს, ტინკოს დაადეს თვალი,
ტინკოს ხო ვერას იჭერენ, ამომღერა ხმალია.
ჯერ თოფის სროლით თათრებსა თავდახვი თოფის ალია.
ახლა ხელდახელ მივიდა, კარგა გასაჯა ხმალია.
ტინკო ვერ დაიჭირიან, ისევე, ნახა ფშავია.
ფშავეთში გადმოიტანა თავის ორორი ძმანია.
ფშავის მთას გადმოიხედა, შეეყვირა, როგორც ხარია:—
„გიორგი, იოსებ მოიყვანეს!“ გააღეს სამთხის კარია.
საყდარში შაიყვანიან, თავზე დასტირის ქალია,
თავთან დაუნთეს სანთელი, ფეხთან დაუდეს ცხვარია.

5. შირუზანი

გალმა გავიდა ამბავი ჯარშია, ბელექანშია.
თათრებ ახარეს ერბმანეთს: ფირუზ დამხჩალა ფშავშია!“
— „თქვე მამაძაღლო თათრებო“, რას იკვებთ ჯამათშია?
თუ ფირუზანი არ იქნებ, ნურაც მზე იქნებ ცაშია,
ჩამოიხოშნენ მასკვლავნი, ჩაცვიდენ მღვრიე წყალშია,
მთვარეც უკენა დაბრუნდეს, ჩავიდეს შუა ზღვაშია.
ფირუზა კიდევ ჩამოვა თავის სადლოე ცხვარშია,
ფირუზა კიდევ შავალის ხმიანის სამართალშია,
მაიყვანს უბილაური. როგორც დაუჯდებ ჭკვაშია,
თან შეყვებიან თუშები ჩართული იარალშია“.

6. თინას გმირობა

ფარსმის ბროლისა ციხეო, შიშით გაქანებს ქარიო,
შიგ სხედან თუშის შვილები, თოფ პირებს ასდის ალიო.
— „თინაო, ღმერთმა გაცხონოს, სული ხომ ლაღად არიო,
თმას შემაიხვი მანდილი, წელს შემაირტყი ხმალიო.

გვერეოდი ლაშქარში, ჩალად დაყარე მკვდარიო!“
 უკან გაჰყვებოდ თუშები, კალოდ გალევს მკვდარიო.
 გაჰკვირვებოდა დალესტნლებს თინაის ნაომარიო:
 „ან მკლავი როგორ უძლებდა, ან სამლარიან ხმალიო?“
 იქით გაიქცა მურთაზი, გადაიარა მთანიო.
 ქაჩუსის ღელეს ჩასტირის, როგორც თმიანი ქალიო.
 წინ ცოლი შემოგება, თურეშაულთი ქალიო:
 — მურთაზ, რად გამოქცეულხარ, რად შეგვირცხვინე
 გვარიო?
 — თუშთ გამიწყვიტეს ლაშქარ, მოველი სირცხვილიანი.
 — სირცხვილიანის მოსვლასა, სიკვილილ სჯობს ნამუსიანი.

7. მურთაზი

ქაჩუსა ძირსა შემოვედ მურთაზი დიდ ჯარიანი,
 ფარსმისა თავსა გადმოდგა დაფნიან ზარბაზნიანი,
 ფარსმის ვაკეში ჩამოდგა აღმიან დროშანიანი.
 — „ფარსმას ვერ გატეხ, მურთაზო, ქვესაი ნაქსოვიანი,
 რკინის ვერ დალღეწ კარებსა კობალე დიჩინიანი.
 ფარსმაში კობტა ციხეებს შენ ვერ დაულებ კარებსა.
 შიგნით ვერ გამორეკავდი ლამაზ ლამაზსა ქალებსა.
 შიგა ზის ალოს ალუდა, ქორი აფეთებს თვალებსა.
 უკანვე დაგაბრუნებსა, მტირალს გაგზავნის შინითა,
 ხირიმებს არც კი მაკადრებს, მაჟრებით შეგიჯერებსა,
 ტყვია-წამალი ბევრი აქვს, ასი ოსმალოს ტოლია.
 უკან გამოგყვა მეკობარ, ფარსმას ნარჩენი ყმანია,
 შემოგაბრუნებს პირ აღმა, გატირეს, როგორც ქალია!“
 მთას გადატირის მურთაზი, ფარსმაში დამარცხებული,
 ჯარ თუშებს გავაწყვეტინე, დალესტანს შემრცხვენდებო.
 გზათ დედა მოეგებების:— მურთაზ, რა უყავ ჯარიო?
 ჯარ თუშებს გააწყვეტინე, შინ მოხველ სირცხვილიანი.“

8. ნ უ ტ ა რ ი

ნუცალა გირევეს ჩამადგა, როგორც ნატბაურ წყალიო,
მეცნეთ გაგზავნა თუშებთან; „ბეგრათ უნდ მომცეთ
ქალიო“.

ზოგმა სთქვეს: „ბეგარა მივსცეთ, მტერმა მოგვტაცა
კარიო“.

ზოგთ სთქვეს: „ბეგარს ნუ მივსცეთ, დაგვიცინებენ
სხვანიო“.

ქალმან გაიგო ყვავლოსა, დაწყევლა თვისი ძმანიო,
მთასა მაღალსა გადმოდგა, კლდეს აქანებდა თმანიო.

ეს რომ ითბანურმ გაიგო, მაღლ შემოირტყა ხმალიო,
სალამო ხანი დაიწყო საკახეთური გზანიო.

დარბახის ვაკეს ჩამოვიდ, ცხენმან დაუგდო ნალიო.

ჩამოხტა, ისევ დააკრა თვალ შუა ღამის ხანიო,

გასათენებლად გაულო თელავ გალაგნის კარიო.

გაწყრა, გაჯავრდა ლევანი: „რა დროს სტუმრობის ხანიო“?

— „შენი ჭირიმე, ლევანო, მტერმან მოგვტაცა კარიო,
თუ რასმე შენ აწ გვიშველი, თუშებ ვართ შენი ყმანიო“.

დაჯდა ლევანი, დაწერა: „მშურად გვიჭირედ მხარიო,“

ქიზიყში კაცებ გაგზავნა: „დიდ მომივიდეს ჯარიო!“

გასათენებლად მოვიდა ქიზიყის დიდი ჯარიო,

გძელ ყანას ამოდიოდა, არა ჰქონდ სათვალავიო.

გომეწრის ვაკეს ჩამოდგა, როგორც ნატბაურ წყალიო.

გირევეს წყალში გავარდა ვაჟიდ ლურჯ პერანგიანი,

ნუცალ კარავს დაკაფა ნაკუდაურის ხმლითაო,

მოსტაცა ოჭროს ლამბაქი, გამოვიდ სახელიანი.

გამაიყარეს ქისტები, ფარსმის თავს გადმოდისაო.

უკან მოსდევენ თუშები, წკეპად გამოდის ხმლისაო.

იქამდინ მისდივ თუშები, სანამ ნიშანში ჩინსაო.

ნუცალას ცოლი მოეგებდ: „ნუცალა სადღა ქნილაო?.

— „ნუცალა კარავს დაკაფეს ნაკუდაურის ხმლითაო
ვეუბენ, არ გამიგონა, ქალმან ვაჯობე ჭკვითაო.
ესლა იქ ევღოს. ბუჩქებში, ყვავ-ყორნებმ სთორინ
ბწყკლითაო“

9.

* * *

ლ. კ. 13296
10

ქაჩუსა თავსა ვადმოდის დიდი ნუცალის ჯარია,
ჩამოდგა გირევის ვაკეს, როგორც ნაგუბარს წყალია.
წოვათის დევდრი ანთაი ნუცალს მილა კარზედა.
წინ დაუღვ ოქროს ტაბაკი, ზედ კვიცის ხორცი აწყვია,
დანა ზედ უძევს ჯავარი, გიშრისა ტარი აგია.
სჭამსა და ვერა ლებდის, ლეთისგან მოელოლ შეელასა.
შეიტყო ითიბანულმა, ლურჯას დააკრა ნალები,
საგათენებლოდ ჩავალის გრემის ბატონის კარზედა:
— „ლევანო, ჩვენო ხელმწიფევე, ჩვენა გვიბოძე ყმანია“.
ლევანმა ჯარი შეყარა ათასი მეომარია,
ანთო მამხალაები, ლამით გაიხნო გზანია.
გარდადის ნაყავეჩოსა; „ღმერთო, დასწერე ჯვარია!“
ითაბანულის ლურჯაი ნაყავეჩს გღია მკვდარია,
გვერდთ უზის თავის პატრონი, დასტირის, როგორც
ქალია.

— ვინ გახვალთ გირევის წყალსა, ვინ გაიმეტებთ თავსაო?
წინგავიდ გირევის წყალსა, ვაჟი ლურჯ პერანგიანი,
იქნებოდ საგინაშვილი, ვისაც ანდერაზ ჰქვიანო.
ჩავიდა, ჩამოერივა სალთხუცის ნარქაფითაო,
ნუცალს ჩაუჭრა კარავი ნაკუდაურის ხმლითაო.
ტოლი ნუცალის ტიროდა: „ნეტარ ნუცალა რა იქნა?“
— „ნუცალი ანდერაზმ მოკლა, ყორნებს ჩაქონდა
მწელითა“
ლევთა სტირიან ქალები: „ალარ მოგვივლენ ქმარები,

ცხენებთ რა უყოთ ტიალთა, დაწყვიტეს ლაგამთ ტარები“.
ზოგმა სთქვეს: „ბაშტეს შევეყაროთ, მაგრა დავვულოთ
კარები“

ზოგმა სთქვეს: „მთაზედ გაუშოთ, თავზე წავყაროთ
ლაგმები,“

ზოგთა სთქვეს: „უკულმ შევეკაზმოთ, ზედ თავათ შევსხდეთ
ქალები,
გავიდეთ თუშისაკენა, იქავ შევიროთოთ ქმარები.“

10. დიკლოს აონხება

დიკლოს მოვიდა დიდოი, დენგამ შეყარა ჯარია.

მოდეს ხუშეთის დელესა, აღარა წვდება თვალია,
ჩამოდგა წისკვილისაკე, როგორც ნაგუბარ წყალია.

დასწვეს დიკლოი, შენაქო, ომალო აღად ქნიანო,
ჩამააშავეს კესელო, ქალვა ჭიანი თქვიანო.

აქითა შემომავალთა ბოჭორნას ცეცხლი ქნიანო.

სახლები დაწვენეს, დარბაზნიმც, თან ალი აუშვიანო.

შეიტყო თუშთა ბატონმა, მალღ შემოიჭტყა ხმალიო.

კახეთ ჩავიდა მომრავსთან: „ლევან, მიბოძენ ყმანიო“.

ლევანმა გამოაყოლა ათასი მეომარია,

შემოდის გრძელ ყანაშია, ცხენებს უელავს ნალიო.

ამოდის ნაქერალშია: „ღმერთო, დასწერე ჯვარიო!“

ჩამოდგა გომეწრის უბეს; არ გადასწვდებათ თვალიო.

შემოდის ჯვარბოსლის ძირა, აღმედ დაბრუნდა წყალიო.

გადადის ნაყაიჩოშო, მიწა გახიეს პყარო.

ფარსმით გაიქცა მურთაზი, გირევს შეყარა ხმალნიო.

გირევს ხვითხედექს ქალები: „თვალ ვინ შემოგართვ, *
მურთაზა,

„იქნებოდ თუშთა ბატონი, მგელმა დაკვნიტა ცხვარიო?“
— „დაირივნეს თუშნი, ქისტები, ხმლისა ამოდის ჩქამიო
თუშთ-ფშაველთ ქისტებ დაძალეს, დაყარეს მათი
მკვდარიო“.

11. (პაკიანზი)

დიკლოს მოვიდა დიდოი, აღდამმ შეჰყარა ჯარიო.
ზუშეთის ღელეს გადმოდის, ცისი არ სწვდება ნამიო,
წისქველთანა ამოდის, როგორც მარილზე ცხვარო.
ქუისა პირას ამოდვა, როგორც ნაგუბარ წყალიო.
ღვინიან ელენაიძემ ციხით მოხკიდა თვალიო.
ესროლა, გამოაგორა ჩემი ცოლის დამ ხარიო,
ქვე უბან შემოხვივლიან, ზე უბან შეზღვეს ზარიო,
შუუბან თოფებ გამოდის ქურაზიშვილი ვარიო.
— ქალბაქი ხაჩივრის ქალო, ღმერთმა გაცხონოს
მკვდარიო.

ფიქერგორ გადახვიდოდე, უკან გაბრუნებს ქარიო.
ქარი თუმც არც კი ქარია, ქალო, შენ ცოდვა ბრალიო,
ლეკებს არ გააყოლიდი შენი ლერწამი ტანიო,
გადავარდ, გადაიყოლე ლეკის ნარჩევი ყმანიო.

12. შენაქოს აკლება

შენაქოს მოვიდ დიდოი, დენგამ შეყარა ჯარიო.
არ სჯერათ შენაქოელებს, თეთრად შემოსეს მთანო.
ბეროი სახელაიძეს ჩეხვიენენა ცხრანიო,
ხელაიძისა ციხესა თავზე დახვიეს ალიო.
ძველ უბან ამოაწყვიტეს, თოფის ამოდის ჩქამიო.
ვასწიეს ახალ უბნისკენ: „ელანს მოვაქლოთ თვალიო“.

— „ელანე, გარეთ გამოდი, გარ შემოგრტყვია ჯარიო!“
უნებურად წვეს ელანი, არა აქვს ომის თავიო.

— „ძმაც ხომ იქა მომიკლეს, გულ დამწვარიცა ვარიო“
გამოვიდოდა ელანი, გამოიყოლებდ ხმალიო,
იქნია წალმა-უკულმა, ნაფოტ ამოდის ძვალიო.

ღამისი გათენებამდის თორმეტ დააწვინ მკვდარიო.

გაჰკვირდნენ შენაქოელნი, ელანის ნაომარიო:

„ან მკლავმან როგორ შეიძლო, ან სამღარიან ხმალმანა?“
ბრალნი ხართ, შენაქოელნო, მტერმანაც გიყოთ ძალიო,
შინ არა გყვანათ: ჯეილებ, გეცოტავენათ თავიო.

ე მაგის მომღექსობელი ქალ შენაქოელ ვარიო,
გულ ლალი არ ვის გეგონოთ, ტყვედ მომდინარიც ვარიო;
მთა მაღალ გადამავლიეს, დაღისტანს ვავლივ თვალიო,
სამი დღე ღამე ვიყავი ბუსურბან დაღისტანშიო.

მძიმედ დაწვებოდ ლეკები; მტრისიდ არ ხქონდის; ყამიო.

ავდექ, სამს გამოვჭერ ყელი, ქალმა დაეცადე თავიო,
გამოველ, გამოვეპარე, შენაქოს ვავლივ თვალიო.

ნუ მტირით, სწორნო ქალებო, მეღირსა მიწა წყალიო,
ემაგის მომღექსობელი თითონ ელანიც არიო.

13. გურხაღარა

ღაიქრა, გამოიმართა დიდი ბუსურბნის ჯარია,
გულხადარი ხყავს ბელადი, წინ არის ჩამომდგარია.

ჩეთმაში მზვერავ გაგზავნეს: „ჩეთმას დაგვივლე თვალიო“
გახარებული მოვიდა: „ცხვარი არს საშოვარიო“.

ჩეთმაში ჩამომდგარიყო თორმეტი ფარა ცხვარიო,
ორშაბათ გასამთენებლოთ, ჩეთმას დაეხურათ ცანია.

ორშაბათ დილა გათენდა, სისხლის დადგ ნიაღვარია,
დასჭრეს, დაკუწეს მწყემსები, სისხლის დადგ ნაგუბარია.

ვიგასა თოფი დაგვიკრეს, გიორგს მოსტეხეს მხარია.
წამოიწია გიორგიმ, წამოიყოლა ხმალია.
ჩაექანა და ჩავიდა, ჩალათ ჩაყარა მკვდარია,
ერთი შესწირა მწყემსებსა: „სულეთს გიზიდოსთ წყალია.“
მეორე ძაღლებს შესწირა: „საფლავსა გისხანთ წყალია“.
ძაღლებ ყმუვიან ტივლები: „სად არის ჩვენი ცხვარია?“
— „ზევითად შეხყვენთ, ტივლებო, სად მოდის სისხლის
კვალია.“

გზაზედვე შემოგეყრებათ თქვენი გიგაი მკვდარია.“
ნაზარალევზედ გადადის, როგორც ნაგუბარ წყალია.
მოღალოს ხიდზედ გაქეჩეს, გაუთეთრებავს გზანია,
ბელექნის ბოლოს გაჩინდა გიგაი ვაცის რქანია.
წინდაწინ გააქეჩინის, შააწვრიალის ზარია.
აქამდ მისდია გიორგიმ, იქ გაგვინება თავია,
„ეხლა გარეკეთ, რჯულ ძაღლნო, ეს უპატრონო ცხვარია!“

ჟე მაგის მომღექსებელი აღვანში თუშის ქალია.

14. (პაკიანსი)

შირაქის ბილოს ჩავიდა პირველად თუშის ცხვარიო,
გალმა შაიტყო ოლქამა: „ბლომად არს თუშის ცხვარიო“.
დალაღებულან თათრები დიდი შეყრილა ჯარია,
გულხადარა ყავთ ბელადი, ალაზანს ჩამომდგარია.
შისაში კაცებ გაგზავნეს: „სად რა არს საშოვარია!“
მოვიდეს გალაღებული, რა ადვილ საშოვარია,
ტარი მთაში ჩამოსულა, თორმეტი ფარა ცხვარია.
წავიდეს თათრის ლაშქარი, დაიძრა როგორც ღვარია.
საგათენებლად დაეცნენ, დიდი ღვა ცოდო-ბრალია.
მმასა ეძახოდ გიორგის: „ადექ, გარეკე ცხვარია!“

დაქეჩეს ჩვენი ვაცები, მოდის ეყვნების ჩქამია,
დახოცეს მეცხვარეები, სისხლის გვიბრუნავს ტბანია.“
წამოდგებოდა გიორგი, წამოიყოლა ხმალია,
თითო შეწირა მეცხვარეს იმის მსახური მხარია.
„უტანე გუდა-ნაბადი, ცივი უზიდე წყალია,
ძალღებს უკეთე სალაფა, ცივი უზიდე წყალია“.
გიორგის ცხენი გომში ებ. თელ ზამთარს ნაქერალია,
დილით შეჯდება ცხენზედა, სალამოს ალონს არია.
—„არიქათ, მოგვეშველენით, ლეკვებთ გარეკეს ცხვარია—
თელი დახოცეს მწყემსები, არც ერთი აღარ არია“.
ბარაქალ, თუშის შვილებო, მალე შეყრილა ჯარივ.
ჩავიდეს. ბელქანის ბოლოს, რაც იმათ გასავალია.
ბელქანის ბოლოს გამოჩნდა გიგაურაის ვაცია.
წინდაწინ ჩამოუძღვების, ჩამოაჩქამა ზარია.
წინ თუშებ გადმოუფრინდენ, შემოაბრუნეს ცხვარია,
„ბარაქალ, თუშის შვილებო, მაინც ყოფილხართ ყმანია!“

ე მაგის მალექსებელი ალვანში თუშის ქალია.
სალექსოდ გამომიგზავნეთ ფარაში ნარჩევ ცხვარია.
თუ არ მალ გამომიგზავნით, აღარ შეგაქვებთ მერმია,
თუ გინდა მთლადა გასწყვიტოთ ბრძოლაში მტრისა ჯარია.

15.

* *
* *

დაიძრა, გამოემართა დიდი ბუსურბნის ჯარიო,
გულხადარი ჰყავთ ბელადი, ალაზნამდ ჩამომდგარიო,
ჩეთმას გაგზავნეს მზვერავებ: „ჩეთმას დაავლეთ თვალიო“.
მოვიდნენ დალაღებული: „საშოვარ არის ცხვარიო“.
ორშაბათს გასათენებლათ ჩეთმას დახურეს ცანიო,
დასჭრეს, დაკუწეს მწყემსები, სისხლის აღინეს ღვარიო.

გიორგისა და გიგაურს, ღმერთო, დასწერე ჯვარიო.
გიორგის თოფი დაგვიკრეს, გიგას მოსტეხეს მხარიო.
გიორგი ეტყოდ გიგაურს: „მტერმ გაგვირეკა ცხვარიო“.
იორს გაუყრი ვაცები, ექვენებს გაქონდა ჩქამიო.
წაძოიწია გიგაურმ, თან წამოიყოლ ხმალიო,
ჩეეტანება გიგაურ, ჩალად დაყარა მკვდარიო.
სამი გიორგის შესწირა: „სულეთს გიბრუნონ ცხვარიო“.
ორი შესწირა მწყემსებსა: ეგენი თქვენი ყმანიო“.
ერთი, შესწირა ძაღლებსა; „სალაფავს გისხანთ წყალიო“.
ყბუიან ოხერ ძაღლები: „სად წაგვივიდა ცხვარიო?“
— „ზევით შეხყვენით, ოხრებო, იქ მიდის სისხლის კვალიო,
იქნებ წინ შემოგეყაროსთ, გზათ გიორგი წევს მკვდარიო“.
იქამდინ მიზდი გიგაურმ, იქ დაანება თავიო.
ჯარი ბელექჟან შეჩინდა, გიგაურთ ვაცის რქანიო,
„ეხლ გინდ გარეკეთ, რჯულ ძაღლნო, ეგ უბატრონო
ცხვარიო“.

ე ამის მომლექსობელი, აღვანში, თუშის ქალიო,
გულ ლალი არ ვის გეგონოთ, მეც იქ მომიკლეს ქმარიო:
საჩუქრათ გამომიგზავნეს თეთრი შიშავი ცხვარიო.

16. იმამ შამილი

ერთხელ თურმე იმამ შამილს მუქარა სთხოვეს პირათა:
„შე, მგონიჯ, დაიკეხნე თუშეთს წავალ საომრათა,
თუ მოხვალ, კი გიმასპინძლებთ თუშები ვაჟკაცურადა,
თუ გახსომს ფარსმის თაობა, ან თუ იცნობდი მურთაზსა?
შენცა ეგრე გიმასპინძლებთ, ისე გაგზავნით მტირალსა.
ლაას რომ დავეჯახენით მალლა ხისოსა მთაზედა,

სამოცი ლეკი მოგიკალთ, ხმალნი გილეწნეთ თავზედა,
ჩვენის თოფების ნაბეკდით სისხლი აწვიმეთ გზაზედა.
ჩვენმა მთავრობამ შეიტყო, წიგნი დასწერა წამზედა,
ფოშტის ფული გვაპატია სამ წელიწადი კვამლზედა“.

17. რაპით ბეღარი

შამილსა დაუბარებავ თუშების მუქარაზეო,
გაიგო ბელად დავითმა, მიდგ-მოდგებოდა ბანზეო.
სალაშქროდ ყმანი შეყარა, გაუდგებოდა გზასაო,
ავიდოდ იალალზედა, ცივსა ჩამოვლენ მთაზეო.
საყორნის ლელეს ბუდობენ ნარჩევ დაღესტნის ყმანიო,
დავით ეწვია ლეკებსა სადილობისა ხანიო.
— „აბა თქვენ, თუშთა შვილებო, ახლა იშიშვლეთ ხმალიო,
თოფითა, ხმლითა ვიომნეთ, გულს ერჭოს ხანჯლის
ტარიო,
ხმლის ფხაზე სისხლი დაგუბდეს, აღარა სჭრიდეს ხმალიო“.
თუშნი და ლეკნი შეიბნენ, სისხლისა დადგა ტბანიო.
დამარცხდა შამილის ჯარი, ასამდის წაწვა მკედარიო,
მიდ მოდიოდნენ ყორნები: „საით ჩავშალოთ მხარიო?“
— „ე მანდ, ამბობენ, დავითსა სისხლისა უდგა ტბანიო“.
ეგ რომ გაიგო შამილმა, მღვრიე დაედო ფერიო:
— „მე თუშებმა როგორ დამცეს? მე კაცი, აღარ ვარიო,
ქალი ვარ ჩიქილიანი, თმა გრუშა კოწოლიანი!“
ვეზირებმ წყალი მიართვეს, ამით იგრილე გულიო!

18. თამარ მღვდელი

ლეკებსა ჰქონდა ყრილობა, საც დიდი მოედანია.
ეუბნებიან ერთმანეთს: „ერთუროთ უჭიროთ მხარია,
ღვთის შვილთ მოუკლათ კობაღე, თავზე დაუცნეთ ქვანია“.
გაუგო დამბადებელმა, ჩამოგზავნ იასსარია,
გამოერია ლეკებში, ცხვრებულად დასჭრა ყელია.
შუამგლად ჩამოვიდოდა თამარ დედუფალ ქალია,
ზღვასა გადაკრა ქიჩილა, ზღვა იქით გადააბრუნა.
შუა ზღვას დაკრა სამანი, არ გადმოვიდეს ნამია.
პირდაპირ ჩამოუჯდებოდ ლალი ლაშარის ჯვარია.
გადაუხედავს ტერელოს, გამრავლებულა ცხვარია,
შეყარა თავის საყმონი, გრძელ გორზე მიდის ჯარია.
ქვახიდის ჭალას გროვდება საქართველოსა ჯარია,
წინ გარა გაუძღვებოდა, ღმერთმა დაგწეროს ჯვარია.
იქიდან გაიძვრებოდა, როგორც ნაგუბარ წყალია.
საბაკეზება წინ წავა წუწის პაპაი ბერია.
— ვინა სთქვა, ვის გახმ ენაი რო წუწის პაპა ბერია?
ცხენზე შეაფრინდეს ქორია, მაუქვეითოს მგელია.
შამობარუნეს ტერელოს ცხვარ-ცხენი ხაროვანია.
უკან გამოყვენ დევრათა ნარჩენი მეომარნია.
გვესროდენ სეტყვასავითა, ტყვიას არ ქონდა ძალია,
ნუ გიკვირთ, თუშნო, ფშაველნო, არ არის ჩენი ბრალია.
თან გტანავ ლაშარის ჯვარი, იმისი გიქრისთ ქარია,
ხელში უჭირავს ლურჯაი, ფეხს უკრავს ოქროს ნალია,
ხარ-ილიღე ჰკიდავ მათრახი, გაშალოს შვიდი მხარია,
შემოდგებოდა აწუნტას, შემობნელა მთანია.
ქვახიდის ჭალას გადმოდგენ, ცისი არ წვდება თვალია,
კაცს კაცის თავზე გახვდებოდ ასაცხვარ. ათათ ხარია.
სალაშარის ჯვარად გაუშვეს თეთრი ქორენა ხარია.

სამღთო ქნეს ფშაველ-ხევისურთა, დაკლეს ჭარი და
ცხვარია...

აღიდეს ლაშარის ჯვარი, თამარის ნაჩუქარია.
იმის ქებით და დიდებით გული ვერ მოუფხანია.
ლაშარის გორზე დაჰკიდონ ჩემი პატარა ზარია.
დახკრას, ხმა ახადს გავიდეს, პირჯვარი დაიწერონო.

19. გ ი ბ ა

სალამო ხანი მოვიდა ცამ დაიხურა ბურია,
სულ ერთ ადგილას დაქუჩიდა თორმეტი ბინა მცხვარია.
ლექსო გარბოდა გიგასთან: გიგაჲ წასახეს მცხვარია!“
— „შენ აქ რალაზე მორბოდი, იქ არ მოიკალ თავია?
მომგვარეთ ჩემი ქურანი, ის ოხერი და ტიალი!“
ქურანს დაადგა საკმანზი, ქურან დაიწყო გრიალი.
ექვსი გარსაკრი ამოსდო, მეშვიდე სამკერულიო.
გადის და გადის ქურანი, თან გასდის ცეცხლის ალიო.
გვერდზე ძაღლები მისდევენ ნაჩხუბარ, ნაომარიო.
ექვსი მთა გაარბენინა, მეშვიდეს მოსჭრა კვალიო,
გაიხედა და მიდიან, მცხვარია გალა-გალაო.
— „ვაკე შირაქში გაზრდილო, საით მიგიდის ფარაო?“
დაუჩოქა და ესროლა, ვაცსა მოსტეხა რქანია.
შემოტრიალდნენ ვაცები, სულ შეაგუბენ მცხვარია,
კაფა და კაფა ლეკები, როგორც ბოლოკა მხალია.
ერთი რჯულ-ძაღლი თათარი მაჯაში იყო ჭრილია,
იგრე აკუნა გიგაი, როგორც ყაყოშა მცხვარია,
თავს ქურანი დაჰქვითინებს, როგორც ქალწული ქალია.
გვერდზე ძაღლები ყმუიან: „გიგაა ჩვენი მკვდარია“.
გათამაშეს ვაცებმა: „შირაქ შავლალთ მცხვარია.“
— „რა გათამაშებთ, ვაცებო, გიგაა ჩვენი მკვდარია!“

ექვსი დღე ღამე იმგლოვეს, არ შეატოვეს რქანია.
არცა მოძოვეს ბალახი, არცა-დალივეს წყალია.

ამ შაირის გამლექსავი აღვანში თუშის ქალია,
სალეესოც გამომიგზავნეთ სამასი სული მცხვარია;
წინ ყოჩი გამოუმგზავრეთ, ყელზე დაჰკიდეთ ზარია,
უკან მწყემსი მააყოლეთ, მხარზე გაუდეთ კავია.

20. აქვარიაზე გარამქება

დიკლოში ვაჟნი გაზდილან ერთკვადის მეშურნენია.
ამბობენ: „კვენხა რად გვინდა? ბრძოლისა მოგვდის
დღენია.“

გაზაფხული მოახლოვდა, მთისა აგვიჩნდეს ცერია,
აქვარის მალალ მთაზედა ჩვენ ვათარეშოთ ცხენია,
თოფებიც იქა ვამღეროთ, ბანსა გვეტყვიან ტყენია,
ტყეები ლეკურ მთისანი, დაკიდებულნი ხენია“.

— „ივანე ბექურისძეო, დედის ძუძუც შევგრებია.

ვაჟნი ჯარად აპირებენ, წინ გაძლოლა შენ გრებია“.

ეგ რო შეიტყო ივანემ; თვალისა ცეცხლი აფრქვია:

— „გვალეთ, ბიჭებო, წავიდეთ!“ წინ გაუძღვება თავდა-

თიჩუს თავ გადაიარეს, ყიდუ თვალთ აუჩნდებაო,

აქვარის მთაზე გადადგნეს, ცხერისა მწყემსებიც დახვდება-

ქურაძემ სთქვა: „მწყემსი ვხოცოთ, გზა ბავანზე არ იქნება-

აქვარიდან მთიბავები შხის მოსვლაზე აგვიჩნდება,

სამთავ ერთავ დაუტიოთ, ერთიც ველარ გადაგვრჩება.

მზის მოსვლაზე მთიბავები აქვარიდან გამოჩნდება,

ივანე, ნება მომეცი, გული გულზე აღარ დგება!“

ივანემ ჯვარი დასწერა, წინ თითონაც ჩაუძღვება,

ივანეს ბექურაძეს ფეხქვეშ მკვდარი გვეგება.

ხმლითაც სცემს. ქურაზიშვილი, ლამაზადაც მოუხდება. ერთ წყეულ ლეკი ხანჯალით შუაზე დაადგებისა — „ახლოს მოდექით, თუშებო, ბიჭობა აქ გამოჩნდება!“ ბაგანაძემ დაუტია, ხმალი შორილამ მიწვედება, ლეკსა რო ხმალი შემოკრა, მალე თავქვე გაგორდესა. ჩაირბინა ბაგანაძემ, მარჯვენა თან გამოყვესა, „მტრისა მოჭრილი მარჯვენა ციხის კედელს მომიხდება გამობრუნდეს, ე მანიდან ნაბრძოლი წითლად დარჩება.“

21. ცხენო, ღალი გყავს პატრონი

ცხენო, ღალი გყავს პატრონი, ამოგიცვარავს ლავამსა. ხმა რო დავარდეს ლაშქრისა, ფეხს ოთხსავ დავიმალავსა. ცხენ ეუბნება პატრონსა: „ნუ გამაქცუნებ წინაო, ცხენთ უკან დამაყენებდი, ვითომც დავგოვარდ გზაზედა, ცხვარს ნურავ მიმადევნიდი, ჟანგს ნუ მომიკიდი ნალზედა. სველია ცხვრისა ბილიკი, ფეხ მომიცურდის ნამზედა, თუშთ რო თარეში გაუშვინ, ლავამ დამადვით თავზედა. გრძელ შარას დამაყენებდი, მაშინ დავგოვადებ გზაზედა. წინა წაგიყვან ბაკის კარ, თვალ ჰქონდეს მოჯერებზედა. მოჯერე, ღმერთმა არ მოგვცეს, მწყემსებს გაუფლი განზედა. სახელსაც მოგატანინებ, თუ მღერა გინდა ჯარზედა, ქალები აგახსენებენ, თუშეთს მბრუნავი ბანზედა.“

22. ბაგვაზიკებთან ბრძოლა

„ომში ნამყოფთა თუშებსა ამბავსა ჰკითხვენ დედანი: — „აბა, შვილნო, გვისაუბრეთ საით ივალეთ ცოდვანი?“ დასხდეს თუშებმა, უამბეს ამბავი ბაგვაზისანი: „ბაგვაზის მთები ყოფილა შუაგულ დაღესტნისანი,

შურთხი სტვენდეს მშვენიერად, სულღუმნი მალლა
მთისანი;

გალმა-გამოლმა ყორნები დაყფედენ ავის ხმისანი.
მშვენიერ მთისა კალთებზე ჟივილი გვესმა ცხვრისანი.
აქებდეს ბაგვაზელებსა, ჩვენ იმათ ჩაუტიეთა,
დავხოცეთ მეცხვარეები, ერთიც არ დაუტიეთა.
ერთი გაგვექცა დაჭრილი, ცოტა გზა გაუტიეთა,
მობრუნდა და დაგვიძახა: „თოფს რეტი დავვიხვიეთა,
პირველად, რო მოკალით, მებრძოლნო, ევა თქვენია
თუ ვინ დაბრუნდით, ნახევით, იცანით ქრისტიანია“.
მივბრუნდით, მალ ვნახეთ, ვიცანით ქრისტიანათა,
თვალთა ცრემლნი მოგვედინეს, და ვიტირეთ როგორც
ძმათა.

ეს სირცხვილი გავაკეთეთ, არც კი ვარგა სათქმელადა.
დედანი მოსთქმით ატირდენ: „ვინა იყო დაღესტნადა,
უმოწყალოდ ტყვედ წასული, რო მოკალით თავის ძმათა?
თავის ღმერთს რას ეუბნებით, ან იმისა დედმამასა,
რომ მოკალით იგი მუყე, მისი სისხლი ასვით ხმალთა?“

23. უმან ხაჩიშვილი

ზურმუხტი არის, უფასო, ლაღებიც იავუნდია.
ყირმიზი თვლებით მოქედილ, ზღუდი ფირუზით ბუდვა,
მარგალიტი და ჯავარი, აღმასი ჯგუფი გუნდია.
შიგ ზღვასა ქვიშა ნარევი, ქვეშ კლდეს მიწაზე უნდია.
რკინასა ვასტრის რკინავე, ფოლადი მასვე სჯობია.
მჯობნისა მჯობსა ვაჟკაცსა სახელიც დიდი ხმობია,
მტერსთანა გულის გაწყობა ძნელად ხო ვასაბედია.
ეგრე უმან ხაჩიშვილი ამხანაგად იყო ჩემთან,
ერთხელ ძალზე მოიქანცე, მიმეძინა ერთ დიდ ხესთან.

მე ლეკებმან დამიჭირეს, თასმით შემკრეს მაგრა ხელთა,
წამიყვანეს ტყვეთა მტანჯეს, ფიცით ვჩივი მაღალს
ღმერთსთან.

გადმიყვანეს ანწუხშიგა, რაჯაბელაც ჩამაბარეს.
შიგ ჩამავდეს ხაროშიგა, ზედ დიდი ქვა დამათარეს,
არცა ხქონდა ცას ნათელი, არც შუქები მზეს და მთვარეს.
დავყავ ხანი იმ ხაროში, საცოდავად ვიტანჯოდი,
წვერი, თმანიც შემებარდა, ქურქი მწვავდა, ვიდაგოდი.
ომანისა იმედებსა ჩემსა გულში ვიძახოდი:

„გამომიხსნეს ტყვეობიდან“, სულ ხო იმას ვიკვებოდი.
მადლი ღმერთს, იმ ჩემ გამჩენსა, ომანის გულს ეს გაეგო,
ხმაღსა ღუმა ვაპკრა, თურმე, ქარქაში ისე ჩაეგო.
მოპვარითა მოსრულიყო, ცურვით მიწას გული ეგო,
ყარაულსაც სძინებოდა, იმის ხელით სიკვდილ ეგო.
ამომიყვანა ომანმა, შემიხსნა ხელ-ფეხ ხუნდები,
რა გავაგრძელო, რა გითხრა, სიტყვასაც გვიან უნდები,
სახლში შევიდა გულდა გულ, მათი დღე მოდის ცუდები,
ყველას დაატრა მკლავები, იმით აავსო გულები.

24. ნაღირო მგებლიძე

ლეკეთში ქალი ატირდა: „ნეტა ვისი ვარ, ვინაო?
მოსტქვამდა ცრემლთა ფრქვევითა: დამსვამენ წყლისა
პირსაო,

ანამც წყალსა გამაყოლა, დანიც მკვდება ძმისაო,
ფეხსა მიყრია ბორკილი, ცრემლითა ვიბან პირსაო.
პურსა ვჭამ მწარე შხამითა, ცრემლებს სატანად ვატანო,
რო ვიყო თავისუფალი, გადმოვირბენდე მთებსაო.
ძმებო, თქვენ შესატყობრად, ღამეც ვივლიდე ბნელსაო,
ა, ვაჰმე, დიკლოვლებო, სულ მასპინძლებო მტრისაო!“

ალიბეგმა ჯარ შეყარა, ურჯულო დაღესტნისაო,
ამბობენ: „დიკლოს დავეცნეთ, ნუ დაეაძინებთ ხალხსაო.
მწყემსები ხმლითა დაეხოცოთ, ფარებ მოვრეკოთ
ცხვრისაო“.

ჩეთარეშნეს დიკლოში დილა თენების პირსაო.
ვაუქეჩიან ვაცებსა მგელობის ნადირისაო.
ზეზე ადგება ნადირო, რისხვალე წარბთა ხრისაო,
— „თუ ცხვარი ლეკთა წამისხეს, სიცოცხლე რაღად
მინდაო,
შენაქოს შემატყობინეთ, მედგრად მებრძოლთა გმირთაო;
მიშველეთ, ცხვარი წამისხეს დაღესტნის ლეკთა შვილთაო“
ნადიროს დედა ატირდა, საშინელს ამბობს ფიცსაო:
„წავა და ველარ მომივა,“ სთქვა, და დაეცა ძირსაო,
ნადირომა სთქვა: „გულწასულს წყალი უჩვენეთ პირსაო“.
თითონ გზასა გაუდგება, ძეი ახსენა ლთისად:
„ღმერთო, შენ ხარ ღონე ჩემი, ნუ ჩამყვება ჯავრი
მტრისა!“

მთისა ძირას დეეწევა, კივილი მოდის ყმისა.
ორი მოუკლა თოფითა, მესამეს ხანჯლითა სჭრისა.
მობრუნდეს, ნადიროს დაკრეს, მუხლი მოკვეთეს მგლისაო,
ნადიროი ბობოქრობდა, სისხლში სულ გათხვეფილიო:
— „გულო, ნუ შეგეშინდების, ფიქრი ნუ გაქვის მტრისაო,
სისხლი ბევრსა დაუღვრია ამ ჩვენს საზღვარზე გმირსაო,
რა იქნება ჩვენც რო მოვკვდეთ, არ დაეკარგოთ ფარა
ცხვრისა?“

ამოიოხრა, მოესმა ცხენების შორით გრიალი,
სთქვა: „სადმე ჩემდა საშველად გმირნი მოდიან
გმირთანი!“
წახეს, ნადირო მოუკლავთ, საბრალო სისხლში მცურავი,
ატირდეს ლაშქართ ბელადნი, ბუჩქნი უხმობენ ტყისანი:
„ველარ გიშველეთ, ნადირო, ცხვარიც მთას გადავიდაო“.

ახვას მგელოზის თამარმა ნაწნავი დაიგლიჯაო.
კრემლსა სისხლი შეერია, ვაცები იცნო ძმისაო.
მუხლის დრეკით მიეგება; „ხელი მიჩვენეთ ძმისაო.
თუ მომკალით ნადირო, პირი გაგიწყრათ ღთისაო“.
დანანდა ლეკის ბელადსა, კრემლები გადმოცვივდაო.
უთხრა: „ხელი ვერ მოვიღეთ, ხანი არ გვექნა ცდისაო,
კაცი მოგვიკლა მოზაძემ, შიში ქონდა ნანოზასა.
მთისა ძირას დაგვეწია ნადირი მგელოზისა.
ორი მოგვიკლა თოფითა, მესამე კი ხანჯლით კუწა,
ჩვენც კი მალე გავაბრუნეთ, მუხლი მოვწყვიტეთ გმირსა“.
კახეთს შაიტყო გიორგიმ, გულხელდაკრული ზისაო,
შვიდ წელიწადი ვიმწყესეთ, ვერ მოვიმხარეთ თავსაო,
ვერც დავიხსენით ტყვეები, ვერც ხარჯი უქენთ.
მკედარსაო..

25. ნანო თორაღვიის ქალი

ტუტარიჯ წისქვილს ატირდა ნანო, თორღვის ქალია:
— „გარეთ გამოსვლა მამიხდა, ვაჰმე, დამეცნეს ცანია,
გვერდით მამიკლეს ძმა ელან, სისხლის დაბრუნდა ტბანია,
ხელ მასჭრეს, ჯიბეს ჩამიწყვეს, ძირს ჩამოყარე თმანია,
გამგზავნეს საახვადოდა, ცამ ჩამოყარა ცვარია.
ჩაეთრისა მთაზე მავალსა უკან მაბრუნებს ქარია
ახვას სოფელში ჩაველი, ირგვლივ ლეკისა ჯარია;
თეთრი ამხადეს თავშალი, შავი დამხურეს შალია.
პური მშიან და ვერ ვჰამე, რჯული ვერ გამიტეხია,
წინ მიდვას ოქროს ღამბაჟი, ზედა კვიცისა ხორცია,
ზედ აძვეს დანა ფოლადი, ტარი გიშრისა აგია.
მითქვიდით ჩილოელებსა: კიცვას უჭირონ მხარია,

უთხარით ჩემსა საქმარეს: „წელზე შეირტყას ხმალია,
თუ სოფლად ვერას ჩამოვლენ, მთას უდგა ხაროვანია.“

ამ ლექსის გამომთქმელი ახვას-სოფელში ვარია,
ფეხზე მიყრია ბორკილი, თვალზე მიბრწყინავს ცრემლია.

26. ზყვერ გავანება

გასწი, გაფრინდი, მერცხალო, გადაიარე მთანია,
შენი ჭიკჭიკით ახარე კახეთის წინა მხარეა,
ალერსით შემოიარე თელავის მიწა-წყალია,
მიბრუნდი ჩემსა სატრფოსთან, და ჩამოართვი ხელია.
თან სიტყვა შემოუთვალე, მშვიდობა უთხარ ჩემია:
— „მიყვარხარ, ბიჭო, მიყვარხარ, მიყვარხარ გენაცვალეა;
არცა ხარ ისე ლამაზი, არც ფერად მოსაწონია,
მე კი მიყვარხარ, გენაცვლე, რად მინდა შენი ფერია!
სიზმრიე ხარ ძნელად სანახავ, ცხარე და სანატრელია,
მოდო, შევირთოთ ერთ-ურთი, ვართ ერთ-ურთ შესაფერია,
ტანით ალი ვარ, სახით მზე, თუშეთ თემისა ქალია,
კარზე მიდგანან მთხოვარნი, ვირჩიე ლერწამ ტანია“.
ორშაბათ დილა გათენდა, უნდა დაგვწერონ ჯვარია,
შუა ღამისას ლეკებმა გავვიღეს ციხის კარია,
მოვიდნენ, გამომიყვანეს თვალ-ცრემლიანი ქალია.
მთის წვერებ გადამატარეს, ცრემლით ვასველე გზანია.
ჩამიყვანიან დალისტან, ლეკის მეხვევა ქალია:
— „ნეტავი სხვაც არ იქნება ლამაზი თუშის ქალია?“
მომნათლეს, როგორც უნდოდა, დამაკარგვინეს რუჯულია,
საჭმროდაც იქვე მირჩიეს ნადალისტნელი ვაჟია.
მიძქვიდით ჩემსა სატრფოსა: „თუშო, რად გინდა ხმალონა?“

გადმოდრი დაღესტანშია, მტრისა იყარე ჯავრია.
თუ სოფლად ვერსად ჩამოხვალ, მთაზე დასტაცე ცხვარია“.
ტირილით ვერა ვუშველე, ქალმან მოვიკალ თავია.

27. გიორგი გელანაშვილი

— საზანდარო, საზანდარო, ცოდო ახსენე ღვთისაო,
ცოდო მაღლი გაარიგე ცოცხლებისა და მკვდრისაო.
არავით ღორი იყრება, საითა შერება პირსაო.
გიორგი გელანაშვილი, სარდალი მწყემსებისაო,
ისე არიგებს მწყემსებსა, როგორც რომ მამა შვილსაო.
მოჯამაგირემ შეჰფიცა, ფიცი ჰქნა მამა ღვთისაო:
— „გუშინ რომ ღორებში ვიყავ, ნავალი ვნახე მტრისაო;
ურჯულოს თოფი ვესროლე, მოვარტყე გულის პირსაო“.
— „შე წუწყო, ვერ გისროლია, პირი გიქნია ძირსაო,
თორემ მაგ თოფის ამბავ ვიც, ფიცხლავ დასცემდა
ძირსაო“.

გიორგიმ ღორებ აყარა, სხვა მთას ჩაუჩენ ძირსაო;
მანგლისსა პირი შეუკრა, ქოხები ჩადგა ხისაო.
შუა ღამე რომ შაიქნა, ელვაიც იქნა ცისაო.
ლეკები წამაირივნენ, ლეკები დაღისტნისაო,
ორი ურჯულო ბელადი გიორგის დააწვებაო.
წამაიწია გიორგიმ ორივე დააწყო ქვეშაო.
დასცა და დასცა ხანჯალი, შაშვივით აღებს პირსაო,
ორშაურაშვილს შევხედე, ყველივით სთლიდა ლეკსაო.
ხანჯალი ჩემი მეგონა, შენიც რა ღამაზ სჭრისაო.
რკინა ნარჩევი ფოლადი, ტარი კამეჩის რქისაო,
ევ ჩვენი პატარ გოგალე ლეკმა მოიგდო ქვეშაო,
— „მიშველე, ძმაო გიორგი, თქვენი ვარ, განა სხვისაო?“
— „გიშველი, ძმაო გოგალევე, ჩვენი ხარ, განა სხვისაო!“

შე ასე დაეტრიალდები, როგორც ბორბალი წყლისაო,
ბელადებიც მე გავკაფე, როგორც ტოტები ხისაო!“
ახლ არავისკენ გადამდგარ იძახდა დიდის ხმითაო,
ვეგები გადავარჩინო, ვინც არი ჩვენი მხრისაო.
დიღმელებიწა ბინაში ორი ბელადი ზისაო.
ხელთ უჭერიათ მაქრები, კონდახებ ლეკურ ხისაო.
ორთავ ესროლეს გიორგის, მხარ ცეროს წამოწვესაო.
რა ლამაზ მოკვდა გიორგი, არც ჯავრი ჩაჰყვა მტრისაო.

28. იობ ჩიღოაიძე

ლეკო, ვინამ ხარ ლეკეთში, ჰკეხულობ ჯამაათზეა?
— „ავდგებ და წავალ“ საველით, ვივლი თუშეთის მთაზეა,
თუშურს მოვრეკავ მე ცხვრებსა, ბერდენეასც ვივლებ
ხელშია,
წავართმევ თუშის მეცხვარეს, თავსაც მოვაჭრი ძირშია“.
ერთი ეტყოდა მოხუცი: „ტყუილად ჰკეხა ბევრსაო,
ვერ იცნობ თუში შვილებსა, შენ თუში შვილებს
მგლებსაო,
წახვალ და ვედარც გადმოხვალ, შენი გადმოსვლა ძნელსაო“!
არ დაიშალა აბაქარმ, დადგა ქიონის გზაზედა,
სამი დღის პური წაიღო, ვებუს გადადგა მთაზედა.
ვებუში უში-ძის შვილი ჩიღოელია ცხვარზედა,
ხელში უჭირავ ბერდენეა, მუდამ აძოვებს ხამზედა.
მოლოდინი აქეს ლეკების, თვალრ უჭირავს გზაზედა.
ამხანაგებსაც ეტყოდა: „აის, ვინ გაჩნდა მთაზედა?
აბა წავალ და გავიგებ!“ აბჯარ აისხა ტანზედა.
შორიდან დაუძახებდა: „ლეკო, მომეცა გზაზედა!
მომიცა, ვილაპარაკოთ, რისთვის მოსულხარ მთაზედა?“
ლეკმა გაქცევა გაბედა, იობ გახყევა კვალზედა.

იობი შემოეწევა, ლეკი მობრუნდებ წამზედა.
ორთვე მიმართეს თოფებსა, გაუხდებ დასწრობაზედა.
ორთვე ერთმანეთს დაჰკრიან, სისხლი გადმოუფ ტანზედა.
მეორე ასწრო იობიმ, კეფხა ალგლიჯა თავზედა,
— „დაიცა, ლეკო, ნუ სწვალობ, ველარ წახ ჯამათზედა,
სამი დღის პურით მოსულო, აქვე შევეჭამოთ მთაზედა!
ვერც კი მე წავალ, ძმობილო, მძიმედ ნატარ ვარ
ტანზედა“.

ნეტავ ვინ შეატყობინებს ჩილოელიძის შვილსაო:
„მწყემსი მოგიკლეს დავითო, ჩობანი შენი ცხვრისაო.“
შენაქოს მაცნე წავიდა, დავითს ეტყვიან პირსაო.
ეგ რომ დავითმა გაიგო, თვალრიდან ცრემლსა ღვრისაო,
შეკმაზა თავის რაშფერი, ზედ თავად შეჯდებრისაო.
მალე მიუვა იობი, სტიროდის, როგორც შვილსაო.
— „ა ვაჰმე, ჩემო იობი, მოკლულო ჩემის ცხვრისაო.“
შინათკენ წამოიყვანა, წინ თითონ გაუძღვისაო.
შენაქოს ჩამოიყვანა, ქალი და რძალი სტირსაო,
ქალნი ძმობითა ასტირდენ, დედაი, როგორც შვილსაო.
ყვავლოში კაცი წავიდა, დედას ეტყვიან პირსაო,
დართლოდან ტირილ მოისმის იობის მამის დისაო:
— „ავაჰმე, ჩემო იობი, ობლათ გაზდილო ველთაო!“
ასტირდა იობის დედა, იტყოდის ცრემლის ღვრითაო.

მე ამის მომღეჟსობელი ქალაქს მივდივარ თვითაო,
მივდივარ სადოხტუროდა, ეგებ ვიშველო რითაო.
ბევრმა ეჭიმმა გამშინჯა, ყველამ უარი მითხრაო.
ლექსი ვთქვი შეწუხებულმა, იობ ვახსენე თქმითაო,
შენდობა მისი დალიეთ, მტრის შებრძოლ ვაჟკაცისაო.

29. ბ ე რ ი ძ ე

გვიანდა ჩამოდიოდა მათურელების ცხვარია.
ჭიზიყის ბოლოს ჩამოდგა, როგორც ნაგუბარ წყალია,
შირაქის ქედზე გადადის, გადაათეთრა მთანია.
ამბობენ ჭიზიყელები: „ნეტარ ვისია ცხვარია?“
მათუხელთ ბინას მიადგნენ, ბაკებს გაულეს კარია,
ვარს შემოარტყეს სანგალი, სამ ღამეს ედგა ცხვარია,
ალვადარაში ჩავიდეს, აღარ დაუხვდა ხამია.
ბერიძე ეტყვის მამასა: „ცხვარს მოგვიწყურდა წყალია.
მამავ, ჩამიდე საგზაობ, ორნი გამომეყნენ ცხვანია.“
წამლით გაამსო მასრანი, თოფს დაუპირა ტალია.
ჩავიდა ლეკის წყალზედა, დაალევიდა წყალია.
იხილა, შემაბრუნა: „ცხვარო, მოძოვე ხამია!“
თათრების მოლოდინი აქვს, გზისკენ უჭირავს თვალია,
ცოტარა ხანი გავზდა, შემოჩნდა თათრის ჯარია.
ცხვარ დააბრუნა თათარმა, არ დაანება თავია,
თოფი დაღრიჯა თათარმა, გულმა არა ქნა შიშია.
წინ წინ ბერიძემ დაასწრო, მანძილავ დასხენ რქანია,
მეორეც მალე მიასწრო; „სვი სისხლი, კვნიტე ძვალია!“
მინდორს გორევედა ბერიძე, ცხელის ტყვიით მთვრალია.
ზემოთით ბალღი დახუტურებს, ყმაწვილი უმეცარია.
ჩამოშველება სწადიან, ცდისი არ ხქონდა ხანია,
ცოტარა ხანი გავიდა, იქ დადგა ხანჯრის ჩქამია.
— „მავას რაღათ ჰქლავთ, რჯულძაღლნო, გან ეგეც
მეომარია?“
— „ამას მიტო ვკლავთ, ბერიძე, შური გვაქვს საძებარია,
ორ ხელით მიგყავს დაჭრილი, სამ ცხენს გვიკიდავს
მკვდარია“.
— „ბაღლო, შენ სახელ არ ვიცი, თითონაც ავად ვარია-
ფვად ვარ შაწუხებითა, აღარც კი მნებდა თავია.“

ჩაგ მამა შენსა, მგელასა, რისთვის დახურენ ტანია?
გასწირე შუა გზაშია, ცხვარს დაუნებე თავია.
სასუფეველსაც დაგადგამს ლალი ლაშარის ჯვარია“.
კას მოსწყდა წითელ ვარსკვლავი, შამოირბინა მთანია...
მივიდა მათურაშია, დაბრუნდა ცოდვა ბრალია.
შენის ბრალითა, ბერიძევე, ქალი ატირდა რძალია.
შავეთის კარზე შემოჩნდის შახყვირე, როგორც ხარია,
წინ უკლონ შემოგეგებნეს, ყველამ დაგიკრას თავია,
ჩინი ჩაგიდევს ყელზედა, იქნები აფიცარია,
გვერდით დაგიდეს ხელადა, გინათებს კელაპტარია.

30. ღაშაგის მოვიდა თილიძე

ლაშარს მოვიდა თილიძე, დიდგულად ჭაჯდა თუშია.
შამეგებეინენ ფშავლები, როგორც რო ბატონს ყმანია:
— „შენ აქ არ მოგესვლებოდა, დიდი ქენ ცოდო ბრალია,
გასწყვიტე დიაც ყმაწვილნი, კალოდ გაღეწენ მკვდარია,
ნაკვეთაურის ქერხოსა შენ შეხსენ რკინის კარია“.

— „მადროვეთ, ფშავლის შეილებო, მალოცეთ თქვენი
ჯვარია“

მოვსულვარ სახვეწნელადა, მომიყვანია ხარია,
ეგ მაშინ გავარიგოდეთ, როცა გამოვლენ მთანია.
მთა გაშრეს, ქვიშა გამოჩნდეს, ლურჯამ მოხკიდოს ნალია.
ტყემა გაუშვას ფოთოლი, ბალახს გაფინოს ნამია.
მთებშიაც გაჩნდეს ჯანყები, მხედარ დაღმალოს თავია,
უბისთავ დანათლებიან თილისძის ცხენის ნალია.
ან ვისი სჭექდეს მაჯარი, ან ვისიც სჭრიდეს ხმალია,
ან ვისა მიუდიოდეს ნათარეშალი ცხვარია.
ღელის ძირს გაღმოდოდეს თქვენი ცხვარ-ხაროვანია,
უკან მომდევდეთ, ფშავლებო, სტიროდეთ, როგორც
ქალია“

ღელის გორს შემოხკიდოდეთ ერთი პატარა ხარია:
ლაშარეულა თან გვიტან, დავლათის გვიქრის ქარია,
დახკრა, ხმა ახადს გავიდეს, პირ დაიწერონ ჯვარია.
დედამა მისცა ჩემს ცხენში შვიდ ფური, შვიდი ხარია.
მე იმან გადამარჩინა, მის თვალებს ვენაცვალა“.

31. ბავშვანდემთან ბრძოლა

აღვანში თუმის შვილები ხმაღს უღესავენ პირსაო,
თოფებსა ძალზე ღმართავენ, ჯავრი გულს მოდის
მტრისაო.

დაუბარებენ ივანეს, ელიზბარიძის შვილსაო,
შენაქოშიგა ბაკურას, გულადსა, ქვრიტიშვილსაო.
წამოვიდოდა ბაკურა, ჯოგი თან მოსდევს მგლისაო,
შაგროვდებიან ყვარელში, შუა ბაზრისა პირსაო.
საომრად დროშა რჩეულნი ეკითხებიან გმირსაო:

— „დილაზე საით წავიდეთ, საით ღა გვიზამ პირსაო?“
ბაკურა ეტყვის; „გმირთ-გმირნო, ნუ ჩქარობთ, არა
სჭირსაო;

მოულოდნლოთ ივანეს, ელიზბარიძის შვილსაო,
ეს ვაჟიც გულოვანია, მედგრად მებრძოლი მტრისაო“.
ხალხის ნაპირს გიორგ სდგას, მრისხანედ წარბთა ხრისაო,
თოფ გაბუღული მხართ ხკიდავ; ვადა უნათებს ხმლისაო.
გიორგი ეტყვის ბაკურას: „კაცო, რას ამბობ, რასაო?
რათ ულოდინებთ ივანეს, გზაც თითონ ვიცით მთისაო,
რო აქებთ ბავშვანდემსა, მათი გაცნობა გვინდაო“.
წინ გაუძღვება ბაკურა, გზა გრძელიც შამოკლდებაო.
ბავშვის მთებსა გადადგნეს, შუგულას დაღესტნისაო,
ჩეთარეშნენ თუმები, მწყემსებ დახოცეს ცხვისაო.
მთისა მშვენიერ კალთებზე ჟივილი მოდის ცხვისაო.

ერთი გეექცა მეცხვარე, ქორივით სოფლად გაფრინდა. შაიტყვეს ბაგვაზელებმა, მოდიან ცხენებ ხეთქვითა. თუშნი გორებში გამავრდნენ, შიში არა აქვთ მტრისაო. დილ საღამომდე იომეს. სულ გააწითლეს ქვიშაო.

— „გვალეთ, ბიჭებო, გვეყოფა მარჯვენა ჩვიდმეტისაო!“
გამობრუნდება ბაკური, ღიმილი მოდის პირსაო, წამოვლენ კახეთისაკენ შაირებისა თქმითაო.

ყვარელში რო ჩამოვიდეს, სუ ხალხი გაკვირდებაო:
„რა ხალხი ამოუფმეტავ, ხელები მოაქვთ მტრისაო!“
წინ მოუძღვება ბაკურა, ვადა უნათებს ხმლისაო.

— „შენი ჭირამე, ბაკურა, სულამ შენ ხმალი სჭრისაო. დედამან შვილი გაზარდოს მტრისა დამცემი ძირსაო, ბაკურავ, შენისთანანი, თავის მომკვეთნი ხმლითაო“.

32. ივანე ელიზბარძე

ივანეს ელიზბარძეს ქადინ მოსდიოდ მტრისაო, ევალეზოდეს თუშები: „ივან, გაგვიძებ წინაო“. წინ გაუძღვების ივანე, ჯოგ უკან მისდევს მგლისაო. გაბედეს ქვემოთისაკე, თვალი თან გახყვა ღვთისაო. ჩავიდეს ბელაქანშია, სამზირი ლეკებისაო, სადილობს დროს ჩამოჩინდ ყუყაი¹ ლეკებისაო.

ივანეს ელიზბარძეს სიცილ მოუვიდ პირსაო.
— „ივან, გადუშვენ ახლები, ღმერთმა დაგწეროს

ჯვარიო!“

ქება რად უნდოდ თუშებსა, მგლებთ ცხვარი დაკრიფიანა, მობრუნდეს ნასახელარნი, ქეჭა დვას თოფებისაო.

¹ ყუყაი — მეკობარი.

ე მაგის მომღეჭსობელი ქალი ვარ ხმალ შუბიანი,
შეიტყვ, ივანე, გამოხგზავნე საყურებ გუგუშინი,
თუ ვერ გაიმეტ საყური, ტყავკაბა ნაჭრელიანი.

33. ქოქრია და ბექურიძე

საქვაროვებ ლაშქრები კიდუს თავ იყრებიანავ,
დასხდეს, დარიგდეს თუშები, ბელადათ დაღონდიანავ.
— „გაუძღვ, ბექურიძეო, ბელადათ გაქებდიანავ!“.
გაუძღვებ ბექურიძეი, გზა ჭირკვან ხანდებიანავ.
ქოქრია და ბექურიძეი ერთმანეთს ხპირდებიანავ;
„ერთმანეთს ნუ უღალატებთ“, დროშას ქვეშ ფიცვედიანა.
ჩადიან აქვარისთავა, ხმალს სწუნობს, გაუცვლიანა.
გაბრუნდეს სისხლის ტბაშია, სხვან შორიდ ხედვედიანა,
ემანდით გამოქცეულნი, შინ ჯალაბს რას ეტყვიანა,
ჯალაბს თუ მოატყუებენ, სწორებში რას იტყვიანა?

34. ბ ი ჭ უ რ ი

— ვარამ გაიგეთ, ფშავლებო, ციხე დაგექცათ ქვისია?
ომში ამბობენ წასვლასა უცოლოს ბიჭუნისია.
წასულა თავის ბიჭობით, ნაწილს არ მისდევს ცხვრისია,
ცხენის სიმარდეს უქებენ, გაჭრასა ფრანგულისია.
ერთ კვირას გავლილს ამბობენ, სავლელსა ერთის თვისია,
თრიალეთს გაცილებულა, საქოარს ფშავლის ცხვრისია.
ჩახედავს ყარსის ქალაქსა, ნაპირსა შავი ზღვისია,
შამბულს ამბობენ ხელმწიფეთ თათრისი რუსებისია.
ეხვეწებ ლაშარის ჯვარსა, ძალსა იმ იანსრისია:
სამხდროსაც დიდსა უქადებს ხარისასა და ცხვრისია.
ომებს ამბობენ ძლიერებს, სროლასა ზარბაზნისია.

არ ღვერიდებ ბიჭური, გულს ვენაცვალეზი ყმისია,
შევიდოდ თათრის ჯარშია, პირს დაიბრუნებს მგლისია,
განკვირდეს ოსმალელები, ელვასა ღგავა ცისია.

ცხენზედა შამოიგდებდა თათარსა ოსმალისია.

თავის უფროსებს მიართვამს, მარჯვენას თათრებისია.

საჩუქარს ბევრსა უქებენ, მენდლისი; მაგის ჯვრისია,

კიდევ გამოსვლას ამბობენ ტემლაკს ბიჭურის ხმლისია.

ავად გამხდარა ბიჭური, წამოსულ ქალაქისია.

ამბობენ ქალაქელები: „რა საქმე ქნილა ღვთის მადლსა.

ცას მოსწყდა წითელ ვარსკვლავი, დაბლ დაცემულა

მიწასა!“

კუბოს კარგს გაგიკეთებენ, თეთრის ტირიფის ხისასა.

ოჭროს დუღუკებს გიშვებენ, შუქს გიყენებენ მზისასა,

ცოლი არ გყვანდა, ბიჭურო, ცხენს ვინ მოგირთევდ ყინჩადა,

საგძალს ვინ ჩუყრიდ ბიჭურსა, საკმაო შვიდის თვისასა?

შაგიტყვეს მოშავეთეთა, კარგებს გიღებენ ხისასა.

ჩინი ჩაგიდევს ყელზედა, შუქს აბნევს სანთლებისასა.

შამოგებვიენეს უკლონი, ამბავს გკითხავენ ყინჩადა.

თან ამას გეობნებოდენ: „ნულარ წაგვიხვალ ღვთის

მადლსა,

აქაც კი ვიციით ომები, უფრო ვიყრებით ღვთის კარსა.

ხმალს ნუ გაიღებთ სხვაგანა, ნარტყამსა კაის ყმისასა,

ხმალ დადვან სატირელზედა, შუქს დაიყენებს მზისასა.

მოტირალ ხელში აიღებს, დამლევის გაქებენ მტრისასა.

ცხენი უბოძეთ ბიჭურსა, დაღალულ შორი გზისასა,

ისე ადვილად ვინ განხნის გულს კაი ვაჟკაცისასა!“

35. გეგმანის ომი

ამბობენ ხელმწიფეები: „ბრძანება არის ღეთისაო“,
კახეთში ტელეგრამები დღეში სამ-სამი დისაო,
— „გვიშველეთ, კავკასიაო, ძალი დაგვადგა მტრისაო“.
გარეკეს გრანიცაზედა სალდათი ოცის წლისაო.
მემრე მოკრიფეს ზაპასი, გზა გაატარეს ზღვისაო.
ჰაერში აეროპლანები დადგა, და ტყვია სწვიმსაო.
შავად ივლება მინდვრები, ალი წვეს ზარბაზნისაო.
იაკობ ცისკარაული აფიცრებს უყრის პირსაო.
— „ჩვენ ან რად გვინდა პრიკაზი, ბძანება ხელმწიფისაო,
ან აპელატებ რად გვინდა? ჩვენც მოგვკვდეთ, არა გვიშაო.
წინ წამოსულსაც ამბობენ გერმანელ მეფის შვილსაო.
ეგ ან ტყვეთ გამოიყვანოთ, ან მეხი დავცეთ ციდანო.
იძახდა ცისკარაული: „შვილი ვარ ხევსურისაო,
მომყევით, რუსთა შვილებო, შიგ გადავიდეთ ხმლითაო“.
თან მიჰყვა თავის ჯარები, ფეხში დაიძრა მიწაო.
მოგვირტყეს გერმანელებმა. ნამტვრევ წაიღო ძვლისაო,
ალვის ხესავით წამოწვა, არ ამააგდებს გმინსაო,
უჭირავს სისხლში გასერილი, ხელში ნამტვრევი ხმლისაო.
ცალკე მოღობეს საფლავი თორმეტის აფიცრისაო.
ზედაც სპილენძი დახურეს, ნამ არ ჩაივდეს წყლისაო.
გაგზავნეს ტელეგრამები გვარ სახელკობაისაო,
გულმაგრად შენდობა უთხარ, დედაო აფიცრისაო.
მაგრ იცის მტერმა, დავითო, მომკლავო ბათირისაო.

თუ რა მეღეჭეს იკითხამთ, ნათქვამი გრანჯაისაო.

36. ქისჯავს უპარავს ცხენები

ქისტებს უპარავს ცხენები, მითხუში გადასდენია,
ნაჩალიკ ეტყოდ გიგაურს: „იმელი მაქვა შენია,
ადექ და ცხენი შახკმაზე, გზა იცი რამოდენია“.
წინ ქურდნი, უკან მდევარნი, თავს ღამე ედგა ბნელია.
მიანათებლის ღამფასა, ამბობდა: „ვერა ვქენია“.
შუა ღამისას მტერს მისდევს კლდის შევარდენი ჩქარია.
დადგომას ბედავს, ლურჯაი თორმეტ თუმნიან ცხენია,
„არ დასდგე“, ეტყოდ გიგაურ, „ბევრი გაჭამე ქერია“!
საგათენებლოთ ჭიუხზე შურთხებმა დაჰკრეს ზარია,
ძაღლებს ეძინათ თეოზე, ჯერ არ გაშლილა ცხვარია,
მუკლედავ გადაეწია, ნავალს დაატყო თვალთა.
ბელოელ აფშინაშვილო, დედა აცხონოს შენია,
მაშინვე ქისტებს გასძახე: „ძაღლებ, სად მიგყავთ ცხენია?
შინ ველარ წახვალთ ცოცხლები, დაგმუკლებით დღენია!“
მათ სწორ-სწორეთ იომეს, ნაყოტრთი აჩნდეს კდენია:
დაბრუნდ, მოჰფიქრობს გიგაურ: გილძი მაქეს
დასათვლელია.
არწიო, შემოიკვართე ფრთები, წელში გაიგდი ხელია-

37. ჩიხარაულის გყავ თეთრო

ჩიხარაულის ტყავ თეთრო, ძუა ნუ გიშვი გძელია,
ნუმც გასულხარი სასტუმროდ, ნუმც გიჭამავა ქერია.
მხედარიმც ჩამოგიგდია ქურაძიშვილი მგელია.
ბრალი ხარ, ქურაძიშვილო, ჩამოგთელევედეს ცხენია.
ფეხ არ გედგ უზანგაშიგა, ღამაზად თითის წვერია.
ჩიხარაულის ტყავ თეთრი სააყრეს ჩამოხვიოდა,
ტახტას ეკიდა მათრახი, ცრემლები ჩამოსდიოდა.

38. დამე, დამეხსენ, პაპაქე

— დადექ, დაგვეხსენ, ვაზაძე, თუშეთ ნუ გგონივ ზიანი, გადადი ხეესურეთშიგა, ხმალ იქა სხედან ფხიანი. დგნალოვნის ლელეს ჩამოხვალ დილაზე ტვირთილიანი, შემოგეყრება თორღვაი, ლვთიდგან არს ნაწილიანი. თოფი შენ მოგცა თორღვამა, ხანჯალ დაგიმალ ფხიანი. მარჯენივა ჩამოგიარა, მარცხნიდან გიყო რიალი, გულის პირს დაგცა ორპირი, მიწა გაჭმივა მტვრიანი. დგნალოვნის ლელეს გაგწირა, ნაბად დაგხურა მცვრიანი, თავსთან დაგისხა ყორანი, გალო გამოხარ ტვნიანი. თითონ არდოდში გადვიდა თორღვაი სახელიანი. არდოდში ქალებ ამბობენ, თორღვა არს მარჯვებლიანი.

— „მე მარჯვებლიან არა ვარ, მე მოვალ სირცხვილიანი“.

თოფიდ ხმალ წამართ ვაზაძემ, აქ დავალ სირცხვილიანი“.

— „შენ თოფ ხმალს ვერვინ წაგართმევს, შენ ხარ ვაზაძეს მომკლავი“.

შაირის მოშაირეი ქალ გომეწრელ ვარ, თმიანი. სალექსოთ გამომიგზავნეთ ტყავ კაბა ნაოჭიანი, საჩუქრად გამოაყოლეთ საყურ ბეჭდ გუგუმიანი. თორღვ, ცოლად მოგივიდოდი, დიდ რო იყვ კეთილიანი, საცოლეთ არას მიკადრებ, აზნაური ხარ ყმიანი. მაგით, თორღვაი, თავს ნუ იქებ, მამა მეცა მყავს ხმიანი.

39. პიოჩგი შავაკრამვილი

ქალაქ მეტეხის ციხეო, ნაგებო ლურჯის ქვისაო,
გარს გალავანი გავლია, სიმაგრე დაღესტნისაო,
რკინის გაბია კარები, ოსმალოს ფოლადისაო;
გარს მორე შამოვიდგება აღელვებული წყლისაო,
გამოვითხრიდა ლიბოსა, გამოვირღვედა ძირსაო,
გაიქცევიან ტუსალნი, ნამყოფი დიდის ხნისაო.
გიორგი შავარდაშვილო, არწივო მაღალ მთისაო,
ერწოს მოვივა უწყება, ბრძანება ქალაქისაო:
„რად არ ჩამოხვალ, გიორგი, ხანი ქონდ ჩამოსვლისაო?“
ჩამოიყვანეს გიორგი, სახე ჩამოყვა მზისაო.
ბორკილებ გამოიტანეს, დამღონებ ტუსალისაო.
ხელი კრეს, შიგნით შეაგდეს, დაუდგნენ შტიკებითაო.
გარს ტუსალ მოეხვივნინან, ნამყოფი დიდის ხნისაო.
— „დაჯექ, გიორგი, გვიამბე ამბავი ქვეყნებისაო,
ჩვენა აქა ვართ ტუსალად, დღე გვაქვის უბედურითაო“,
დაჯდა გიორგიმ, უამბო ამბავებ ქვეყნებისაო:
— „მე ქალაქსა ვარ ტუსალად, დამყრელი ობლებისაო“.
გარეთაც გამოიყვანეს, შუქ დაანახვეს მზისაო.
შექჩნეს სათრიალეთოდ, ხმა კივილ გამოდისაო.
მუხლებზე ხელი დაიკრა, ვა, დედა გიორგისაო.
ვინა დაგაბრალ, გივარგი, დახოცვა თათრებისაო?

ე მაგის მალექსებელი შირაქის გულში ზისაო.
ჩარგალელ ყაყოჩაია, მათრახის ტარებს სთლისაო.

40. რაპით ჩილოაღიძე

— ყური დაუგდეთ, ბიჭებო, სიმღერას კარგის ყმისაო, სახსოვრებლადა ქვეყნისა, სახსენებლადა მკვდრისაო. შაყრილან თუშის შვილები კალთებსა შირაქისაო, დაიბარებენ დავითსა, ჩილოელიძის შვილსაო.

— „ცხვარს არ მოაკლოთ ბალახი, ჯავრ არ შაშქამოთ მტრისაო!“

თითონ შახკმაზა ლურჯაი, ლეგა მიმინო მთისაო, ზედ თითონ შაჯდებ დავითი, რაკი არ შაუხდისაო. გამოჩნდა კასრის წყალზედა, როგორც ნიავე მთისხო. გარს ჯარი შამოეხვია, ბიჭები თუშებისაო. ზოგი ეტევა ხანჯრითა, ზოგ თოფს უკვენით ზისაო, ღვთის იმ პირ გაუწყრებისა ბიჭებსა ჩაღმებისაო. ქორივით თვალებს აფეთებს, ფერს იკრავს ბერი მგლისაო. „აქამც ვინ შემომიჩინა შვილები ჩემის ძმისაო?“ ხელშიგამც მისცა ბერდენკებ, პატრონა რუსებისაო, ხმა მაშინ გამოიღოდა ხმელეთზე დავითისაო. წავიდა თუქურმიშაში; ჯავრს არ შავკამდე მტრისაო. პრისტავე ეტყვის დავითსა: „ნუ დასდიხარ ბრიყვიო, წინ უკვენ მტერი გეშალებ, როგორც ტურები ტყისაო“. არ დაიჯერებს დავითი, ფიქრიც არ არი მტრისაო, დავით, შენ ბუჩახის შვილო, ბადალო ხმელეთისაო, დედა ვინ გყვანდა გამზდელი, გულ ვინ ჩავიდვა ქვისაო? წინადგან ცეცხლი დაგინთეს, ელვა გეგონა ცისაო. ხელი დაიკარ ხანჯარსა, ვადას მოგიხვდა ხმლისაო, ნება არ მოქცა ტყვიამა, ხან არ დავცალდა ცდისაო, საბაო კუკალაიძევე, პირიმც გაგიწყრებ ღვთისაო, მამ-პაპით ცოდვიანებო, მხოცენო თუშებისაო. თქვე მეუღმაღე ძაღლებო, როგორ გიფერებსთ მიწაო, რად არ შეუხველ პირდაპირ დავითს, ბუჩაძის შვილსაო?

ხმა მაშინ გამოიღოდა ხმელეთზე დავითისაო.
მაგის ცოლების ცოდვითა არ ჩაგიშვებდა მიწაო.
ვინამ ეტყოდა ბუჩასა სიკვდილსა დავითისაო.
ეგ რო შეიტყო გიომამ, ცოდვით დაიწო შინაო:
— „ავ ვაჰმე, ჩემო დავითო, ციხევე, სიმაგრევე ქვისაო,
ანამ ჯავრ როგორ შევჭამო, დავითო, შენი მტრისაო?
გაგვიშავდება, დავითო, ბინები შენის ცხვრისაო,
ველარ გაიშლებ ვებუში, გამთეთრებელი მთისაო.
ველარც კი კარზე მოდგება ჯოგიც იმ დავითისაო.
ველარც შეუძღვებ სტუმრებსა სწორებსა დავითისაო“.

ემაგის მოლექსობელი კაცი ვარ, ^მუცხო მხრისაო,
სალექსოდ გამომიგზავნეთ ჩექმები თქვენის ძმისაო,
თხოვნაში არა ჩამიგდოთ, სადათ ^მარს მოლექსისაო.

41. ბრძანებდა ლაშარის ჯვარი

ბრძანებდა ლაშარის ჯვარი, ცას ღბივარ ოქროს ^მიბითა,
ხმელ გორში ბერი მუხა მიდგ, ზედ ღბივარ ოქროს
^მიბითა,

ბერი ეცადა მოყმეა, ვერვინ დამბედა შიშითა.
სულძალმა ერისთვიანმა გადმომაბრუნა ძირითა.
ძირში გამიგლო კედები; ჭალისკენ გამიჯირითა,
სახელ შეუთქვამს ციცითა, იმ შავის ძაღლის სისხლითა.

42. შაჰიდ მოიდა ხოხობი

შატილ მოიდა ხოხობი, გულ დიდად დაჯდა კარზედა,
შვიდი კარზედა ვაჟკაცი, ახადელთ მუქარაზედა,
შვიდსავე უყიდა თოფები, შვიდსავე დახკიდა მხარზედა,
შვიდსავე უყიდა ფრანგული, შვიდსავე შეარტყა წელზედა.
შატილით გამოისტუმრა, ხელ დახკა მუქარაზედა.
„თუ ის ქალ აქ არ მომგვარეთ, არ მომიხვიდეთ კარზედა“.
ახადს, გოდერძის ციხეო, შიშით გაქანებს ქარია.
მოდიან შატილელები, ციხევე, შენ მუქარაზედა,
მოვედნეს შატილელები, ციხევე, გაგიღეს კარია,
შვიდიდან გამოიყვანეს გოდერძის თამარ ქალია.
ქალი მოსტაცეს ახადელთ, მათირებენ გზაზეა,
შემოეყარეთ მოყმეი, თხის ტყავი ეცვა ტანზედა.
დაჯდა, დაჰკითხა ჭკვიანად: „სიტყვა მითხარით წამზედა,
საიდან მოგყავთ ეს ქალი. რო მათირებთ გზაზედა?“
— „ქალი მოსტაცეს ახადელთ, შატილს უნდ დავსვათ
ჯარზედა“.
— „თქვენ ამ ქალს ველარ წაიყვანთ, მოყმე სხვა
დაგზვდათ გზაზედა!“
თხის ტყავნი დაიყრევიან, ხელი-ვაიკრა ხმალზედა,
შვიდთ იმათ, მარტო იმანა ხმლები გაიძრეს წამზედა,
შვიდსავე დასჭრა თავები, შვიდივე დააწყო გზაზედა.
შვიდსავე ახყარა იარაღ, თითონ აისხა ტანზედა.
თითონ შამაიხსნ ფრანგული, ქალსა შეარტყა წელზედა.
— „ქალო, შენ დაი, მე ძმაი, ნულარ გეშინის გზაზედა,
მამაშენს უთხარ, გოდერძის, მტრები დაეხოცე გზაზედა,
მე კი არ გამომაცხადო, მტერი ბევრ მიღვა გზაზედა“.

43. უ ი რ უ ზ ა ნ

ჩემს მტერსა ისეთ ამბავი, რაც რო თუმ ფშაველთ
მოსვლია,

შირაქსა ტარიმანასა ციხე შუაზე დაშლია,
გალავან შემოვლებული ივრის პირამდე ჩაშლია.
ამბობენ მეცხვარეები: „უნდა ჩავსცვივდეთ წყალშია,
ალარ გაუშვათ მწყემსები იორში, ალაზანშია.“

დაგზავნეს ყარაულები ნუხშია, ყარაბახშია.
გახარებია თათრებსა ფირუზან დარჩა ფშავშია.

— „ნუ გიხარინთ, თათრებო, ნუ იტყვით ჯამაათშია,
ისევ ჩამოვა ფირუზან სადოლეთ თავის ცხვარშია,
ისევ შემოვა ფირუზან ხმლიანი სამართალშია“.

ვევრდს უდგა მარხვან თადო, ჩართული ჯვარ მენდალშია.
უბის პირ მასრან გაყრილნი, ჩამშვენებულნი ტანშია.

ასეთებ სიტყვებს იტყვიან, ყველას მოუვა ჭკვაშია.

გაჭირდეს, თუმებს მორეკვენ, გაუტეხელთა ძალშია.
თუ ალარ იქნებ ფირუზან, მზე ალარ დადგებ ცაშია,
მთვარე შეიქნეს შავადა, ჩავარდებ შუა ზღვაშია,
ჩამოიხოვნეს ვარსკლავნი, ჩაცვივდნენ მღვრივე წყალშია.

—
ემავის მოლექსობელი, უკლო ვარ მათურაშია.

ნეტარ ველარამ გნახავდე სახატოდ მოსულ ფშავშია,

შევიპატიყო ხწორები, ზემოთ შენ იჯდე თავშია.

უბის პირ მასრან გაყრილო, ჩამშვენებულო ტანშია,
ლხინს იტყვი ნელა ნელადა, ხალხს დაუჯდება ჭკვაშია,
შემამც მომკლ, შენამც გაგამთელ, ჩემჩმ სატირლად გავლია,
თქვენათ მაგივრად, ბიჭებო, ჩამსა შვილების ჯარშია.

44. გ ი გ ე ი

— ვინა ხარ გულ ჯავრიანად, დიკლოს ვინ ბრუნავს
ბანზეო,
ჭირიმ ჩამოღღლევის ზამთარსა, ზაფხულს მოეღის ძალზეო,
კითხოვდეთ საბუელებსა: „ლეკებ ხომ არ სდის გზაზეო?“.

— შოროდე, გურჯო, ზუ მკითხან, ჩაუჯექ ყვარლის
გზაზეო.
ტყვევებ მოუდისთ ფშავლისი, ტირილით ქალი, რძალიო“.

— „ნუ სტირით, დებო, ნუ სტირით, გიგაი ვიზისთ
გზაზეო,
თუ თქვენ ლეკებ გაგატანოთ, წვეერი ნუ მესხას ყბაზეო,
ნურცა მიტიროს დედამა, სწორში ნუ დამსვან ჯარზეო“.

ხმალ და ხმალ გადაერია, ხუთნი დაკათა წამზეო.
ხუთსავ აჰყარ იარალი, ქალებს აასხა ტანზეო,
ქალებ გზაზე დააყენა, მშვიდობით, დებო, გზაზეო,
ჩემს სახელს ფშავლად ნუ იტყვით, თუშ ვარ, გან ფშაველ
ვარიო.

45. * * *

— სოლიშვილმცე ვინ მოკლა, გმირი არწივი მთისაო,
მტრის დედის მატირებელი, დამცველი საზღვრებისაო?
მოუკლავს გომეწრელებსა, ვაჟკაცი ლალატითაო.

— „რათ მოხკალთ, გომეწრელებო, ჯავრი რა გჭირდათ
მისაო,
არ იყო თქვენი საკადრი, ხელ-შეკრულ მოკვლა ძმისაო.
საყვედურისა დამდებნო, მიეღისა თუშეთისაო“.

II ს ა ყ ო ვ დ ო ბ ო მ ვ ა ე ბ ო

46. ღაუკარ, ჩემო ჩონგურო

ღაუკარ, ჩემო ჩონგურო, შენზე გავაყოლ გულია,
საყვარლისგანა ავად ვარ, სასიკვდლეთ გამართულია.

შენგნივ ვკვდები, საყვარელო, შენგანა ვარ ფიქრს
გართული-

მუდამა ვდგევარ საჩიხზე, საყვარელო, გულ დაწული.

ავდექ და შენთან წამოველ, რო ვერ დავიძინე ძილი,

შენ კარები ჩაგეკეტა, აღარ მომიბრუნე პირი.

დარდიანი გამოვბრუნდი, მწარედ ამიტირდა გული,

მეორე დილით რო შემხვდი, სიტყვა მითხარ მეტად

ცვლილი-

— „ბიჭო, შენ ჭკვიანად იყავ, თორე გადაგკიდე ჭირი.“

მე ხმა ველარ ამოვიღე, ბაგეს დავიბჯინე კბილი,

ხოლოთ ერთი ესე გითხარ: „ჩემზედაც ხარ ჭკვით

შემლილი,

ჩემიმ სიყვარული დაგწვავს, ველარ დაიძინო ძილი.“

47. ქალ, გუშინ

— ქალ, გუშინ, გუშინ წინათა დედა რას გიჯავრდებოდა?

„მომდიოდ შენი ტირილი, ვახშამი მიმწარდებოდა!“

— „შენი გულისად, მოყმეო, მომეკალ მემართლებოდა,

დამეკარგ ვერცხლის ბეჭედი, იმაზე მიჯავრდებოდა.“

ქალს სიკვიმ უბედ ჩაუდვა, ქალო, კვესისი ჩემისი,

გმენაიმც, მაყურებია, ლამაზო, შენის დედისი.

48. თვალუფუნა ღამაჲ ქანი

სარკმელით შევხედ, ტარსა ხსნიდა თვალუფუნა ღამაჲ
ქალი,
— „შინ წამოდი,“ ხელი მიქნა, „შინ არ არის ჩემი ქმარი,
ქალას გავგზან თივის თიბად, ხელთ უჭირავს ნამგლის
ტარო,
სასადილოთ გაუგზავნოთ უმარილო შავი მხალი;
თუ არ ჭამოს, ჭირი სჭამოს, იმას დალღევს შავი წყალი.“

49. * * *

ალმასის ფანჯარაშია, ქალო გიჩანდა პირია
რა უცხოთ გათეთრებულხარ, როგორც საყდარზე კირია.

50. * * *

გაზაფხულია ხანზედა ბუკაკას ასხი ბუმბული.
არამ გინდოდე, ქალო, არ მოგდიოდე სულ გული.

51. გადმომავალო ბერცხალო

გადმომავალო, მერცხალო, გადაიარე მთებია,
იარე, შემოიარე კახეთის მინდორ; წყლებია.
მიბრუნდი ჩემსა სატრფოსთან, და ჩამოართვი ხელია,
თან სიტყვა შემოუთვალე: „მშვიდობა უთხარ ჩემია.
მიყვარხარ, ბიჭო, ქალასა ბოლომდის მიყვარებია,
არცა ფერათ ხარ ღამაში, მაქვს დიდი სიყვარულია
აღარ მოსდინარ, ვერ გნახე შენი ჭირიმე, შენია.“

52. ქალ მიდიოდა წყალზედა ველისას, განა ტყისასა!

გზის თავიდან მე ჭადვსძახ: „თავილ მომიბრუნ ღვთის
მადლსა.“

ქალმან თავ არა მაიბრუნ, მიდიოდ, მიხქსოვდ წინდასა.
წინდაზედ ცრემლებს მიაყრის, წვიმას მიუგავს ცისასა.

— „ნუ სტირი, ქალო, რათ სტირი, გულში რათ მიყრი
ვარამსა?“

ერთ ცხენ-მეცა მყავს, ქალო, მიმინოს მიხგავს ცისასა.
დაეკარგავ, დავიკარგები, ელვას დავხგვანებ ცისასა,
ქისტეთში გადავვარდები, სახელს დავირქმევ წიქსა.

ქისტეთ ციხეზედ დავალბობ მარჯვენას შენის ქმრისასა,
დნებოდეს, ჩამოდოდეს, ლიბოს არღვევდეს ქვისასა:“

— „მაგას ნუ მეტყვი, მოყმეო, არას მემეტებ ღვთის
მადლსა.“

შენამ ცოლს როგორ წაართვამ, ღარიბ კაცი ხარ, მდიდარსა?
ეგ რო ჩემ ქმარმა შეგიტყოს, ხანჯალს გიჩვენებს იმ
წამსა.

სიზმარში სადამ ვართავდე შენ საჩოხესა წმინდასა,
ერთ წინდებს ეგრეც დაგიქსოვ, ოქროს დავადებ შიბასა.“

53. * * *

ვინამ ჩამოხვალ გორიგორ, ცხენიმ ვის მოგყავს რეტადა,
ცხენ გყოლი ფეხში გამოძბალ, აღარ გევალებ მეტადა,
ამ ჩვენის ქალის სიყვარულ მხართ მოგადგება ლეწადა.

54. * * *

წუხელის ქალმა ლამაზმა კარს ჩაუყარა კლიტენი.
წაბრუნდა, შუბლი წანასკვა; „ბიჭო რას მეჯუფთავეები?
ქალი ვარ დიდის გვარისა, შენგან არ წავიყვანები,
ვაშლი ვარ თეთრი წითელი, შენგან არ დავიკრიფები!“

55. ქალო, ქმარს რად არ შეერთავ, არ გასაზრდელო, რას
ელი,?“

— „ქალო, ქმარს რად არ შეერთავ, არ გასაზრდელო, რას
ელი,?“
— „მე ქმარსა არას შევირთავ, დედა მისაკვდავ ვაჟს ველი!
არც არა დედა მისაკვდავ, ცოლ გასაყრელი ყმას ველი,
ეკალსა ჭია დავხკიდე, ჩიტმან არ ჭამის, ჭირ ჭამის.
მე ქმარსა სხვასა შევირთავ, ნაქმარევმ ჭირი მომჭამოს,
ლურჯსა ჩავაცვამ ჩოხასა, ჩავაქნევინებ სახელსა,
შახედეთ, აზნაურებო, თქვენ უარესიმც არსაა!“

56. ვაი, რომ მალე მოგწყინდე, მალე გამცვალო სხვაზედა,
ღვთის ფიცი გამატეხინო, ჭირი მომიგდო კარზედა,
შენი ვარ, შენთვის მოვკვდები, შენ შემოგწირავ თავსაო,
შენთვის ჩავიცვამ შავსაო, შენ შემოგწირავ თავსაო.

57. მითხარ, ვინ გზომა ხმელეთად

— „მითხარ, ვინ გზომა ხმელეთად, ანუ ვისი ხარ ასული? რად შეშინდი ჩემის ნახვით? მე კაცი ვარ ხორცად სრული. მეფე ვარ და მეფის შვილი, ცხოვრება მაქვს ქვეყნად სრული, რად გეცვალა ფეროვნება, ათას ფერად დასახული? ღმერთსა ჩემთვის შეუქმნიხარ, შენა გმონობს ჩემი გული, შენ თავს ვერავინ წამართმევს, მანამდ მიდგას პირში სული?.“
— ახლა ეთერმა აღმოსთქვა სირინოზის მსგავსად ტკბილად: — „შენ მე ცოლად რად მიკადრებ, ნეფე გაზრდილი ტკბილათა?

ადათია ვაჟკაცისა დედათანა საობრობა.

ტკბილად ჭრიკ-ჭრიკი საამოდ, საცდონებლათ მოუბრობა, ნუ იკადრებ ჩემს დაჩაგვრას, თავად მჩაგრავს ღარიბობა?“

58. ვაჰმე, რა ბერი ღვთაობა

ვაჰმე, რა ბედი დავკარგე შავმა და ბნელმა ქალმაო, სარჩოს აწი დავენიაზე, პატრონს მომკვდარსა ცხვარსაო, სარჩომც ქმარად რას მარგებდ, მე უბედურსა ქალსაო? მე ჩემი ვადამხდ, ქალებო, თქვენ გაუფრთხილდით თავსაო, ერთდეთ უცნაურსა, უცხო ერისა ყმასაო.

59. ბიჭო, ვინ წახვალ ქალაქში

— ბიჭო, ვინ წახვალ ქალაქში, ძმაი ვის ყავა ავად? თუ წახვალ, თან გამიყოლე ქალაქის სანახავადა. თუ თან არ გამიყოლებ, საქმეს გაგიხდი ბაღად, გატარებ თიანეთშია, გწას გაქნეინებ შარადა, მიმაქვის ბარგის ურემი, ზედ მიდგას ბამბის კალათა, მინდა ვავგზავნო რუსეთში, მოსკოვში დასართავადა.

60. ქალო, გიქებენ საქმროსა

— ქალო, გიქებენ საქმროსა, თორმეტს გაგითლი ხისასა, შენ რო მისდიოდ წყალზედა, ველისა, განა ტყისასა, გზის თავზე გადმოგიძრახე: პირი მომიბრუნ ღთის მადლსა! შენ მე პირ აღარ მომიბრუნ, წყრომასა გავდა ღთისასა, წინდასა ცრემლებს აყრიდი, ნაწვიმსა გავდა ცისასა. ერთი ცხენი მყავს, ქალო, მიმინოს გავსა მთისაო, დავიკარგები, დაგკარგავ, ელვას გამსგავსებ ცისასა. გზაზე ნუ შამიწუხდები, გზისა ნუ მითხრი შორია, გზა უგზოდ გაგავლებინებ, ვაჟის ბუნება ხელია. გადავვარდები ქისტებში, სახელს დავირქმებ წიქასა, ჭხვარიგ ტანსამოსს ჩავიცმევ, ლეგლუგა ხვესურ ცხვრისასა. ქისტეთს დავკიდებ ციხესა მარჯვენის შენი ქმრისასა, დნებოდეს, ჩამოდიოდეს, ლიბოს არღვევდეს ქვისასა“.

— „მაგას ნუ იტყვი, მოყმეო, არც მემეტების ღთის მადლსა, ეგ რომ ჩემ ქმარევეთ გაგიგონ, ჩაგდგმენა თოფის ნიშნადა, წუხელ ვაზდევდე სიზმარში შენსა საჩოხვს წმინდასა, კრელებსაც გიქსოვ წინდებსა, ზედ ვადებ ოქროს შიბასა, არ მემეტები, მოყმეო, მიღბარდე შავსა მიწასა“.

61. ქალო, ნუ გვანჯავ ღამეო

— „ქალო, ნუ მტანჯავ ღამაზო, ნუ მკლავ; ნუ დამაღონეო, თვალებში ჩინი წამერთვა, მკლავში ძალა და ღონეო, ჩემი სიობლევ მეყოფა, ღმერთი შენ მოიგონეო, კობტობას ნუ დაიწყებ, თავი ნუ მაიწონეო; არა ვარ შენი მომშეები, რაც გითხარ, გამიგონეო, უშენოთ ვერას გავძლებ მე, მოდი, თან წამიყვანეო“.

— „ბიჭო, რას გადამეკიდე, რა ჭკვიდან შეიშალეო?“

არ ვიცი, რისტინ მოსულხარ, მეხი კი დაგაყარო.
არა ვარ შენი წერისა, წადი, სხვა შეიყვარო“.
— „ახ, ქალო, ბარეე მომკალი, ეგ რა შემომითვალეო,
ალარ ვიქნები ცოცხალი, რაკი შენ გამამწარეო,
დამმარხე შენის ხელითა, გულს მიწა მომაყარეო“.

62. ჩვენ რომ ერთმანეთ გვიყვარდა

ჩვენ რომ ერთმანეთ გვიყვარდა, სხვათამ რად ეჯავრებოა,
ვერც გაგიცინებ, ლამაზო, სხვანიც გამიხდნენ მტრადო.
არა ვარ შენი მომშეები, მტერნიც ამიდგნენ გზათო.
ერთხელ ვიჯექი წყლისა პირს, არხსა იმ წისქვილისაო.
მოხვედ და თუნგი დაავსე, დასდევი წყლისა პირსაო.
დასდექ და მელაპარაკე სიყვარულ ერთ — ურთისაო,
თუ ამ ღამ ჩვენსას წამოხვალ, კარიმ დაგიხვდებ ღიასო,
გვერდით გაწვენან ყმაწვილნი, შვილები ჩემი ძმისაო.
ქალსამ რა დამაძინებდა, მოლოდინ საყვარლისაო,
ძმა კაცო, შენ ლექს გამოვთქვი, ესლ ხო იჯერებ ჩემსაო.

63. * * *

იმერეთის თავგადადიო აქლემის ნატოტარია.
წვიმა უწვიმავ ღრუბელსა, დამდგარა ნაგუბარია,
შიგ ამოსულა იაი, ვარდი ფოთოლი ბრტყელა.
მაგის საკრეფად ქალ მოდის, ირემს მიუგავს ყელია.
თათარი შემოჩენია, გულხადარავი ხდალია.
თორმეტ წელს კეთილში ჩავესვამ, თუ ვაჟს მასხანან
წვერია,
თორმეტათ მე გამოგრიყვან, გინდ ვისაც იყავ ბერია.

64. ქალო, შენ კივიყელაო, თმა გრუზო, კოწოლ წითელო,

ქისტეთს შენ გაგათხოვებენ, ქალმან შენ გინდა რკინისა.
მიგცემენ ჯარჯოს ლუხუმსა, ქალს არ მიგაჩდეს ქმარადა.
ცირბევი მკიდი ყანასა, ძნას აწყობ სამად ჯარადა.
იჭიდან წამოვიდოდი, გზას გამოვლებ ჩქარადა.
დართლოს ვაკეზე გამოველ, ბუმბულ ამიტყდა ქარადა.
დართლოს წინ წყალსა მოვადექ, ადღებულსა ღვარადა,
დავჯექ და ბევრი ვიტირე, ცრემლი ჩამომდის ცხარადა.“
— „ბიჭო, შენ ქინიჩაურო, შენამ დაურჩე დედასა,
წყალსა შენ გამომიყვანე, ლურჯას შემისვი გავასა.
ღელის ძირ ამომავლიე, ცხენის ნალს მოვევე ელვასა.
დაგენდე, არ მილაღტე, ქალმან თავ მოგეც ნებასა.
მე შენ თავს მაბრალეებნა, გვიცავდა არა სჯერავსა.
ერთი შენც დაიფიცოდი, შენის ყმის გამარჯვებასა.
მიდ მოდიოდენ ისარნი, შუბებს სწლაპევდენ ენასა,
დალაღებული ცხენები „რომ გადიოდენ გაგანსა,
გორის გორ მეთოფეები ტყვიას აძლევდენ საგანსა.“

65. ქალ, ვინ ხარ, საით მოდიხარ, გზაი ხო არ აღრევია?“

— „თითონ არ ვიცი სით მივალ, ტყვე ვარ შორით
წამოსული,
ამა ლამე შამინახე, თუ ხარ ქრისტიანი სული,
მითამ შენი დაი ვყოფილვარ, დედმამისა თქვენი შვილი.“
— „მეც თავის დას დაგამსგავსე, მზე თურ გნახე ამოსული,
თუ დასავით არ გიწაშო, გამეწიროს ხმალ ლესული.“

66. ბაკა ღატხაღის სიკვდილი

ცის ქუხილივით გაისმა პირიქით დაჭრა გმირისა,
სუყველა ამას ჩიოდა: „გვეხსნება კარი რკინისა,
მძიმე დაჭრილსა ამბობენ გარასა დარცაილისა,
ველარ შველიან ეჭიმებ, სხედან, ჩუმათა სტირისა.
ველარც მკითხავენ შველიან, ვედრება იმათ პირისა“.
მიზეზთ რას ეძებთ სხვა და სხვას, დღეს წერა იყო იმისა,
სუყველა იმას სჩიოდა: „ვაიმე, რე გმირი გვიკვდება!“
კუბოს ფიცრებად მზადდება ქვის ანათალი სიპისა.
კარგ საფლავ უნდა გარასა, წვიმა არ ჩაუფიდესა,
მტრის ჯავრს არ სჭამდა ვაჟკაცი, არ გააგონებს კენესასა.
გარაის დისა ტირილი სანთლად დაენთო ზეცასა.
აელო მთელი მთაბარი თამარის მოთქმა-კენესასა.
თმები დაიჭრიც გიშრისა, ათეულს ხგვანდა კრებასა.
ცოლის გულსა ხვდა ლახვარი, თუნდ ტირილს ვერას ბე-
დავდა.

ჩუმად იტირებს ბეჩავი, როცა არავინ ხედავდა.
სიკვდილსა აღარ ღნებდებოდ, კერპობა ქონდა წესადა,
უნდა ხმალი სცას მტარვალსა, თუ სად მოუვა ხელადა.
სული ამოდის გარაის, დევსა გვანდ რკინის მკვეტავსა.
დედმამას ანდერძს უწირავს: „შანშეს მიეცით ხმალია,
სხვის ხელში ნუამც მეგულეებს, სხვა ღირსი არვინ არია.
ხანჯარი — ფუნჩაის შვილსა, ის კარგი მეომარია,
ჩემ ცხენი ძმობილს მიეცით, ხელ იმან უსვას გავასა,
ალალიც არის იმაზე, ზურც თქვენ დაუწყებთ დავასა“.
ესა თქვა, გაქრა, როგორაც შანდალში სანთლის ნაწვია,
სახლში დაღვეა სულისა წეს არარს ძველთაგანია.
დერეფანში წევს გარაი, თვალ დახუჭული მკვდარია.
თავით დაუდეს იმასა თოფი, ფარი და ხმალია,
გულზე დაადევს ხანჯარი, ხმალ შეუალი რვალია,

ფეხით უდგა ლურჯაი, ორთ უპყრავთ ლაგმის ტარია.
ტოტს უცემს, ელის პატრონსა, დაუგვიანდა მგზავრია.
სოფელში გაიძახიან: „ვაიმე, რა გვეშველებო,
კარგები გვეხოცებიან, ბეჩავი ხელად გვრჩებო.
დედა ვაცხოწნე იმისა, ჭირიმე იმის გამზღლისა,
რამ არ წაიღო საფლავში ლაფით მოსვრილი პირია,
პირნათლად წავა შევეთსა, საც იმის წინაპარია.“

67. მიხაი უშაკაუდი

ცამან შეყარა ღრუბელი, ნამი ჩამოდის ძირსაო;
ვაი, რა ცოდვა ვიხილე ახალგაზდაი ყმისაო.
მიხაი, უშარაულსა დღე ჰქონდა სიკვდილისაო.
მიხაი წყალმან წაგვართო, მოშორდა სამზეოსაო.
ატირდა მამა მშობელი, წყალივით ცრემლსა ღვრისაო:
— „ნეტავ სათავე გაგიშრეს, შენ, წყალო, მალლის მთისაო.
— მიხაი, მე უშენოდა ბინა რად მინდა ცხვრისაო?“
— „ნულარა სტირი, მამაო, არ აწყეინო ღმერთსაო,
თუ შვილი გენანებოდა, რათ მანებებდი თავაო,
მე ხომ ყმაწვილი ვიყავი, გამოუცდელი მტრისაო,
თან თვალი გამომაცოლე, დავშორდი ერთმანეთსაო.
შენ ისევ გულს მოიმქაერებ, ბინას რომ ნახამ ცხვრისაო,
მე აღარ მოგაგონდები, ვაჰ, ბრალი მიხაისაო!
ვითომ არა გყავს მიხაი, მე აქ მანანებ თავსაო.
მე ისევ კახეთში ჩავალ, იქ ვნახამ დედა ჩემსაო.
მეგრამ იქ ჩასვლა ძნელია, გზა შორით ჩამოდისაო,
დავრჩები შუა გზაშია, გამორიყული წყლისაო.
ვინც მიწა წყალსა მალირსებს, მადლი ეწევა ხეთისაო,
ჩემს სამაგივრად მადლობას უფალი გადუბდისაო.
დღეგრძელობა ჩემს ბიძებსა, არ მანებებენ თავსაო,
მშობლისა ცრემლი მალირსეს, მიმაბარ მიწა-წყალსაო.“

დედას უთხარით მშობელსა: მალვა არ უნდა სიკვდილსა.
შაიტყო მაგის დედამა, სამზეოს ბნელში ზისაო,
ჩავარდა საგონებელში, მზე არ ამოდის დილისა.

— „დედა მოგიკვდეს, მიხეილ, სადამ რას სწევხარ ქვის
ძირსა.

წყალო, სათავე გაგიშრეს, ცოდვა გაქვს მიხაისაო,
წამართვი, ჩამომიჩინე, რისთვის მიმალავ შეილსაო?“
დილით გამოვა, დადგება თვალ ცრემლიანი წყლის პირსა,
გინდა ჰსწყუროდეს, ვერ დაჰლევს, ვითომ ღვარია სისხ-
ლისა.

— „მანდა სწუხდები, დედაო, მე აქა ვწევარ მთის ძირსა,
ვინც მშობლის ხელში მოკვდება, რალათ ჩივიან სიკვდილსა?
სულრათ ზეავი მაფარია, ვერა ვხედავ მზისა პირსა.

სულ ასო ტანში გამყარა, ცვარი არ დამრჩა სისხლისა.

ჩემს მაგივრათა უთხარით მიტროსა, მამა ჩემსაო:

— „თელავში რისთვის გამზარდე, თუ მწყემს გინდოდი
ცხვრისაო?

შეყრილან ჩემი სწორები, წიგნს კითხულობენ ჭრელსაო,
მე წასვლა ვეღარ მეღირსა, საბრალოს მიწის ტყვესაო.

ნუ დამიზოგავთ საწესოს, რაც საკუთნოა მკვდრისაო,
ვითომ სამზეოს ვყოფილვარ, განა წილსა გთხოვთ ცხვრი-
საო!

იქ უნდ ვთხოვოთ დღეგრძელობა ჩემის ძმის აბრამისაო,
იქნება ერთხელაც იყოს სული ახსენოს ძმისაო.“

ერისტო ბარამოშვილი სწორია მიხაისაო,

სამძიმარს შამოუთვლიდა თავიანთ ტირილისაო:

„თავი გენანოს, მიხეილ, მეცა ვარ შენი სწორიო,
სულეთსა ერთად წავიდეთ, მონატურ სწორებისაო,
ვერ გავახარეთ მშობელი, გული იცინის მტრისაო.“

მე ამის მომლექსებელი საბა ვარ, პაჩოშვილიო.

68. სიკვდილო, უსამართლოო

სიკვდილო, უსამართლოო, რად არ აიღე ქრთამია,
რად ამიტორენ დედ-მამან, შავად შამიმოს გვარია?
მხეს რად მომაშორ უდროვოდ, მასწავლ სულეთის გზა-
ნია,

მომაშორ ჩემებრ ტოლებსა, სამარე მიჩვენ ბნელია?
ეგენიც დაისვენებენ, კეზნის ჭირკვანი გზანია,
აბანოს თავის ცერები ქვიშებზე გასავალია.
ხახაბუს თავით ყანები ხაგირზე ჩასავალია,
შალაქ ნაფუძრის ბინებსა ქოხს გამოეჯარ კარია.
ველარც მიდგება ბინაზე თეთრის ვაცების რქანია,
ველარც მთებს გაათეთრებენ თიბელაშვილის ცხვარია,
ნუ შემეწუხდებ, დავითო, ობლების მზარდელ ხარია.
არ გამიჰილო ცხვარ-ცხენი, არ გამილალო მტერია.
გიჰ ვიყავ დედის ერთაი, სიკვდილმ დამიბნელ დღენია.
ვერც გავიცანი სწორები, ვერც მოიარე ხანია,
ვერც ვიხმარ ადგილ სახლ-კარი, გალალდა ჩემი მტერია.
სატირლის კარზე დააბით ეგ ოხერ ჩემი ცხენია.
შაგიმოსავისთ შავადა, თვალეებზე მოსდის ცრემლია.
შენდობა დავითიშვილსა, სადაც გარიგდეს ჯარია.
შეყრილნო, ჩემებრ ტოლებო, ლხინობდეს ქალიდ რძალია,
შენდობით მომიხსენიეთ, ვარ ყველას დასანანია.
ძნელ ყოფილ საფლავში წოლა, ენატრებოდეს მზენია,
ქალ-რძლით შემკობილ უბანი, გახელებული ჯარია.

ემაგის მოლექსობელი შენი მეზობელ ვარია.

69. საბრალო, ხუჯის ღეღო

თუშურ მთებს ჯანლი ჩამოდგა, შუქი დაბნელდა მზისა,
აგრილებულა მთა ბარი, აყრას ამბობენ ცხვრისა.
ამბობენ ბარად ჩამოსვლას, დრო აღარ არი მთისა,
ხეობა პირიქითისა ბანს აძლევს ერთმანეთსა.
შეყრილან ჭონთიელები, ელიან კეთილ დღესა,
შაბათს დღეს ჰქონდა ქორწილი ხუტის დემეტრეს შვილსა,
მე ამ რა ვიცოდ ბეჩავმა, ნათელ რა მედგა თავსა,
წერამც რა მქონდა მწერილსა, გულშიგ რა ედვა ღმერთსა?
თურსიენ ჯანლებ ჩამომდგარ, საუბედუროდ წვიმსა,
ქერიგის ცამა იჭეხის, მიწაც უღებდა პირსა.
თურსიენ ძირის მემცხვარეს ფიქრიც არ ჰქონდა მტრისა,
ველოდებ გათენებასა, ქორწილს ვაპირობ ჩემსა.
ხვალე მომივლენ მაყრები, ცხენ ძუა გამონასკვეული,
ამ ფიქრით ვწევარ ცხვრის თეოს, ძილიც არ მომდის
თვალზედა,
არ იქნა შუა-ღამისა ნაპირ შემომთხვა ცხვრისა,
გულ-დინჯად წამოვიწიე, თვალი მოვხკიდე მტერსა.
თოფის გავხედე ლიშანში, იმედ მქონდ სიმართლისა,
დავხსლტე, არა გამივარდ, მჭედელიმც მოგიკვდისა;
თოფო, მოგიკვდეს მჭედელი, ოსტატი ჩახმახისა,
რა უარეს დროს მიღალატ, ხან დამიკარგე ცდისა.
ქისტებმა თოფი მომარტყეს, სისხლი ბექს ჩამომდისა.
წავიქცი, პირქვე დავეცი, გულ გამილაღდა მტრისა.
სოფლად ჩავიდა ამბავი: „ნაპირ სტყდებ მალლა ცისა.“
შეიტყვეს ხუტის დედ მამამ, მთა ბარიც შეინძვრისა.
ეგ რომ მარიამ შეიტყო, შუქ დაუბნელდა მზისა,
ჩამოჯდებ კარის პირზედა, თვალით არ იშრობს ცრემლსა,
ღულუნებს ქედანივითა, ვაის იყრიდა თავსა.
რა ცუდი დრონი დეეცნეს საბრალოს მამა ჩემსა.

სამი დღე ჰქონდა სავლელი, ერთი დღე გადივლიდა.
მთებს გადავიდოდ მაღალსა, ღამეს გასტეხდა ბნელსა,
გადავიდოდა ხევსურეთს, ექიმებს კოთხულობსა.
ექიმიც მომიყვანიან, ნატყვიარს მისინჯავდა,
გულ მხურელად ხელი მომჭიდ, დღე ღამეს მედგა გვერდსა,
წამლებსაც ბევრსა მაყრიდა, ნაირ-ნაირებს სხვებსა.

იმედი დიდი დამიდვა მე იმან მორჩენისა,
მაგრამ მე ვერას ვიტყობდი, პირ არ მქონდ მორჩენისა.
ვეობნებ ჩემსა დედ მამას: „ტყუილ ნუ ჰკარგავთ ხარჯსა“
არ იჯერებენ საბრალონ, იფიცვენ იმის მზესა,
მაყრებიც იმათ გაგზავნეს, ნეფეც არ ეტან თანა.
იგეთიმ ქორწილ ჭა არის, ნეფეც არ ეჯდეს გვერდსა,
თავზე არ ედგას გვირგვინი, არ ამშვენებდეს სახლსა,
ან გვირგვინ როგორ დეედგმის, მტრის ხელით დაჭრილ
წევსა,

დღე-ღამე გმინვით ათენებს, გული საკვირვლად კვნესსა.
ქორწილში მოსულ ნათესავ სატირლად ესხდა გვერდსა.
დედასა წყალი მოსთხოვა, საგძალი სულეთისა:
„ნუ სტირი, დედავ, რათ სტირი, ნულარ მალონებ
მკვდარსა!“

მეუღლეც შემომივიდა, ცნობაც არ მქონდა მისია
შემოსვლაზევე შევხედე, თვალიდან იწმენდს ცრემლსაო.
საბრალომ სული დავლიე მე იმის ყურებასაო,
დავლიე წუთი სოფელი, მივბარდი მეუფესაო.
შენდობა დემეტრეს შვილსა, საც რო გარიგდეს ჯარია,
კაი ბიჭ იყო საწყალი, ღმერთმა აცხონოს მკვდარია.

70. ჩილოს-გმირები

ჯისკარმა ამოაშუქა, ფუტე შაინძრა მთისაო,
არაფარ. შენი ერთგული, სიცოცხლე მოკლე ხნისაო.
გვერდითა მყვანან ეშმაკნი, დაწყევნილ ხატებისაო.
ქისტეთით ნადირ აყარეს, ჩილოს მთას გადმოღისაო,
უნდა აღელონ ვაჟკაცი სახოცად ნადირისაო,
უნდ მოუტეხონ ნაპრაღი მაღალ მთის წვერებისაო.
ჩილოში გმირებს შუტყვი: „ნადირი გვიძოვს მთასაო.“
შუალამისას წავიდენ, შუაქრენ მთა და ბარსაო.
მთას გადახედეს კლდიანსა, სადგომარს ნადირისაო,
ლაზარე ეტყოდს კობესა, მაგ მსვიმონისა შვილსაო:
„ნადირი ბევრი ყოფილა, ეხლა დრო არის ცდისაო.“
მაგ სიტყვის დათაგებაზე, ქექას დამზგავსდებ ცისაო.
გვერდით მოსტეხეს ნაპრაღი, ეშმაკებთ ადგილისაო,
ეგ რო დანახ კობემა, მუხლი შაიბა მგლისაო.
ლაზარეს საგითიძესა ხან არ დასცალდ ცდისაო,
თან გაიყოლა ლაზარე, შუქ დაუბნელა მზისაო.
თან უკან დახყვეს კობეი იმ ნაზვარისა პირსაო,
საცა იპოვნის ნაგლეჯებს ლაზარეს სამოსისაო.
ნაზვოვარს თხრასა დაუწყებს, თან ცრემლებ ჩამოღისაო.
ამხანაგს შაშინ იპოვნის, სუ გავა ბოლო პირსაო,
დახედავს იმის სახესა, ტვინ დანთხეულსა თავსაო,
ამხანაგებსაც დაუძახს: „ლაზარე აღარ არსაო.“
მალ მოვლენ ამხანაგები, ყველა დაჰკიდებს თავსაო.
სოფელში კაცი გაგზავნეს, მოგვაშველებენ ხალხსაო,
როცა შევიდა ჩილოში, სიტყვა არ მოსდის პირსაო.
ძლივს გაუბედა სოფლელებს სიკვდილი კაი ყმისაო.
ზარის ხმად ისმა სოფელში წაქცევა აღვის ხისაო
წავიდეს და მოიტანეს ჩილოს სოფლისა თავსაო:
გვამით მიმიღეთ, მოძმენო, ჩემის ოჯახის კარსაო.

მაგრამ სულ იქვე დავსტოვე, საღო კლდეების პირსაო,
ჩემი გვარისა ქალ-რძალი ცრემლით იბანენ პირსაო.

ე მაგის მომღექსებელი დართლოს შუა-უბან ზისაო,
გული მიკვდება ბრალითა, სხეულ რო ვნახე მისაო.
დავჯექი, ლექსი დავწერე მოსაგონრადა მისაო,
სახელ გაგებად გინდოდეს, კოლა ვარ ჭაბუკაიძე.

71. მოუკავთ ბეროს იოზი

ნეტავ რა ამბავ იქნება მეგ სატილო მთაშია,
მოუკლავს ბეროს იოზი, არ იყვ სიკვდილის ხანშია.
პარასკევს შუა დღის ხანსა ჩამოათეთრა მთანია,
ამბობენ ბოჭორნელები: „ნეტარ ვის ცოდო ბრალია?“
— ავაჰმე, ბოჭორნელებო, იობ აღარ არს ყმაია.“
შეიტყვეს ბოჭორნელებმა, ყველამ დაყარა ჩქამია.
შუალამემდის ეძებეს, ვერსად გადახკრეს თვალია.
დაი დადიოდ ძახილით: „ძმაო, სადა ხარ მკვდარია?“
ანდრო დადიოდ ძახილით: „გამაგონებსა ძმაია!“
— „თქვენ კი რა იცით, საწყლებო, მე კი სადა ვარ
მკვდარია?“
ვის მოაგონდებ სიკვდილი, არ იყო მტრისა ხანია.
მომკლეს რჯულ ძალღმა ქისტებმა, მარჯვენა მომჭრეს.
მკლავია,
მეძებენ აქეთ-იჩითა, მე კი სად ვწევარ მკვდარია!
მიპოვნეს შუა დღის ხანსა, ცის ჩამოტეხის უშია.
ამტირდებიან ქალ-რძალნი, ცრემლი ჩამოსდის ცხარეა.
კმარა ამდენი, ნუ სტირით, წამიღეთ თავის კარზეა.
ნინო მებრალის საწყალი, მარტო დამრჩალი სახლშია.
ნუ დამივიწყიდ, ნინოვო, მოსაგონებლად ხალხშია,

ნუც გამინებებ სახლს თავსა, მალე ნუ გამცვლი სხვაშია.
შანდობა მაინც მითხარით იმ გარიგებულ ხალხშია.
მადლია ჩემთვის შენდობა, ნათოფარი მაქვს თავშია!“

მე მაგის მოლექსობელი მარტო დავდივარ ცხვარშია,
მომწყინდა მემცხვარეობა, ამ ოხერ ტიალ მთაშია,
დავჯექ და ლექსი გამოვთქვი სახსოვრად იობისია.

72. ბიან ნამოიდ ლუკბელი

ციდან წამოიდ ლურბელი, დაბლ დაცემულა ბანზედა,
ვყოფილვარ ცოტაის ხნისა, წერა დამბუის თავზედა.
მოვიდა შემოდგომის დრო, შირაქის წავალ ცხვარზედა,
ახალი ადგილებისკენ დავალ ოლქისა გზაზედა.
იმ ღამეს ვნახე სიზმარი, წერა დამბუის თავზედა.
დავბრუნდი დაღონებული, შირაქის მივალ გზაზედა.
ბინაზე ამხანაგები მელოდებიან ძალზედა.
ძლივსლა მივაწი ბინაში, ბინაში თავის ცხვარზედა.
იქ ვწევარ შეწუხებული, სული მხდებოდა ტანზედა.
ახლ გამიყვანეს ყანდახში, ვწევარი თათრის კარზედა.
ეს დაღუპილი სიკვდილი რასა დამბუის თავზედა?
სწაფლად ამიბა თვალეები, სისხლი შემამრო ტანზედა.
უდროოდ სულ ამომაცალ, გამწირა თათრის კარზედა,
აღარვინ მყვანდა პატრონი, რომ დამდგომოდა თავზედა.
ბევრი გინატრე, დედაო, სულ რომ მხდებოდა ტანზედა.
ველარც კი მნახავ, დედაო, კობტად შემჯდარსა ცხენზედა,
ზედ მერტყას ქამარ-ხანჯალი, დამშვენებული ტანზედა,
მამას ვინ შემიტყობინებს, რომ შემეშველოს ხანზედა?
ცხვარ დამრჩა უპატრონოი, მეც დავრჩი თათრის კარზედა.
ახლ წამოიღეს თემურაზ, მოჰქონდ ქიზიყის გზაზედა,

იქ მოიტანეს ალვანში, ქალებ ტიროდენ ძალზედა.
ციდან მოსწყდ წითელ ვარსკვლავი, დაბლ დაცემულა
ბანზედა.

ჩილოში აქიმიანებს ცა დაბურვიათ თავზედა:
„აღარ არს თქვენი თემურაზ, ლერწამ დაწოლილ კარზედა.
დამრჩალა უპატრონოი ურჯულო თათრის კარზედა.
გებრალეზოდეთ, სწორებო, რაც რომ გარიგდეთ ჯარზედა.
დალიეთ შესანდობარი, რო ისხდეთ ღვინის სმაზედა.“

მე მაგის მომღექსობელი შეწუხებულ ვარ ცხვარზედა,
მე მამაგონდა თემურაზ, ცრემლებ ჩამომდის თვალზედა,
უდროოდ ექნა სიკვდილი, ურჯულო თათრის კარზედა.

73. ხახაბუჯი თიგადაანთი

ტუდ მოიდ შემოდგომაი, დაბრუნდა ცოდვა ბრალია.
ხახაბურს თიბელაანთა დღე გაუთენდა ავია.
მომკვდარა დავითიშვილი, მიწამ გაულო კარია,
— შენის ბრალითა, არსენავ, მიწა იწვება პყარია.
მზე ამოჩინდა, დაგვხედა, ატირდა, როგორც ქალია.
მთვარემ შაიტყო, იწყინა, პირს დაიფარა შავია.
ჩამოხომილან ვარსკვლავნი, ბნელი დამრჩალან ცანია.
შენ ხო შეხველი უფალთან, ვაი დამრჩლების ბრალია.
ბარში წავივიდ დედ-მამა, შენ მთაში დარჩი მკვდარია.
აქ დარჩი უპატრონოი, სახლის დაგულეს კარია.
დაი მოგევა დაროი, ცრემლით მორეცხა გზანია,
ტირილით, ცრემლით ჩარეცხა შენი სამარის კარნია.
ატირდეს ნათესავები, ტანზე ჩაიცვეს შავია,
დედა აგტირდა ბეჩავი, ცრემლი სდის, როგორც წყალია.
ცოლი და რძალი აგტირდეს, უმამოსახლო ქალნია:
„ვინ დაგვიზარდის ობლებსა, რად დაგვანებე თავია?“

შამა შენს უთხრან დაეითსა, მხარზე დაუშენენ თმანია,
 გასწორე ატირებული, ცხვარს გაუნებე თავია.
 თითონაც არის ავადმყოფი, მუხლებს არ ხქონდა ჯანია,
 მწყვესებიც ობლად გასწორე, ვერ გაუღია გზანია.
 ველარც ცხვარს უყიდ ალაგი, საზამთროდ საძოარია.
 „სად არის ჩვენი პატრონი?“ კითხულობს შენი ცხვარია,
 „რად აღარ გვიყრის ბატკნებსა, რად დაგვანება თავია?“
 ხო გამგზავნიან მეჯოგედ, ღამეებ ვტეხე ბნელია.
 მომაგონდები, არსენო, თვალეზე მომდის ცრემლია.
 ნეტა მეც მომკლა, არსენა, ვიარო შენი გზანია.
 აღარც კი მწადის სიცოცხლე, შენთან მეთმობა თავია.
 ხელ-მარტოობამ შემაწუხ, სულ სხვათ შვილობა ძნელია.
 ამ ოხერ სიღარიბემა არ აიღ ჩემზე ხელია.

74. თისოს ჩევაზის სიკვდილი

შირაქის სწორედ ამბობენ უწვიმრად ქუხილს ცისაო,
 ნეტავ რა ამბავ იქნება სვეტ რო ჩამოდგებ ცისაო?
 შიგად შიგ ჭორად ამბობენ დაკარგვას კარგი ყმისაო.
 ვერც იმეტებენ სათქმელად, ანგელოზს ხგვანდა ცისაო.
 ეგემც გამოჩნდეს ტყუილი, მაღლ შეეწიოს ღვთისაო,
 ტყუილი, რაღა ტყუილი, დაკარგულ დიდი ხნისაო.
 შირაქში ამბავ მოუვა გაბიდათ ნიკოს შვილსაო.
 ეს რო შაიტყო გიომა, ძალიან დაღონდისაო,
 ღამიან წამო გიოი, დარდი აქვს მეზობლისაო.
 გავიდა ალიაბათში, ალაგსა ბუსურბნისაო.
 ამბავს კითხულობს გიოი ოლქასა თათრებისაო.
 ვერც არა გიომ გაიგო ამბავი რევაზისაო.
 დაბრუნდა დაღონებული, თვალს ცრემლებ ჩამოსდისაო.
 ახლ დამტკიცებით ამბობენ: „შუქი დაბნელდა მზისაო.“

— აქედან ადექ, არწიო, შახყე ალაზნანის პირსაო.
თან გაიყოლე მოტირალ ჯარ შავი ყორნებისაო,
მიდი და მიუსამძიმრე დედასა რევაზისაო:

— „შვილიდ აღარ ყავს რევაზი, მეხი დაგეცა ცისაო.“
ტირიან რევაზის დები, ხელით იგლეჯენ თმებსაო.

— „ვაიმე, ძმაო რევაზო, ვილა ვიფიცოთ მზესაო,
დედას რა უყოთ, რევაზო, იმედ აღარ აქვს სხვისაო?
ჩაჯდება საბნელეთოში, გარეთ არ გამოდისაო.

სახლის დაღვულავს კარებსა, შუქცაც არ უშვებს მზისაო.“
ალვანში ტირილს ამბობენ ქალისასა და რძლისაო,
აქედან ადექ, არწიო, ქედებს გადახყე მთისაო.

გადილე გომეწორისავე ამბავი რევაზისაო,
ვეძისხევითა სწორეთა ნაპირ ჩამოსტყდა ცისაო.

ვინ ეტყვის რევაზის ცოლ-შვილს, ვინ გაუბედავს პირსაო?
არც არი ადვილ სათქმელი, ვერც უბედავენ პირსაო.

სულეთში თისოს რევაზი ჩივილით შამოდისაო.

დედაი, ცოლშვილნ დაეწირენ, ცოტვანი კერაისაო.

არ მომგონდებოდ სიკვდილი, არც ლალატობა მტრისაო,
თვარ ერთს მეც გავიყოლებდე, სულეთს მომტანსა წყლი-
საო.

ემაგის მოლექსობელი შუა მთის ცერზე ზისაო,

ლაშებს ვსტეხაჲ ბნელებსა, ჰაერს შევყურებ ცისაო.

მომგონდება რევაზი, თვალს ცრემლებ ჩამომდისაო.

ღმერთმა გაცხონოს, რევაზო, ნათელ დაგადგეს ღვთისაო.

დედაც კი ველარ გაზარდის რევაზისთანა შვილსაო.

75. კობას სიკვდილი

ახალ გეტყოდით სიმღერას, ყური დამიგდეთ თქმაზედა:
— სადამ იზარდე, ობოლო, სადამ რა დარჩი ველზედა?
საით გაღვარდი კუთხეში, გადახველ უცხო თემზედა,
უკანა მხარზე წახველი, ყვავილი დაგხვდა გზეზედა.
აცალ-დამაცალ, ყვავილო, ობოლ ვიზარდე ველზედა.
მაშინ სად იყავ, ოხერო, ქუჩებს ვეფარე მთებზედა,
მიბრიყვებდიან სწორები, ძალს ვერ ვბედავდი მტერზედა.
აცალ-დამაცალ, კობეო, ახლ მოიცალე შენზედა.
ეგ შენი ტანი ლერწამი უნდა დავადნო ველზედა,
ეგ შენი პირის სახეი უნდ დავაშაო მზეზედა.
დაღონებული კობეი, თავს გაიგორებს მკლავზედა,
თუმ კაციმც შემომიჩინა, შემჯდარი ჩემსა ცხენზედა.
იქნებ რას დაეზარებდე, ამბავს დაეაგდებ მზეზედა.
ქვეით მიმდინარ, ქედანო, შიარ შირაქის ქედზედა,
ბიძას მითქვიდით თევდორეს: „მომეშველისა ხანზედა.“
ან თისოს ქალუნაიძეს: „ქვეით არს ლეკის წყალზედა.
დღე ღამე გამოატანონ გძელსა შირაქის გზაზედა.
სოფლის ნაპირზე მომნახონ, ნულარ მეძებენ ცხვარზედა.
ველარცა წავალ აღვანში, ველარც დამაკვრენ ცხენზედა,
ბევრ ცხვა დამრჩალა მოყმეი, დამწვარ დადაგულ ველზედა.
ველარც კი მთაში გადავალ, ველარც გადაყვებ ცხვრებ-
ზედა.
ჩემს დებსა უთხრან ბეჩავთა, ნულარც მიფიცვენ მზეზედა.
როცა ამოვლენ ქველურთას, რიგით იტირონ ჩემზედა.
არ გამიჯავრონ მეუღლე, ვითომ ძმა დამრჩა თემზედა.
უთხრან ყოჩაღად იყოსა, ცრემლს ნუ მოუშვებს თვალზედა.
შენის ბრალითა, კობეო, აღარ მეძინებ ღამ ძილი,
მტერსაც ნუ დარჩეს ოხრადა სახლი, კარი და ადგილი,
ვისაც არ გადახედია სიკვდილი, ხგონავ ადვილი.

76. სამუხში ჩავა ყორანი

სამუხში ჩავა ყორანი, მხარ დაშვებული ბარზედა.
სტეფანეს თხელიძის შვილსა წერა დაბლუს თავზედა.
— კაცო, გამთხილდი სტეფანე, მტერ გიდგა ქოხის კარ-
ზედა,
ხელში აული შენ თოფი, ყათარ გაღუდგი მხარზედა.
შენ ხო თოფ დაგკრა, სტეფანე, მკვდარი დაგაგლო მზე-
ზედა,
იქ სად არ გყავდეს შვილები, ჯავრს კი იყრიდეს მტერ-
ზედა?

თათარას რაინაულსა კაც ვერ სჯობდ ბიჭობაზედა,
რად არ იქ გყვანდა ძმობილი, შენი სიკვდილის ხანზედა?
მალ დეეწოდ შენს მტერსა, ლამით მიზდინარს გზაზედა,
ჩამოუჯდებოდ თავის თოფს: ტყვიაგ, მოსჭვრითე ტანზედა.
წადი იარე, ქართველო, გახტევ სტეფანეს კვალზედა,
ანამ იქ დახლბებ, ქართველო, მეტეხის ციხის კარზედა.
იქამც იქნები მსახურად, მუდამ გაგზავნოს წყალზედა,
რახამ დამყეფდე, ყორანო, რას მეთელები თავზედა?
ჩამოდი, წიგნი დავწერო, მინდა შეგაბა მხარზედა.
აღვანის ბოლო შაიარ, დაჯედ ჩემ სახლის თავზედა,
მეუღლეს მითქვიდ, ტასოსა, შავებ ჩაიცვას ტანზედა;
— „ქმარი მოგიკლეს სტეფანე, ველარ მოგივა კარზედა.
სუდარა შამიმზადოსა, წინ მომაგებონ გზაზედა!“
ავგტირდეს ნათესავები, შავი ჩაიცვეს ტანზედა.
ავტირდა მთელი ქვეყანა, ცრემლები მოსდის თვალზედა,
რა ბევრს კი გაუხარდება, მეტი რათ იყო ჩვენზედა.
ცოდვა იყვ შენი სიკვდილი, ბადალ არ გყვანდა თემზედა,
ობლად გასწირენ ცოლშვილნი, ატირებულნი შენზედა.
შვიდ წელს გიგლუა ტასომა, ცრემლ არ შეიშრო თვალ-
ზედა.

ემავის მოლექსობელი ვარი არსენა ცხვარზედა,
მომავონდება ხაზენ, ტირილი მომდის თვალზედა.
დაეჯედი, ლექსი გამოვთქვი თავისივ დედის ძმაზედა.
შენდობა თხელიძის შვილსა, ხალხ ისხდეს ღვინის სმაზედა.
შენდობით მომიხსენიეთ, სწორებ, დამსხდარნო ჯარზედა.
ნუ შაწუხდები, სტეფანე, შვილ კარგი დაგრჩა მზეზედა.
ვაქცაციაა რეზოი, ბადალი არ ჰყავ თემზედა,
ვერვინ ვერ ეტყვის იმასა: „მე ხო მეტი ვარ შენზედა,“
კობტად გაღმართა სახლ-კარი, ცხვრებიც უფივის მთაზედა.

77. ზმასან ღარქვას ზარქობი

ზეცას დარეკეს ზარები ხმელეთის შეღონებული,
თან მოსწყდა წითელ ვარსკვლავი, დარჩება დაბნელებულთ.
თან გამოხყვება ანგელოზ, მხრით მოსდევს განათლებული.
— ავ ვაჰმე, ჩვენო ბუჯათი, წაგვიხველ აჩქარებული.
შენ ხო შეხველი უფალსთან, ჩვენ დავრჩით დაწბილებული,
ნეტარ მართალიმ არისა, ჩვენც ვიყვნეთ დაჯვრებული.
გოიი შემოგვეყრება, გუნება გაჯავრებული:

— „შენ აქ რა გინდოდ, ბუჯათი, შინა დავრჩი გამწარე-
ბული?“

რა უყავ შენი დედ-მამა, სიკვდილის დავიწყებულნი?“

— ცოდვამ დამწვა და დამდავა, იქ დარჩინეს ატირე-
ბულნი,

უფრო დამენან დავითი, ბოროტის გაგიჟებული,
თავ დამიწება ფარასა, ჯოგს მისდევს ატირებული.“
სიკვდილ ეგეთი, ძმისწულო, სულ ჩვენზე გახელებული.
ახლ სულეთს მოგიკითხავენ, არ შეხვედ დაღონებული,
გარს ანგელოზებ დაგიდგებ, შუ დადექ დამშვენებული.
მამასახლობა შემოგყვა, უფალსთან ხარი გათვლილი.

მხარზედა ჯაჭვი გიხდება, ხელმწიფის დაკიდებული.
სწორ ამხანაგებ მოგივლენ, ვაჟაკობიდან მოშლილნი,
ბეჟანის შვილი შეგხვდება, იმედი, შენი ძმობილი.
ძმასა გკითხვედა ალექსის, თავზე დავხვიე ცოლშვილნი,
ხატოიც ამას გიჩიოდ, ვაჟაკი მძიმედ დაჭრილი.
ლუოიც შემოგეყრება, უდროვოდ სწორის მოკლული,
არ მეგონ მილალატებდა, არ იყო ჭკვიდან შეშლილი,
თორე, იარაღ რათ გინდოდ, ხანჯარი წელზე მარტყმული?

78. იოსებ ხარანაულის მოქვა

იოსებ ხარანაულსა საწყინოდ ეტყოდ მხარია,
თავის ძმა გიორგს უთხრისა, იორს დავავლოთ თვალია,
თან გაიყოლეს ტინკოვი, წავიდენ სამნივ ძმანია,
გადავლენ ივრის საფონოს, დეეცა ნიავღვარია.
თათარმა თოფი მოღრიჯა, იოსებმ შეასწრვ თვალია,
— „კაც არ მომიკლა, ჯულ-ძაღლო, არ შემირცხვინო
გვარია!“

იოსებმ თოფი დაასწრო, თათარს დახგლიჯა ყბანია.
მობრუნდეს, დახკრეს იოსებს, ოთხზე დეეცა ხარია.
ზობოქრობს იოსებაი, ტყვისსაგანა მთვრალია,
მობრუნდეს, დახკრეს გიორგის, არწივს მოსტეხეს მხარია.
— გიორგი, შენსა სიკვდილსა ზეცას დარეკეს ზარია,
ორშაბათს საგათენებლოდ გილის სამოთხის კარია.
შიგ შეგაბრძანეს, გიორგი, ოქროს მოგართვეს სკამია.
შავეთის მეფურსენმა სამჯერ დაგიკრეს თავია!“
ხელში მოგქციან კელაბტარ, შანათოდე გზანია.
ტინკო, გასძახოდ თათრებსა: „სად მივაქვთ ჩემი ვალია?“
ასრია, გამოაგორა თათრების წინამძღვარია:

„წყალი უტანე, ჯულ-ძალოო, ხუნჩის უბანდე ჯღანია“.

მე მაგის მოლექსობელი, წინე მხარშია ვარია,
ცხვარიც ხო გვიზარალებდის, მე თითონ ავად ვარია.

79. სიღან ნამოსუდ ღკუბაძე

ციდან წამოსულ ღურბელი, ახ რა ავი დარი დგებოო,
გაბროი გახელებული სამაყროდ ემზადებოო:

„უნდა წავიდე მაყრად“, მამასაც ეობნებოო:

— „არას გაგიშვებ სამაყროდ, ცუდ საქმე მოგიხდებოო.“

არ დაიჯერებს გაბროი, სიკვდილ არ აგონდებოო.

ციდან წამოსულ ღრუბელი, დაბლ დაცემულა ბანზედა.

ცხენს გადმოუგდი გაბროი, დაბლ დაცემულა ქვაზედა,

არ ხყვანი ამხანაგები, რო მიეშველნენ ხანზედა.

— „ლხინისა ნაცვლად, ვიშოვე შავი სიკვდილი გზაზედა.

სამაყრო ტანისამოსი სულრად გამიცვდა გზაზედა,

მაშას ვინ შემიტყობინებს, რო მომეშველოს ხანზედა?“

ცხენს გადმოუგდი გაბროი, დამრჩალა შუა გზაზედა.

ეგ რო გაიგო ბაბომა, ტირილით მოდის გზაზედა:

„რადამ გაუშვით სამაყროდ, რად არ დაუდექ ძალზედა?“

წინავ მაშინებდ გაბროი, მარტო სიარულს გზაზედა,

„ძმა პეტრეს შემიტყობინეთ, ახლ მომეშველოს ხანზედა.

ცხენს გადმოუგდი გაბროი, ველარ მოგივით კარზედა,

ობლებსალ ყური მიუგდოს, კარგ გამოიდენ მზეზედა.

მეუღლეს შემიტყობინეთ, შავს ნუ ჩაიცვამს ჩემზედა,

ობლებ არ დამიწიოკოს, კარგად დაზარდოს მზეზედა“.

ემავის მოლექსობელსა ცრემლებ გადმომდის თვალზედა,

უდროოდ ექნა სიკვდილი, მაყრად მიმდინარ გზაზედა.

ძმებო, თქვენც მოიხსენიეთ, რო ისხდეთ ღვინის სმაზედა!

80. ჯუღანთ ანოს მოკვდა.

ლურბელნიმ რაზე აშფოთდეს, ქარიმ რად ქვითინებსაო,
თუშეთის მიდამოებზე ვისიმ სტირიან ბედსაო?

მშვენიერ მთისა კალთებზე ყივილი მოდის ცხვრისაო,
ჰკვირობენ მეცხვარეები: „ნეტარ რა მოხდა დღესაო?
რო ყეფნა შორად გაისმის, საზარლად ყორნებისაო,
საღამე სისხლი დეენტხო მიწასა დიაცისაო,
მოკლეს, თუ ვინმე მომგზავრე, ყორანი თავს დაჰყეფსაო?“
ესურიკისა მიდამო, წყალი-მცა წაგიღებსაო,
ჯუღანთ ანო მოუკლავთ, სისხლის მორევში წვესაო,
დეექნეს ამხანაგები, აღარავინა შველსაო.

— უშველეთ, ჩილოელებო, გახსოვსთ ნაზღევსა თქვენსაო!“

შაიტყვეს ჩილოელებმა, ყველანი გახკვირდესაო:

— „ვინ გაიგონა, ვინა თქო ტყუილ არ იყოს ესაო?

ვაჟკაცმან მოკლას დიაცი, ეს რა გავიგეთ დღესაო?

აბა ყველანი წავიდეთ, მივეშველნეთა ჩვენაო.“

მოვიდეს, ნახეს ასტირდეს, ცრემლისა წვიმდა წვიმაო,
გამგზავრიან დიკლოსკენ, მიწამა დაიგმინაო.

თან ჯგუფი მოსდის ქალ-რძლისა, ცრემლით ურწყავენ
წინაო.

დიაცინი მოსთქმენ ტირილით: „ანო, მიგვეყვებარ შინაო,
უწყალოდ თოფით მოკლულო, ქალო, ჯუღანთ ანოო!

დიკლოს ვინ შეატყობიებს, ნეტა ვინ წავა წინაო?

შენსა ქმარსა და შვილებსა შავი მზე პოფენაო.“

დიკლოს ატირდა ქალ-ზალი; „ნეტარ ვინ მოკლა, ვინაო?

ვინ მოკლა ჯუღანთ ანო, თავი ვინ შეირცხვინაო?

ჯუღანთ ანოს მომკლავსა ცოდვამ უბრუნავს შინაო.“

დაი ატირდა, ფეფეი, მოეგებება წინაო:

— „ავ ვაჰმე დაო, ანაო, გზიდან ვინ დაგაბრუნაო,

შენ რომ მიამბე სიზმარი, რად არამ დამეჯერაო?

სიზმარში თოფით მომკლესო, მკვდარი გეწეკით შინაო.
გარს მებზევოდის შვილები, თავით მტიროდი შენაო,
ჩემსა ქმარსა და მახლებსა შავები მოეფინაო,
რადამ გაგიშვი სასტუმრად, რად არ დაგიდეგ წინაო?
ცხენს ხელიმ რად არ გიტაცე, რად არ მოგაბრუნ
შინაო?

იქნება გადაგარჩენდე თოფით მოკლასა, ანაო!
რადარამ შენის ხელითა დებს მიწა მოგვეყარაო,
მეა და საბას დედასა, ორთავ უბედურთ ჩვენაო.
საბაიც თოფით მოგვიკლეს, მკვდარი მოჰგვარეს შინაო.
საბაი ბაბაჩიანთი, დეიდა ენაცვალაო.“

—„ეი შენ დაო, ფეფეო, ნულარა მტირი ბევრსაო,
სამძიმრად მივდიოდი მე, ლურჯსა ვიჯექი ცხენსაო,
მგზავრები წამოგვეწიენეს, ერთი ვაფარე მახლსაო,
ერთ იყო ომალოელი, ავ ვამ ჩემ ქალობასაო!
მოვბრუნდი და მივესალმე როგორც რო დაი ძმასაო.
გაღმით კაცი დაინახეს, ჩამომავალი ველსაო.
ომალოელმა აღმოსთქვა: „მე მას თოფს ვესვრი ერთსაო.“
უთხარი: „ძმაო, რათ ესვრი, ჯავრი რათ მოგდის გულსაო,
რათ უნდა მოჰქლა მგზავრია, რათ შეერევი სისხლსაო?“
არ დაიჯერა, გადმოხტა, თოფი მოიგდო ხელსაო.
უეკრივ თოფმა იჭექა, მე დავეკიდე ცხენსაო.
ბეჭებში ცეცხლი მომედო, სისხლი გადმომსქდა გულსაო.
ატირდა ჩემ მახლის წული: ბიჭო, რა ხქენი ესაო?
ბიძისა ცოლი მომიკალ, რას ეუბნები ღმერთსაო.
ომალოელი იძახის: „მომკალით ვინმე მეცაო.“
გაეჭვნეს თავ თავისთვინა, მე აღარ ვინა მშველსაო,
წყალიც კი არ მომაწოდეს, ცხელი ტყვიითა მთვრალსაო.
უთხარით ჩემსა გიგოლეს, არას ვავალე ბევრსაო.
ჩემს მათეს ყური მოუგდოს, პელოსად ივლიტესაო.

გიგოლე, ჩემსა მომკლავსა, არ გაუარო გვერდსაო,
არ მიაწოდო სალამი, ჩემი ცოდვით სავსესაო,
ანო ვარ ჯუღანთაი, ცოლი ბელადიძესაო,
გიგოლე შენი მზარდელი, ვაჰ მე, ჩემს ქალობასაო!“

81. მეითის მოკვლა.

აღვანს დაშუის ყორანი, ძირს არა ჯდება ბანზედა.
შირაქს ემზადებ მეთი, იარაღს ისხავს ტანზედა.
მეთის დაუშლის მეუღლე: „მარტო ნუ წახვალ ცხვარზედა,
წუხელა ვნახე სიზმარი: შავი ჩამეცვა ტანზედა.“
არ დაიშალა მეთიმა, კობტად შეჯდება ცხენზედა,
შინვე შვილობას ეტყოდა: „ცხენო, იარე გზახედა,
დავევით წინამხარის გზებსა, შირაქს დავავლოთ თვალია!“
შირაქს რომ თვალი დაავლო, ჩავიდ, აღმალოს ხიდზეა.
ჩავიდ აღმალოს ხიდზედა, ორუჯს ეწვია კარზეა.
ორუჯმა დიდათ მიიღო, დაისვა თავის სკამზეა:
— „მარტო რათ დახვალ, მეთიო, თავი რათ მოგწონს
ჯანზეა?“

ძნელია მტრისა ღალატი, წინ ჩასაფრება გზახეა?“
აღგა, იარა მეთი ნარინჯის გუმანაზეა,
ცხრანი იყენიან ურჯულონ, იმ უზუნდარის მთაზეა.
მეთიმა ზედ მიიწვია, სალამს ეწეოდ ჰკვავება.
ორუჯი უკან აყენებს, ღალატი სწადის ჩვენზეა.
სალამის გათავებაზე, ბოლ მიახვიეს თავზეა.
„მეც აქვე მომკალთ, რჯუჟაღლებ, აუგს იტყვიან ჩემზეა“
გვერდით მოუკლეს მასპინძელ, მკვდრები დაყარეს მზეზეა,
მიღებოდენ, მოდგებოდენ, შესხდნენ მეთის ცხენზეა.
ცხენი უკანვე იწევდა, ვერ აყენებენ გზახეა:
„ნეტავ სადა მყავს პატრონი, რომ არა ჩქამობს ჩემზეა?“

პატრონი მტერმა მოუკლა, ყორან დაღბუის თავზეა,
„აქამ რას დამბუ, ყორანო? დახყევ წინამხრის გზაზეა.
წინამხრის გზაზე დახყევი, აღვანს დაჯექი ბანზეა,
მითქვიდი ჩემსა მეუღლეს: მეით მოგვიკლეს ცხვარზეა,
ნულარ გაქვს ჩემი მოლოდინ, ჯობ მიაყუდე კარზეა.“

82. სიკვდილმა ჩამოიარა

სიკვდილმა ჩამოიარა: „არა ვინა ხარ შინაო?“
ობოლი დახდა წინაო: „სიკვდილო, მენად წამიყვან?“
—მე შენად არა წაგიყვან, არავინ დაგრჩეს შინაო.
არც სანთელ შენა, არც საკმელ, არც ტანზე სულარ
შენაო.
ცხრანი ძმან გამდიდრებულან, იმათ უნდ შეუღდ შინაო.
ცხრანივ თავთავად გაყვარო, თავთავად უჩინ ბინაო.“

83. ა ვაჰმე, მხარი ამგვივდა

აგ ვაჰმე, მხარი ამტვივდა, შუა მარხვისა ხანსაო.
სოფლის სოფლ კაცებ დაგზავნეს, წამლებს იკვლევენ
ბევრსაო,
წამლები რაღას მიშველდა შავის მიწისა ტყვესაო?
გამაკრეს საკაცეზედა, ნედლი თირიმის ხესაო.
პირმიყვეს სამარისაკე, წინ ხუცეს გამიძღვესაო.
წამიღეს სამარის კარზედ, ქალაღდს მაშლიან კრელსაო.
ჩამდებენ სამარეშია, მიწას მაყრიან ბევრსაო.
ბევრსაცამ რაღად მაყრიან, გან გამოიღოდ მზედაო,
მოდიოდა კრელი გველი, მოაღერებდა ყელსაო,
პირველზედ უღვაშს გადაბმოვდ, მერ ქოჩორს მიხყოფდ
ხელსაო.

მოდითა ცხვითა შვილი ყოველ ბედნიერ დღეცაო.
დაჯდებ, დაიწყებ ტირილსა, ლოდს ნაწვდად ჩამომდისაო.
ლოდს ნაწვდად ჩამონადენი მე გულზე ჩამომდისაო,
ვინც იმას ტირილს მოაშლევს, ჩემიმც დრო მოუვლისაო —
მითქვითი ჩემსა მეუღლეს: „ბევრს ნულარ მიგლუისაო,
წამლები ბევრი ვიწამლე, ვერა ვიშველე თავსაო“.

84. * *

ცა სკექდა, ქუხდა, ელავდა სეტყვა ისროდა ქვისაო,
თვალზედ მამტერევდა სახურსა, დართულსა ყავარისაო.
ბაღში მიქრობდა ხეხილსა, მოსულსა ალვის ხისაო,
ხელში მიქრობდა სანთელსა, ჩამოსხმულს კელეპტრისაო.
ძნელ მოვიხელე რა ყოფილ, სიკვდილი თავის ქმრისაო!

85. აღაქსი ბახჯუჩიძის სიკვდილი

ვინამ ხარ თათრის ადგილას ალექსი ბახტურიზეო,
თოფს ეტყოდ კუკალიძე: „ტყვიავ, გაიწი განზეო.“
ახლად დადექი, ალექსი, ჯან თუშო, სუდის კარზეო,
მელნით დასწერე ქალალდი, მტრედსა შეაბი მხარზეო.
იორი გადაატაროს, ალვანს წაიღოს წყალზეო.
ალექსიც უკან მოხყავის, ფოშტით მოხყვანდა გზაზეო,
ალონში შემოიტანეს, თამარ დასტირის თავზეო.
— „ალექსი, ძმაო ალექსი, დადექი ლერწამ ტანზეო,
ადექი, ანბავ გვიანზე, სიღნაღს რომ იყავ ცხვარზეო.“
ალექსის ცოლმა, ლამაზმა, ჯაჭვი აისხა ტანზეო,
სამგლოვიარო ჩაიცვა, შეიმოსება შავზეო.

86. თუხეთუხი გაჩნდა ყვავილი

მთებზედა ნისლი დამდგარა, ბორტეს ნამათ მოსდებიაო
თუშეთში გაჩნდა ყვავილი, დიდათ არს ცოდვა ბრალია.
რა ბევრსა ჩამაყრივნა ზმლისა მომქნევენი მხარნია,
მასთანვე ბევრი ქალ-რძალსა შეიდათ ნაწნავი თმანია.
წვრილის ყმაწვილის ცოდვა ბრალს ცას ჩამატანა ძალია,
ასტირდა სამარეშია ჩვენი დედმამის ძვალია.
სულეთს ჩივილით შემოვიდ, იარეს მთა და ბარია,
დედულ მამული წაგვართვეს, ჩვენი სახლი და კარია!

87. სასჯუმროდ ავად გაგხედი გასათხოვარი ქალიო,

ლოგინიც კარგი დამიგეს, არ დამანატრეს წყალიო.
მამულთა კაცი გაგზავნეს, შორად აქს მოსავალიო,
შამულნიც მალე მოვიდნენ, არ დამანატრეს თაიო.
გამაკრეს საკაცეზედა, გადმომავლიეს მთანიო,
ჩირდილი ჩამომავლიეს, ერთხელ იქ დავლივ წყალიო.
დოჭოსა ძირსა ამოველ, იქ მოვიბრუნე თავიო.
ასე მომდეგდა სიკვდილი, როგორც ირემი ხარიო.
— „სიკვდილო, უსამართლოო, რად არ იღება ქრთამსაო,
სიკვდილო, ჩემი ცოდვითა კარგი ნუ დაგეყარაო,
ბევრისა დახკეტ კარები, სარკმელი ჩაუბნელო,“

88. უბავედ კვებოდა ვაჟკაცი

ფშაველ კვებოდა ვაჟკაცი, მზე წითლდებოდა, ცხრებოდა,
ჩამოდიოდა ვარსკვლავი, მთვარე უკანა დგებოდა.
შალალი მთისა ნადირი სატირლად ემზადებოდა,
ქორ-შევარდენი, არწივი მხრებითა იხოშებოდა.

ლურჯა იმისი ტიალი ხვიოდა, ტრიალდებოდა,
დედა იმისი უბედურ, შავს სამოს ტანზე იცმევდა,
ცოლსა იმისსა, საწყალსა, თვალზე ცრემლ არა შრებოდა.

89. ნაჩილი ბაძოლის პედიან

ბაძოლის ველიდან დედასა წერილსა სწერამს შვილიო,
უკანასკნელი წუთებში ის არის დაწერილიო:
„მშვიდობით, დედავ, მშვიდობით, ველარა ნახამ შვილსაო,
სანატრელ შენსა პირმშოსა, ვაებით გამოზდილსაო.
ცეცხლია ჯოჯოხეთური, ირგვლივ ედება ალიო,
სისხლი ნთქავს არე მარესა, ინგრევა მთა და ბარიო.
ისმის დაჭრილთა ღრიალი, ყველგან სდგას სისხლის
ღვარია.

მეც კი მძიმეთ ვარ დაჭრილი; ვიცი, ვერ გადავრჩებიო,
მშვიდობით, დედავ, მშვიდობით, ველარა ნახამ შვილსაო,
სანატრელ შენსა პირმშოსა, ვაებით გამოზრდილსაო!“
რა წაიკითხა წერილი, პირქვე დაეცა დედაო,
ველარ გაუძლო ელდასა, საბრალო ტანჯვით კვდებო.
იქ შვილი კვდება, აქ, დედას მწარეთ ამოსდის სულიო,
სხვაც ბევრი ხვდება ამგვარი, ვისა აქვს სინანულიო.

ამ ლექსის მომლექსებელი, ერთგული სწორებისაო,
მაგითაც ვერვინ მილიშნებთ, ნიკოს აფშინაშვილსაო.

90. ხახუხუს ბავხრი მსხარაკი

— მე არ გიცნობდი, გიორგი სხვები გაქებდეს მეტადა.
მინდა რომ მეაც გამეცან, პური გვეჭამა ერთადა,
ტკბილის ენით გვესაუბრა, სიტყვა რამ გვეთქვა ერთხმადა.
რა მოგივიდა, გიორგი, ელდა რა ეცა შენს თავსა,

რო ველარ მოულოდინე, ქალაქს წასულსა შენს ძმასა?
 ხო მალე მოგივიდოდა, იქნებ გიშველდა ცოტასა,
 ან წიგნი რად არ მისწერე, შენსა მშობელსა დედასა?
 — „ველარ მოგივალ, დედაო, მშვიდობა მითქვი ყველასა,
 ველარ გავივლი სოფლებში, ვერ დავესწრობი კრებასა,
 ველარცა ვილაპარაკებ, ვასიამოვნო ყველასა.
 ხახაბუს გავხდი მცხედარი, მე ბრალად უხდი ჩემ თავსა,
 ნუ მტირით, ხახაბუელო, ხოლოთ განსოვდესთ ცოტასა,
 ნულარც შენ მტირი, ანაო, დაო, მიშველი ვერასა.
 ივანე საღირიძეო, გავესალმები შენ სახლსა,
 გიორგი უბიძიშვილი, თურმე, ვერ ავცდი წერასა.“

91. სიკვდილ-სიმოხსნა

სიკვდილმა უთხრა სიცოცხლეს: „სიცოცხლე ჩემი ყმა ხარო,
 როცა ჩემი ნება არი, შენი თავი ხელთა მყოფი.
 არც ხელმწიფე გამაჩნია, არც ბატონი, არცა ყმაო,
 პირველად მიზეზს მოგადებ, სიცივისგან გაგთანგაო,
 ბოლოდროს მოგცემ სიცხესა, გონებიდან დაგკარგაო,
 იაგნი მიწად გაქცევენ, ადგილს ველარ დალახაო.
 პურის მადას დაგიკარგავ, მზე-მზეურად გაგტანჯაო,
 მნახავენს გარს შემოგისხამ, რაც რო თვისი ტომიდაო.
 მეზობლები გკითხულობენ, ნეტა როგორ შეიქნაო,
 საწყალი შენი პატრონი, ცხარე ცრემლით ატირდაო,
 უარდაუარ წავიდა, რალა ვქნაა, ბატონებო,
 ყურთა სმენა აღარა აქვს; ეხლ ხო ენა ჩაღვარდაო.
 აკი გითხარ, სიცოცხლეო, ბოლო შენაც დაგმართაო,
 წუთის სოფელს დაგიბნელებ, შავ მიწაში დაგმარხაო!“
 სიცოცხლემ შემოუთვალა; „ნეტა, სიკვდილო, რა ხარო?“
 ანგელოზებს ვერ გრევი, ხორციელობა იცნაო,

შენ რომ გამხადო ავადა, ვახსენებ, ძეო ღმთისაო.
ერთობრივ მომეხმარენით, კახეთის მონასტრისაო.
თუ ღმერთსაც არა სწადიან, გაცრუებული წახვალო!“
— „შე საწყალო, სიცოცხლეო, ხო სიკვდილის რთველი
ხარო

როცა გინდა მომირთმობა, ბოლოს სატირელი ხარო,
ჩაიცვამ და დაიხურავ, ცოდვის მონასტერი ხარო?
წუთის სოფლის სტუმარი ხარ, მიწის მეზობელი ხარო,
ასეთ მიჯნურს მოგაშორებ, ვით შეკრული ვარდის კონა!“
სიცოცხლემ შემოუთვალა: „შენ ცხვაზე მეტი რა ხარო,
შინ არ გინდ შეპატიჟება, სახლში ქურდულათ შეხვალო,
რომელსაც სნეულს არ მოხკლავ, იმისი ღვიძლი ძმა ხარო.“
სიკვდილმა შემოუთვალა: „ეგ რა ნიშის გაბა არო?
წუთის-სოფელს დაგიბნელებ, მიწის მეზობელი ხარო,
მოუკვდავი ვინ დარჩება, გან თუ გაკვირება არო?“

92. რ ე ლ ი

დალაი თქვით, დალაი, მხედრებო, ძნელი არს დალაო-
ბაო!

ბრალია (სახელი) შენი ულაშქროდ სიკვდილი, დალაი...
დედან გტირიან შეილობით, დანი ძმობითა გტირიან..
ეგ შენი დედა ბეჩავი სანთლებურ ჩამოდნებოდეს, დალაი...
ეგ შენი ცოლი ბეჩავი, სუროვით ექანებოდეს, დალაი...
შენის გვარისა ქალ-ხალი შავით რო იმოსებოდეს,
შენი ცხენი და აბჯარი ლაშქარს არ იხარჯებოდეს,
დალაი...
ლაშქარს გიკითხვენ სწორები, მაგ შენის ლურჯის ცხენითა,
შენის სიათის თოფითა, ლაშქარს ხარ წითლის დროშაო.
დალაი...

ხმლიანო, სახელიანო, მომტრეო, მოსამართლეო,
გამრიგეე თუშეთისაო, ჩენის მხარისა თვალიო. დალაი...
კარზე გიდგანან სტუმრები, შინამ არ შეუძლებია?
ვაჟი ხარ სახელიანი, კარგამ არ დაუხვდებია? დალაი...
ლომო, შენ (სახელი) სტუმართვის დღე ხარ მზიანი.
შენი ნაცვამი სამოსი დარბაზს არ იცვითებოდეს, დალაი...
შენი ნაწოლი ლოგინი ია-ვარდივით ჭკნებოდეს,
შენი წვერი და ულვაში მწვანელად ამოდოდეს. დალაი...
კახეთში კახნი გიკითხვენ: „არს ქისტეთს დიჩინსთანაო.“
დიჩინიანთა გიკითხვენ: „არს ქალაქს, ჯარებს ყრისაო.“
დალაი...

ქალაქს კითხულობს ბატონი; „წასულა უფალთანაო.“

დალაი...

ნეტა შენ საიქიოსა, შენ შეხვალ მტრედის ფერადა,
სუფრა გიდგ ვარიგებული, გაკეთებული თეთრითა. დალაი...
კოდნიც გიდგანან საესენი, გადმომდინარი ჰერთა,
ზედ გიდგას მეღვინეები, ხუცესნი დიაკვნითაო. დალაი...
ამოიღებენ, დალევენ ვერცხლისა ვაშრაპებითო,
შენდობა, ბოსლაიძეო, ღმერთმა გაცხონოს სულითა.

დალაი...

III 606030

93. მისხპარემ სხპარი შუშალა

მეცხვარემ ცხვარი შუშალა, შამოფენინა ჩრდილსაო,
შიგ ურეგია ბატკანი, ჟივილი მოდის ცხვრისაო.
წინ თითონ გამოუძღვება, ხმა მოდის სიმღერისაო.
გაჭხედავს მწვანე მიდორსა, ბალახით შემეკობილსაო.
— რა მშვენიერი რამა ხარ, დილაო ზაფხულისაო,
ამოშვებულა სხივები, ამომავალი მზისაო.
ამწვანებულა ველები, იალაღები მთისაო.
შემოფენილა მთებზედა თეთრი ფარები ცხვრისაო,
მეცხვარე ცხვარში დავდივარ, მთაზე ვაძოებ ცხვარსაო,
თან დამდეგს ჩემი მყეფარი, ვეძახი მურისაო.
მურისი მაქვს იმედი, ერთგულად მიჰერს მხარსაო,
ნაბრძოლი, ნასისხლარია მისდეგს ნადირის კვალსაო.
„ჰარიქა, ჩემო მურიავ, ერთგულო პატრონისაო!
წელზედ მარტყია ფრანგული, პირი აქვს ფოლადისაო.
მხარზე მკიღია ყირიმი, არ მეშინიან მტრისაო.
სადილად ჩავალ წყაროზე, წყლითი ვაგვხელავ ხალსაო,
ხალი და კალტი წინ მიდგა, კოჩხოთი ვხრეტავ წყალსაო;
გემრიელათ შევექცევი, ვატარებ დროებასაო.
ახლა გამოვალ გორაზე, ჩემს ცხვარს დავავლებ თვალსაო,
ცხვარი დაყრილა გორაზე ამ შუალამის ხანსაო.
გავიხედ-გამოვიხედამ გაღმა-გამოღმა მთასაო.
მთას ნისლი შემოჭხვევია, შიგა შიგ თოვლიანსაო,
შიგა ჩქამობენ შურთხები, მაღალის ჩვენი მთისაო.
გაღმა გამოღმა ხეები ბანს აძლევს ერთმანეთსაო,
წითლოვანა ან ბორბალო, სათავე ალაზნისაო.
მაღლა მთის ცივი წყარონი ჩქეფით ჩამოდის ძირსაო,
ჩადიან, ემატებიან მდინარე ალაზნისაო.
იმ წყაროებით შესდგება მდინარე კახეთისაო.

94. ძნელია სხვათა შვილობა

ძნელია სხვათა შვილობა, შეხედვა აღებისაო,
სუ მუდამ ფეხზე ყუდილი, ძოვება ბატკნებისაო;
პერანგში ხვევნა მარილის, უსატნოდ ქუმლის ჭამაო,
გადასვლა ცივსა წყაროზე, ცივ წყარო მალღის მთისაო.
გაზელა ქუმელ მარილით, ქოჩხოთი ხვრეტა წყლისაო,
ახლა გამოსვლა გორებზე, ტირილი ქალივითაო.
ისე ჩამოვყრი ცრემლებსა, წვიმასთან შესადარიო.
რო მოვკვდე, არ ვინ დამტირის, ობოლსა, სხვათა
შვილსაო.

უცრემლოთ ჩავალ საფლავში, დავშორდებ სამშეოსაო.
სამშეოშიაც ბნელი ვარ, ხორსია წოვა მთისაო;
არც არა ტანსა მაცვია, მალ მალ შევხედავ მშესაო —
მზეო, შენ მაინც ნუ ჩახვალ, ღრუბლებ იყრება ცაზეო.
აირევიან ღრუბლები, სეტყვას მაქცევენ თავზეო.
ძველი მხურია ნაბადი, ღამეს ვათენებ ბნელსაო.
დილით გამოვშლი ბატკნებსა, მივდგებ მოვდგები
მთებზეო,

მალ მალ მივდგები გორზედა, ჩავხედავ წოვა მთასაო;
ლხინობენ ჩემ სწორ ბიჭები, ჯირითით ცხენებისაო.
დავჯდები დაღონებული, გვერდზე გადვიგდებ ყელსაო:
„მე თქვენსა ღირსსა ვინ გამზღის, ობოლსა, სხვათა
შვილსაო?“

დავსწვები, პირქვე ვიტირებ, ვიგონებ სიობლესაო.
ნეტავი რა ვაწყენინე დალოცვილ მეუფესაო,
სიღარიბე და სიობლე რად გაუჩინავ ღმერთსაო?

95. პირი მუხინაბენ ლეკვი

ვერ მაშინებენ ლეკები, არა ვარ მშიშარათაო.
მე არ ჩამოალ კახეთში, ვინც გინდათ ჩახვიდნეთაო,
ჩემ მამა პაპა გმირთ საფლავთ ვერ დავანებებ თავსაო,
ვერცა ჩვენ სალოცავებსა, წმიდა გიორგის ჯვარსაო.
ვერცა გმირთ ნაცავ საზღვრებსა ვერ ჩაყრი მტრისა
ხელსაო,
ვერცა მშვენიერ მთის კალთებს, სისხლით ნარწყავსა
გზებსაო,
ვერცა ყინულის ნაწურებს, ცივებ კამკამა წყლებსაო.
მე უნდა მოგვედე დიკლოში, აღარ ვიცოცხლებ ბევრსაო.
ჩემ მამა პაპა გმირებსა უნდა ვეახლო გვერდსაო,
მე იმათ სახეს ვლოცულობ, იმათ სისხლიან ხმლებსაო.
თურმე, ჩვენ მამა პაპანი ხმლებს უჩვენებდეს მტრებსაო,
უწყალოდ თავებს აჭრიდეს, და ატირებდეს ბევრსაო.
სამშობლოს ხმლითა იცავდეს, არ მოუხრიდეს ქედსაო.
ებრძოდეს თავის მებრძოლთა, მტრის გამქცევს ხგომოდეს
პირსაო.
ნეტა ჩვენ რა დაგვემართა რო აგრე ვარცხვით ერსაო?
მტრისაგან დაშინებულნი, სოფლებზე ვიღებთ ხელსაო,
ღიაცნიმც გაუცინებენ მტრის შიშით გამქცევებსაო.
ნუმც იტირებენ ღედანი, ნუმც მოაგდებენ ცრემლსაო.
დღესაცა ვხედამ ყველანი მტრის ნანგრევ ციხეებსაო,
შივიდან გმირთა ნამაგრებს, გარშემო სათოფრებსაო.

96. ქალი ავირდა ქართლში

ქალი ატირდა ქართლშია, შუა ქართლისა მთასაო;
წვრილებ დაწვირე ობლები, ვერ გამოვახსენ წყალსაო;
ჩემივე დღენი ადგანან, ვინც ქალი ენდოს ქმარსაო,
ლაღსა და ამპარტავანსა, იმ უწვერულო ყმასაო!

წუხელ ლაშქრიდან მოვიდა, შუალამისა ხანსაო.
ავდექ, ავანთე სანთელი, თვალის ახედვის წამსაო.
ოქროსა სკამი მიუდგი, აქ დაჯექ ხვარამზესაო,
— „მე ხვარამ ხურამ არ ვიცი, ბოზო, მიღმართე ძმებსაო.“
ავდექ, შავკმაზე ლურჯაი, შაფ შავუყენე მთათაო,
მოვიხედ, უკან მომდევდა, მოაპრიალებს ხმალსაო,
ჩამოველ, ჩოქი მიუგდე: „ნუ მომკლავ ხვარამზესაო.“
— „მე ხვარამ ხურამ არ ვიცი, უწყალოდ მოგჭრი
თავსაო.“

გადამავალო ყორანო, გადიხვენ ჩემი ბრალიო,
გადაის, გადაუძახე შალვა ივანეს ძმასაო:
„დასა გიკლავენ დანითა, საბრალო იყრის ვალსაო.
მითქვიდით ჩემსა დედასა, იყიდნეს ჩემი თმანია,
გრძელია არცა გრძელია, შვიდი კეც შვიდი მხარია,
დაკიდოს ბელლის ქაჩოზე ატრიალებდეს ქარია,
შემდინართ გამომდინართა ევალეობდეს თვალია.“

97. შინა სჯობს?

ჯორი სჯობს საქონელშიგა, კარს მოვა აკიდებუღი.
ხარი სჯობს უღელდებუღი, ბრტყელ მამულს გაკიდებუღი;
შიგ მოსავლადა — ქერ-იფქლი, თავ-თავი დაკიდებუღი.
იმის სამკელად ქალი სჯობს, საქმარედ მოჯარებუღი,
იმის ძნის შესაკრავადა ვაჟი სჯობს, მხარშეკრებუღი.
გარს ნაპირსა ციხე სჯობს, ტყვიაწამლითა მრავალი,
იმის სროლადა ვაჟი სჯობს, გუნება გაჯავრებუღი.“

98. ბაჩში რას გვიქვებ ყანებსა, მთაში ჩვენც გვიღვას

- ბაჩში რას გვიქვებ ყანებსა, მთაში ჩვენც გვიღვას სვილები!
- რაით მოიტან სვილებსა, თუ არ დაკმაზე ვირები?
- ვირს ენაცვალოს პატრონი, დააქვა თეთრებ ცხვირები, დაგკარებ, დარიხრიხდება, ქვევიდან შავეხირები.
- უნდა მოუკვდეს პატრონი, ჩხირების დამწვეტებელი, დაფეკრო გადაბრუნდება, მე მას ვერ შევეხირები,
- უნდა ჭაყვად ააყენებენ, შავი კამეჩის შვილები, ერთჯერად ხომ ვერ ეყოფა ფშავ-ხევსტრეთის თივები.
- კამეჩს გაუქრა გამზრდელი, მე მას ვერ ველუბინები!

99. ამბობდა ბელაღაშვილი

ამბობენ ბელაღაშვილზე ყაზახზედ მეტის მეტსაო:
დაიბრუნა კახეთში, ვერა შოულობს ტყვესაო,
ვაჟუცხე ბევრი დახოცა, მკვდარს ვერ აუქცევს ფეხსაო,
ჭალ-რძალი ბევრი გარეკა, გადაუყენა მთასაო,
ამბობდა ბელაღაშვილი; „მე ვიბელადე დღესაო,
ერთსაცვ საბელადოსა შიგ ამოვარჩევ კარგსაო.“
შევიდა, გამოიყვანა — ღამეს ანათებს ბნელსაო.
— „შენა ჭირიმე, ღამაზო, ნუ მოიგონებ ძმებსაო,
ყელამდი ჩავსვამ ოქროში, მარგალიტს ნახავ ბევრსაო.“
— „უყურეთ ამ წუწკ ალიას, სიტყვა ამოსდის მყრალიც,
ძმებსა ღამიჭრა ყელები, და მამას მისცა ხმალია,
როგორ არ მომავონდება ჩემი საწყალი ქმარია?“

100. ახალ-უხალი

წამოველ სანადიროთა, ჯიხვებ დაუწყებ ცქერასა.
დევების ქორწილს შემოგხვდი, ვაი-ვაგლახსა მღერასა,
მეაც იქ დამიპატიჟეს, უყურეთ ბედის წერასა!
თქვეს ახალ-უხალთ უძახოთ, ნუ ვეს დავარჩინთ ყველასა.
მოვიდეს ახალ-უხალი, ზოგ მე დამიწყეს ცქერასა,
ერთ რაიმ შემააჩინენ, კუდი ღბავ როგორც მელასა,
შუა შუბლშია თვალ უზის, საცრის ოდენა ვერასა,
უკანა კუჭულაშია იქიდანაცა ხედავსა,
„დიდი ყანწები მაიღეთ“, ეძახენ მამა წვეერასა.
„ჯერ დავლოცოთ მკვდარისა და, მემრ ჩვენ დავიწყებთ
მღერასა“.

ჩამორიგებულს შაუნდნას, აერიასა ვერასა,
ხანჯლებზე ხელებ დაისხეს, ბებერს ვინ გვიკლავთ პელასა.
ერთ რაიმ ნიგუზს იბრუნებს სხვა იხედება კერასა,
სხვამ ცეცხლში ჩადო სახნისი, ჩამოჯდ, ქაქერშთ ბერავსა,
სხვამ ფეხი წაჰკრა ზურგშია, თავ ჩაუგალა კერასა.
წამოდგა, წამოიყოლა გაშანთებული ვერასა,
შუბლსა ჰკრა თვალი, გახეთქა ცეცხლი აუჩნდა ენასა,
ქალ-მხალმ დაიწყო ტირილი, ვერ ვიჭერთ მამას წვეერასა.
მე კი საქმისას გამოვძვერ, დევთ ვეჯენჯვიებ ვერასა,
ვგ თქვენი გამარჯვებისა, მართალს კი გეტყვით ყველასა!

101. * * *

მე ქალსა აგრე მეგონა, არა ვარ ცუდ ჭურიანი.
მოყმევ, შენისგნით დამეთქვა, დღემც დავიბნელდებ მზიანი,
თუ მე ქალს მექნა რიალი, ჩემ დედა ჩემზედ მტირალი.

თუ არა, ცუდის მოთქვამსა, სახლიმც უღვ სატირლიანი,
ცხვარ ცხენიმც ოხრად დაგრჩება, მთას ნადგომ
თვირთვილიანი,
სახლ-კარიმც ოხრად დაგრჩება, კართანა ბალკონიანი,
შინითიმც ცოლი წაგევა, მტირალი თვალს ცრემლიანი,
კართიმც დაი შინ მოგივ, უდროვოდ დაქვრივებული,
შვილებიმც დაგიობლდება, მტირალე, თვალს ცრემლიანი.

102. მთას თოვლი მოკიდებია

— მთას თოვლი მოკიდებია, მწყემსო, აყარე ცხვარიო,
ადექ, და ბარად ჩამოდი, ბიჭო, შაირთე ცოლიო,
არა მოგწყინდა მთას ყოფნა, არა მოგინდა ბარია?
ან ლამაზ ქალთან ძილ-წოლა, ან მასთან საუბარია?
— არცა მომწყინდა მთაშია, არცა მომინდა ბარია,
არც ლამაზ ქალთან ძილ-წოლა, არც მასთან საუბარია,
თვალ წითელ შიშაქ მიჩრჩენავ, იმის ქოჩორის ბერტყაო.

103. შენი ჭირიმე, ქვემეხო...

გაგწმედავ, ჩემო ქვემეხო, სუფთათ გატარებ ველზედა.
თუ შემხვდა მთები, გორები, დაგშლი, აგკიდებ ცხენზედა.
შომიზნეს კარგსა ავირჩევ, არ გიღალატოს ხელითა,
შენგან ნასროლსა ყუმბარას მთებს გადავავლევ ქშენითა.
გზას გაუკაფავ ფეხოსანს, შენის ძლიერის ცეცხლითა,
დავანგრევ ციხის სიმაგრეს, შენი გრანიტის ძალითა.
შენი ჭირიმე, ქვემეხო, ჩემო იმედო ძალაო,
სუფთად გატარებ ველზედა, გაგწმედავ ჩქარა ჩქარაო.

104. გარეგანად ღრუბელი

გადამავალი ღრუბელი, გადარი თუშურ მთაზედა,
არამ მოგწყინდათ წანწალი; რად არ დასდგებით ზღვაზედა?
ამ თქვენმა ქეჩა-ქუხილმა გულ ამიცრუვა ცხვარზედა,
სველი მიგდია ნაბადი, ვერ მომიხვიავ ტანზედა,
ქვეშ წყალი შემომიდგება, ვერ დავწოლილვარ ბანზედა,
ან უნდა სიპებ დავიგო, ან უნდა დავჯდე ქვაზედა.
მთელს ღამეს ასე ვათენებ, ძილი არ მომივ თვალზედა.
ვათენებ შეწუხებული, ვფიქრობდი ცხოვრებაზედა.
ცხოვრებას ვინლა გვაფიქრებს, უნდა გაგვრეკონ ჯარზედა.
გაგვრეკონ რუსიშვილებმა, აბჯარ აგვასხან ტანზედა.
საუკუნოთ გვაზიარონ, სისხლის გაგვრეკონ ღვარზედა.
ბევრი წაიქცევ ვაქაცვი, ჟღერას გახყრიდა ბანზედა.
იქ დარჩებ უპატრონოი, არც ვინ დაადგებ თავზედა.

მე მავის მომლექსობელი შემოვეციდე მთაზედა,
სასალდათოთ გავემზადე, დავდექ ახმეტის გზაზედა.
სალდათობიდან მოსული, ისევ ამოველ ცხვარზედა.
პირიქით საზოგადო მაქვს, გაზდილვარ თუშურ მთაზედა.

105. შამოღვამა

ეს შემოდგომაც მოიდა, მთებმა იცვალეს ფერია.
ტყეებს გასცვივდა ფოთოლი, აღარ ჩქამობენ ცხვარინია.
აღარ მოისმის გორებზე ღიღინი მემცხვარისია,
ჩამოუთოავს გორები, ჩაუკეტავის გზებია.
ყველა წავ თავის მხარეზე, საზამთროებში ცხვრებია.
მაშინ ხომ არის კარგი დრო, რომ ჩამოშრება მთებია.

ჯამაიფოთლებ ტყეები; აღელდებიან წყლებია.
გზებზე წავ დეო მოკრული, მთისკენ მომდინარ ცხვრები,
ავიდეს იალალშია, მოძუეს მთისა წვენია,
ჩობნებმაც შაისვენინან, ეხლ ამოფედით მთაშია.

106. სანამდ ქალი ვარ

სანამდ ქალი ვარ, გაჯავრებ, არ დაგიღევა ჯავრსაო,
გზაზე რომ შემომეყარო, არ დაგიგდები გზასაო.
გზის თავზე შეგიფრინდები, მალღ შეგიორეკებ თავსაო,
გადავალ გომეწრისაკე, სანთლით შევარჩევ ქმარსაო.
თუ იქად ვერა ვიშოვნე, ხევსურს გადავყვებ ყმასაო.
ხევსურსაც ისეთს გადავყვებ, ღღეთ შუ ღღესევედღს
ხმალსაო,
შინ სტუმარ შეუღიოდღს, აბჯანდ უღეწღს კარსაო,
ღღაშქარს წინ ჩაუძღვებოდღს, ჩასწრეხღს შუბის ტარსაო.

107. როსტომ სთქვა

როსტომ სთქვა: ერთი ქართული ჩინეთში ქვაზე სწერია.
ვისიც რო ვიყო ერთგული, მტრადამ რად გადამექცია.
ერთი ვერ ვაჯობე სხვისი ამ ჩემსა მოგონებასა,
ერთხელ სიკვდილი სჯობია, მუღამ ჟამს დაღონებასა.
როსტომ სთქვა: მიწა გრილია, კაციც არ ვარგა რბილია,
კაცსა დიაცის მჯერესა, სამარემც დეეკვეთება,
ჯერომ შენია დიაცი, მერე სხვას გეეკეთება.
როსტომ სთქვა: გმირი მეც ვიყავ, ჯირით მეც
გამისროლია,
სოფელში ამაცობასა, ისევ მოთმენა სჯობია.

როსტომ სთქვა: დღეიმც კრულია ჩემისა დაბადებისა,
რაც რა მე გამოვიზარდე, დღე ვერა ვნახე ლხინისა,
სიყმე სიბერედ ვაქციე, ვერცა სინათლე თვალისა,
ვერცა გული გავალხინე, უღელი მედგა რკინისა.

108. გიგნაიშვილი ბერი

განჯიდან გადმოსახლებულ გიგნაიშვილი ბერი,
ცხვარ გამოხყვ ათი ათასი, თან მოხქონდ მთა და ველი,
სამოც იაბო ცხენი ხყავს, თავს ლაგამ ჩასაყრელი,
სამოც თაშატი ცხენი ხყავს, სულ ნიკორ კვიციანი.
სამოც უცოლუ ბიჭი ხყავს, იარალ ასასხმელი,
სამოც უქმარო ქალი ხყავს, ქმარებთან მისასვლელი.
კარზედ უბრუნავს დოლაბი, არის კოდისა მფქველი.
ბევრი მოსდიოდ სტუმარი, მჭადის არს მასპინძელი.
ეხლა იგრ გამხადა ღმერთმა, მჭადის მენატრებ კვერი,
წყლის შემომღეიც არვინ მყავს, მენატრებ ცეცხლ ამთები.

109. ზალ-დედამთილი

სასინეთოდან წამოველ, გამოვხყევ ქარის ქროლვასა.
მეამც ნუ დავეტანები ზალ დედამთილთა ბრძოლასა,
ტარ სახრელები ჩალეწეს ერთმანეთისა სროლასა.
ზალ მეერია ბერასა, თავი უხალა კერასა,
— „ზალო, ნუ მოხკლავ ბერასა, მა შენი ძმების ლხენასა!“
— „როგორ არ მოვხკლავ ბერასა, ქათმებ დამიჭამ ძერასა!“

110. * * *

ხულანტის ციხეც მაგარო, ვაგტეხეს ვმირთა ვმირებთა,
ზედ დადგეს ბაირახები უშიშრად თუშის შვილებთა.

111. * * *

შავ კილდეს, შავი ყორანი, ჩავა და ჩაეჭანება,
ჩავა, და ლეშით გაძლება, ამოსვლა დაეზარება.

112. * * *

ტბა ბრუნავს სისხლის ქალაში, გადასაგდებიმ სად არი?
შიგა წევს გველი წითელი, თავი სჩანს, ბოლომ სად არი?
ნდობა სიყვარულ ბევრსა ჰკლავს, ცოდნა გაგება სად არი?

113. * * *

არ მეგონა ვორის ციხე საგორავად გახდებოდა,
ლაშქარშია თეთრი ცხენი საგოგავად გახდებოდა,
ჩემი თავი, ცათა სწორი, ასე დამიდაბლდებოდა,
ჩემს უარეს ჩემი სწორი ასე გამილაღდებოდა.
ღმერთიმ არ დამატანსაა მალაღვ შენ დადაბლებასა,
შენ ჩემად კარად წამოსვლას, ჩემ თავის გადილებასა.

114. მონაღიკი ჯარჯი

ჯარჯი ჩახედავს ჯიხვებსა, რა მშვენიერები დგანანო,
რქები-რქებს გადაუდვია, ანგელოზებსა ხვებანო.

— „ჯარჯი დეეხსენ ჯიხვებსა, ჯიხვებთ იციან ზიანი!“

არ დაიჯერებს ჯარჯია; „ხირიმ მაქვს იმედიანი“.
თოფ ჯარჯიმ გადაიკიდა, ყირიმი სიმართლიანი.
წინ ჯიხვთა, უკან ჯარჯიმა, ქვიშათ წაიღეს შრიალი.
ნუ ეტყვით ჯარჯის დედასა, ჯარჯია პირსისხლიანი.

115. * * *

დიკლოს აბულის ქორთობი ყამირობს ყანასავითა,
კარზე მოსულსა მოძალეს აბრუნებს ნახირსავითა,
ეჯავრებ თუში შვილებსა, ერხევის ხანჯალსავითა.

116. * * *

შორიდან ვტირი ჩაგრული, მთიდან გიმღერი ნანასა,
ყარიბი ჩანგის ლარები არ მაძლევს შვების ხანასა.
ისევ ჩემ ფერა ყარიბთა ვედრებით უმღერ ნანასა,
ბედშავთა შეყურებაში ვატარებ დრო-ყამთ ხანასა.
ვაი, ამაო სოფელი, შორიდან გიმღერ ნანასა,
შენ შემოგყურებ მკენესარე, ვით ობოლ დედა მამასა,
რომ გნახო უიმედონი, ლოყა დაიწყებს ნამვასა,
სულ იმათ უნდა შევსტირო ჩემი აქ ყოფნის ხანასა.

117. * * *

გემო სასმელათ წყალი სჯობს, შავ არაყს, წითელ
ღვინოსა.
ტანზე საცმელათ ჩოხა სჯობს, სკლატსა მაუღსა, ტილოსა.
ვაშკაციისა დაი ცოლი სჯობს, თუ მოხყავ თავის კილოსა,
თუ არა, — სცემოს, გააგდოს, გაცილოს, ათაკილოსა.

118. * * *

ცხენო, პატრონიმც გენაცვლებ, შავარდენს გიგავს
თვალეზი,
ოთხითავ დაქედილი ხარ, ფეხს გაქვს მოწყობილ ნალეზი,
დოღში წინდაწინ მომიხვალ, ხედვად გამოვლენ ქალეზი.

119. * * *

კესელოს ციხევე, აგაგებ, კუთხევე, გაგლესავ კირითა.
შავრეკავ ჩემებ ობლებსა, ვერამ დავარჩენ ჯირითა,
მალ მალ გავხედავ ბოჭორნას, დღეს დავალამებ ლხინითა,
დაბლამ ვინ ჩამოგიყვანა, შავო ბოჭორნავ, ჯარითა?
მერემ არ ასჩინდებოდე, ჩემო ნანდობო თვალითა.

120. თამარ დედოფალი ვიყავ

თამარ დედოფალი ვიყავ, სახელი დიდი გავიგდე,
ზღვაში ჩავყარე სამნეზი, ხმელეთი ხელში მოვიგდე.
ქაჯეზსა დავდევე იჯარა, ისპანს ხარჯიც ავიღე,
ამტენი საქმის მოქმედმა, ცხრა აღლი ტილო წავიღე.

121 სოლომონ ბრძენი

დალოცვილ სოლომონ ბრძენი სიტყვას იტყოდ
განსაცდელსა.
სამი კაცი მოდიოდნენ, სამი იყვნენ ჩვენ საცდელსა.
წყალში ბადე გადაუშვეს, სამი თევზ გამოიღესა:
დაჭრეს და ტაფას ჩაყარეს, ალი ცაში აუშვესა.
წუხელა ჩემსა ლოგინში კაცს ეძინა, მეტად გძელსა,

ხელთ ეჭირა ოქროს ბურთვი, ღამეს ანათებდა ბნელსა.
თუ ეს სიტყვა მართალ იყოს, ჩემი თევზი გაცოცხლდესა,
გაცოცხლდეს და შეიმოსოს, გაცურდეს და ზღვას ეცესა.
გაცოცხლდა და შეიმოსა, გაცურდა და ზღვაში ეცა.
ტაფას ორი თევზი რჩესა, რიგით მისდევს სამართალი,
ახლა ვეზირს გადახდესა, თუ ეს სიტყვა მართალ არი.
დალოცვილო, სოლო ბრძენო, შენ გამაჩინ, ამათ დღესა,
დღეში სამჯერ გავაპირე, მოდი მოვხკლავ სოლო ბრძენსა.
ეშმაკს სულში შევაფურთხებ, გავაბრუნებ ცარიელსა.
თუ ეგ სიტყვა მართალ იყოს, ჩემი თევზი გაცოცხლდესა,
გაცოცხლდეს და შეიმოსოს, გაცურდეს და ზღვათ ეცესა.
გაცურდა და შეიმოსა გაცურდა და ზღვაში ეცა.
რიგით მოსდევს სამართალი, ახალ დედოფალს გადახდესა.
ეს სამი ოთხი წელია, ჰყვარობ კუნწულ ხელწიფესა.
თუ ეგ სიტყვა მართალ იყოს, ჩემი თევზიც

გაცოცხლდესა.
გაცოცხლდეს და შეიმოსოს, გაცურდეს და ზღვათ ეცესა,
ტაფა ცარიელი რჩესა.
დაიბარეს კუნწულელი, კუნწულელ აქ მოვიდესა
მოდიოდა კუნწულელი, მოიბჯენდა ყავარჯენსა.

— კუნწულელო, სიტყვას გეტყვი შენის გულის
განსაცდელსა,
ენა მაქვს, სპილენძის კოკა მიბარია მევაშლესა,
ვინც იმას საყმორ ამივსებს, საყვარელ იმას დარჩესა.
სიხარულით კუნწულელი სამჯერ ცასა გადახტესა,
დაიბარა ქაჯრეთი, ყველაყაც აქ მოიდესა,
კოკლი, ბრმაც არ დარჩესა,

შვიდი დღე ღამე იარნეს, კოკას ყელში დააკლდნესა:
— შიგ ჩაბძანდი, კუნწულელო, საყვარელი თან ჩაყვესა.
შიგ ჩაიტყუეს კუნწულელ, თავზე ზარფუმ დახურესა,
მოჭედეს ოთხსავ კუთხესა, დასწყევლეს და ზღვაში ხკრესა,
მინდორშია მეხრეებსა გულში დარდი არ ჩაყვესა.

აკავანისა ყმაწვილსა ძილი კარგად ეძინოსა.
ეს' სამი ოთხი წელ გავიდ, მავნე ეშმაკ არ გაჩნდესა,
წყალში ბადე გადაუშვეს, კოკას პირში წამისდევსა,
გასწიეს და გამოსწიეს, კოკა ხანირს გამოდგესა,
ერთმანეთს ეფიცებინ, ვინც უთხრას ჩვენ ხელმწიფესა.
რაც რომ აქ ქონება არი, შვილ-შვილის შვილს ეყოფ
ჩვენსა.

რაც რომ იქ ქონება არი, იმის ოჯახს ნუ ასცდესა.
რო შვიქმნა შუა ღამე; კოკას ცეცხლი მიუგზესა,
დაუშინის თულუხები, კოკას პირი მოსტეხესა.
გამოცვივდნენ ეშმაკები, ქაჯებ ქარად გადიქცნესა,
ზოგი კლდეს და ზოგი ღრესა, ზოგი წყალში ჩაცვივდესა,
ერთი კოჭლი ეშმაკ დარჩა, ის წისქვილში შაგზავნესა,
„ვინცა ფქვილი მაიპაროს, მისი სული შენ დაგრჩესა.“

122. ავთანდილი

ავთანდილ გადინადირა ქელი მაღალი ტყიანი,
შველსა კრა ნახტომიანსა ისარი ორბის ფრთიანი,
ჩამოჰკი ცხენის ტახტაზე, ტყავ გაუხდები რქიანი.
ჩამოჯდა მუხისა ძირსა, ცეცხლი დაანთო ძლიარი.
დაჯდა, დათალა შამფური, წვადი ასხა მცვრიანი.
სანამ წვადი იწვებოდა, ლურჯას მისცა საძოვარი.
შებტა ლურჯა, შესჭიხვინა, იგი კაცი ავი არი.
ეჯიბ მეფეს დაუძახა: „ლურჯა მომგვარე ჩქარო!“
სანამ წამოახტებოდა, გავას გადუსვა ხელიო,
ვიწრონი გაავლევინა, მინდორი უფრო გრძელიო,
მოიხედ, უკან მოსდევდა ასი ურჯულოს ჯარადა.
ასავე თითო ესროლა, ერთი გადურჩა შავადა.

ერთი იმანაც ესროლა, სისხლი წავიდა ღვარადა,
ჩამოჯდა მუხის ძირასა, ტოტი იწვება ფარადა.
დაჯდა, დაწერა წერილი, მტრედსა შეაბა მხარადა,
ეს დედაჩემსა წაუღე: „ველარ მოგივალ ჩქარადა,
გიყვარდა თეთრი მანდილი, ჩემთვის შალღებ შევადა,
ეგ ქალი იგეთს მიეცი, მე მჯობდეს თვალად ტანადა,
ეგ ჩემი ციხე ქალაქი თან გაუყოლე ზითვადა,
ეგ ჩემი ქამარ-ხანჯარი ღვდელს მიეც საწირავადა!“

123. ელესაჲელის და ეთერის ღქსნი

ზეცას რომ ქრისტეს ყანა სდგას, ბრინჯეო გადგა ნათელი,
ზედ ბრუნავს ქარის წისქვილი, მებატრონეთ ყავს ეთერი.
— „ეთერო, მხარზე შეგიყრამ მწვანე ქათიბის სახელი,
ადექი, ქალო, გამომყევ, დავღლილვარ შენი ძებნითა.“
— „დამშორდი, ელუსამელო, არა ვარ შენის სამფერი,
შენ დიდი ხარ, დიდებული, ყველა ქვეყნიდან ქებული,
მე: ობოლი, გლახის შვილი, ობლობიდან დაჩაგრული.
ვაი, თუ ბოლოს მიღალატო, გამწირო წყალ - წალებული?“
— „ეთერო, შენს მოღალატეს, ხიდი წყალში ჩაუტყდესო,
მოწყურებულს, წყაროს წყალი დაწაფებას გაუშრესო
მტრისთვინ გაქნეული ხმალი, ვადაზედა გაუტყდესო,
თუ ამასაც არა გჯერავს, ღმერთი მაღალ გაუწყრესო.
ჩვენა გავმართოთ ქორწილი, ხალხ დაგიბაროთ მრავალი:
მაგათ გამართეს ქორწილი, მოვიდნენ ბიჭის მაყრები.
შერეველო, ბიჭის პოერსა, ეთერ ჩაუჯდა გულშია,
მან მისცა სული ეშმაკებს: „მე გამომიერთვით ეთერი.“
შეულოციან წყეულებ, რაკი არ შეუძლიანო.
ეთერს ჩაასხა კმენარი, ათასნაირი ფერიო,

რამდენსაც აცლის სამოსსა, იმდენ უფრ მრავლდებიანო.
ადგებოდ ელუსამელი, თავთ მოიხადა გვირგვინი:

— „ვის გინდათ ქალი ეთერი, მზე დილა გორთ მომავალი?“

— „შერეველოს მიეც, ბატონო, შენი ტყვე ვარ და
მსახური!“

შერეველო დაქორწილდება ამ უცხო ქვეყანაშია,
ერთი თვის განმავლობაში შინ მოვიდ ელუსამელი.

— „შერეველო, შენსა მზესა, შენი ცოლი რა ფერია?“

— „რათა მკითხავ, ცათასწორო, ცოლის ქება აუგია,
ხომ გინახავს ბროლის ციხე, წვერი ცამდის მაღალია,
შიგა ზის ქალი ეთერი, ბროწეულის ყვავილია,
გვერდით უსხედს სამი მული, ცით მავალი ვარსკვლავენია,
თავთან უზის დედამთილი, აბრეშუმის საცერია,
გვერდთ უდგენან მახლი, დალესილნი აღმასნია.

კართან უწევს მამამთილი, გველაშაპის მყლაპავია.

მათ შუაში ეთერი ზის, ყელი მოუღერებია,

ყელ-ყური მძივით სავსე აქ, შოგ გიშერიც ურევია,
ლოყა-ვარდი, კბილი-ბროლი, ბაგე-ხახის ფურცელია.

წარბი-წვრილი, შუბლი-ბრტყელი, საფეთქელიც მაღალია.
რალა ბევრი ქება გითხრა, ისივდელი ეთერია.“

ავად გახდა ელუსამელი, ეთერის სიყვარულითა,

დედ-მამა საჭმელს უმზადებს, ათას ნაირი ფერო,

შავსა შეხედა ღვინოსა; „რა ლამაზი ხარ ღვინოვო,

დაგლევ და გულსა, დამიწომ ეთერის სიყვარულითა.“

თეთრსა შეხედამს ქადასა: „რა ლამაზი ხარ, ქადაო,

შაგჭამ და გულსა დამიწომ ეთერის ტირილივითა.“

— „ძმაო, მითხარი: რა გტკივა, რიდგან ხარ ავადმყოფია?“

წავალ და იმას აქ მოვეგვრი, წყალსა ჩაყვები მდინარსა!“

— „წადი, დავო, თუ წახვალო, ეთერ მონახე კარია!“

ადგა, წავიდოდ მარიხი, ეთერის მოსაყვანადა.

ბალკონსა შემოუარა, დაურაკუნა კარები,

— „დაგძინებია, ეთერო, მთვარეს გიგვანდა სახეო,“
— „დამშორდი, შუქურ მარიხო, რას ფილიფოზობ ენითა,
გან შენ არ იცი, მარიხო, თქმა რალათ გინდა ჩემითა?
უფლის ნაკურთხი გვირგვინი თავის ხელ დაუდგა სხვასაო.“
— „რა დაგემართა, ეთერო, გზა გავცვით სიარულითა,
სამი თვე გზაზე დავლიე: მარტი, აპრილი, მაისი,
გზაზე დავიგებ ხალიჩას, ფეხ არ გახალო ქვიშაზე,
თავზე დავიდგამ ოქროს მკერს, შუქ არ მოვადგეს
მზისაო.“

ადგა, წავიდა ეთერი, მოყვარვის სანახავადა,
ბალკონზე ფეხი შემოდგა, დაიძრა სახლის ყავარი.
— „შიგნით შემოდდი, ეთერო, მოკლეთ გაქვს შემოსავალი.“
— „მე შიგნით არას შემოვალ, ძმებთ დამავალა
მრავალი,“
— „ძმაო, მოვიდა ეთერი. თულა თვალზე გაქვს ნათელი,
— ეთერსა ჩემი ნახვითა ცხენი უბოძეთ იორლა,
კვიციც თანა გაპყოლოდეს. გავა ბრტყელი და სალარი.“
ეთერსა ცხენი რათ უნდა, უბოძეთ ქამარ-ხანჯალი.
ეგ რომ ეთერმა გაიგო, მუხლზედა ხელი დაიკრა,
— „ავაპ, რა მოყმე დავკარგე, ახლად წვერ შემომავალი.
მოყვრის სეულო დანაო, ჯიბეს მიძეხარ განაო,
ამოვიღებ და დავიცემ მარჯვენა ძუძუსთანაო.
ჩვენ ერთად დახოცილები, ერთადა დავემარხიანო.
გზის პირსა იმარხებიან, გზის თავსა დავემარხვიანო.
ჩვენ გვერდით წყარო გამოდის, სასმელად სანატრელია,
შიგნიდ ოქროთ დასევილია, ზედ ვერცხლის თასი
დგმიანო,
გამვლელი და გამომვლელი, შენდობას იტყოდიანო.“
ემაგ ორთავე საფლავზე ზედ ვარდი ამოსულაო,
გადახვეულან ბურჯლებით, ვით საყვარლისი წესიო,
ემაგ მურადის საფლავზე ზედ ნარი ამოსულაო,
დილით მოვიდოდ ვირები, სალამომდინა ხრიანო,
მობრუნდებ წყალსა დაღევენ, ბურთივით დახდებიანო.

124. ეთერიანი

(ნაწყვეტი თუშური ეთერიანიდან.)

რა უდაბური ქალაა, როგორი დიდი მთებია!
მხოლოდ სოფლები არსად სჩანს, არც სად სავალი
გზანია,
ქალაში ერთი ქოხი სდგას, შამშე მოხვეულ გვერდზედა,
გვერდს უდგა დიდი ჭანდარი, ქოხ დასცქერია თავზედა.
ქოხის გარშემო ტყე იდგა, დიყი, შუპრა ან მწვანეა,
კაცის ხმის არა ხმიანობს, ქალა ველები მთიანი.
მთათ და ნადირთა ჟრიაბულს ეს მხარე შეუჭამია,
სლოფით გულგაცოფებულმა ირემა დაიღრიალა.
არ მოსკდის მთიდან ზეავები, დაიძრის, დაიხრიალა.
ქალას აძრახდის ხოხობი, ზარივით დაიხრიალა,
ზღაპარს უამბობს ნიავი, ფოთლებმა დაიშრიალა:
ამ არე მარეს სთელავსა, მარტო ნადირი ტყისაო.
და ქალი მწყემსა ობოლი, ყვაავილი ედემისაო.
ეტყობა მიწას ლამაზსა ნავალი ეთერისაო,
ქოხს ოთხსავ მხარეს არტყია ბუჩქისა დიდი ბარდები,
ზედაც ყვავიან ყვავილნი, წითელ-ლურჯ ფერადიანი.
ღამ ღამ აქ მოდის ბულბული, მოსთქვამს დაკარგულ
დისასა.

თან ატანს გულის ვარამსა, ნიავ მონაბერ მთისასა.
რა გულ დიდებით ყურს უგდებს ეთერი იმის სტვენასა,
მიმჯდარა ქოხის კარებზე, როგორ აფხიზლებს სმენასა.
გენაცვალ, ჩიტო, სდუღუკებ, ლამაზად ხმარობ ენასა,
ნეტაც ბულბულად მაქცია, შენთან ვიფრინდი ველადა!
ტიტველი აღარ ვიქნები, დაღონებული ყველადა
და მოვრჩებოდე ამ ბებერს, ჩემთვის გაჩენილს გველადა.
დილა არს ისევ, სისხამი, ნამი ზევს ხშირად ნამზედა,
ნახშირის ფერი ბებერი ბობოქრობს ქოხის კარზედა:

— „რა ხანი არი გათენდა, ეთერ, გარეკე საქონი!
რა ეშმაკს დაუჭერიხარ, გამაგებინა ნეტარა?
გაწყდა ცხვარ-ძროხა შიმშილით, მეხ დაკარგულო
ტილო.“

— „ვაჰ, რა ძნელი ყოფნა მაქვს, ყოფნა ეთერი ობლისა.
ნეტავ ან სახე მახსოვდეს, ან ხმა მსმენოდეს დედისა,
ნეტავ ტირილი შემეძლოს, შეცვლა ამ შავი ბედისა.
დღე და ღამ ფეხზე ყუდილი, გადაყრა წვიმა შხაპისა.
შიმშილით ლაღვა საქონის, თმენა ლანძღვა და ტყეპისა.
რა ლანძღვა მინდა, რა კრულვა, დალაზვრულს შავი
დღისასა,

წილ ბედ გაწირულ სოფლადა, თან დაკარგულსა
ლთისგნითა.“

წამოდგა ქალი ეთერი, მთვარე წამოყვა პირზედა,
თავით ბალიშად ქვა ედო, ლეებად შამზნის ძირია,
თვალეებში ჩაქსოვებოდა ზღვა ხმელეთ ერთიანდა,
მთელი ქვეყანა შიგ ბრწყინავს, თავის ხატ ღმერთიანდა.
გვირგვინი ზედ დასდგომია სხივსა ფენს წამწმის ხედვითა,
ცას დედამიწას მადლსა ხფენს, უხვად დაკიდის კიდადა.
ყელი მიუგავს ჯერანსა, გამომავალსა მინდვრადა.
ტანთ შავი ჯუბა აცვია, შავი მანდილი თავზედა.
ვერ ღნახავ ერთ მძივს, ან ერთ ღილს ეთერის ლერწამ
ტანზედა.

ხოლოდ ყაბყატოს კალათა გადაუგდია მკლავზედა.
ცხვარ-ძროხას კარი გაულო, გაჰყვა ნაბიჯით ნელითა,
ეხლა ღა ვნახე გიშრის თმა ეთერს მიჰქონდა წელითა,
სარტყლის მაგივრად ნაწნავი წელს შემოერთყნენ წნელადა,
თავდახრილ მიხსოვს წინდასა, თან დალილინებს ნელადუ,
მიტო ირჩია ნაწნავის წელზე შემორტყმა წნელადა,
რა კარგი სანახავია ქალი გასული ველადა!

მონოგრაფიები და ზღაპრები

ელისბარიძე ივანემ და იჩო ნუდაქაიძემ 7 კაცი მეკობარი შეხყარეს, ერთი ტიკჭორა არაყი გაიყოლეს თან, ატარებინებენ ამხანაგებს ტიკჭორას. ის ამხანაგები ერთმანეთს ეობნებიან: „რატო არ გვასმევენ ამ არაყს?“, გავიდნენ ბელექნისთავ მთაზე, ბილიკი აქ არს ლეკებისა.

ჯერ ერთმა ბელადმა გადახედა, ივანე ელისბარიძემ, ჩუმად ეტყოდა იჩო ნუდაქაიძე: „ლეკები ხო არ მოდიანო“ ივანემ უპასუხა: „არვინ არ მოდისო“, მერე უთხრა იჩოსა: „აბა, იჩო, ერთი შენ გადაიხედეო.“ იჩომ გადაიხედა და სიცილით გამობრუნდა, დაუძახა ივანეს: „ივანე, აქ წამოდი ჩქარადაო, აბა, ლეკებ მოდიან, და ჩვენ სანგალი გავაკეთოთ ჩქარადო. ამ ლეკის ბილიკზე ერთი დიდი ხე ძეგს მუხისა, ჩადუნა არი შალალი და აბა, ბიჭებო, ეს ჩადუნა გავალეთ.“

მიგაღეს, მოგაღეს საჩქაროდ. მერე უთხრა ივანე ელისბარიძემ: აბა ბიჭებო, ეხლა თითო არაყი დავლიოთ.“ არაყი ხო დალიეს. იჩომ უთხრა ნუდაქაიძემ: ერთი გასამჯელო ზედმეტი დამალევინე. „გაიქცა ერთი კიდე გადახედა იჩომა, წამობრუნდა და გამოიქცა. აბათ ბიჭებო, ეხლა შეემზადენით ვაჟკაცურადა.“

ამ დროს გამოჩნდნენ ლეკები, რვა კაცი მოდის ლეკი. წინ ბელადი მოუძღვების ხმალზე ხელი უძეს, თოფი შიშველი მარჯვედ ჰკიდია მხარზედ. ელისბარიძემ უთხრა ბიჭებსა,

„ბიჭებო, თოფი არ გაისროლოთ, ხმალ-და ხმალ გადავიდეთ.“

ახლოს მოიდეს ლეკები, მაშინ გადავიდეს თუშები ხმალ-და-ხმალ. ჩახჩიხი, მოდის ხმლებისა, თან კივილიც მოდის ხევიდან, თან თოფის ხმაც. რვასა მოსჭრეს თავები და რვასავე მარჯვენა ჩამოიდენ ნასახელოები ადგილსა ლაგოდებისასა. მიულოცა ჯარის ნაჩალიკმა და თან მადლობაც მოიხადა.

126. სარკომე ნასკდა

აი, ამა წელს უკვე სრულდება ექვსოცი წელიწადი, რაც დაღისტნის შამილის მეფის ჯარი შემოსულა წასახდენად მთათუშეთში სოფელ ხისოში და ქუმელაურთაში. თუშების წინამძღოლი ყოფილიყო ჯაო ბერიკაიძე, და შეთე გულუხაიძე.

მე ამ ორმოც და ერთ წლის წინავე მილაპარაკა ჯაო ბერიკაიძემ შემდეგი: მე ვიყავ ჯეილი ბიჭი, ახალი მომდინარი, მიველი გოგნელ ღვთისოძესთან, რომელიც იყო მეკაპრების წინამძღოლი და ბელადობდა ჯარებს, ვსთხოვე გავეყოლე სალეკოდ. მე იმან ერთი გზობით დამითხოვა, მისთვინ რომ მე შენ ცოდვაში ვერ ჩავდგები. განმეორებით ვსთხოვე: გამიყოლე სალეკოდ, მაშინ — მიპასუხა იმან: „არადან არა სჯერხარ, წამოდი, წაგიყვანო.“

ჩვენ წაველით, და გადავიარეთ ლეკური მთები. ვნახეთ, არიან მემცხვარეები და არიან მეძროხეები, — მაშინ მიპასუხა: „აბა თუ გული მერჯის, აბა ჩავეტანეთ ლეკებს“ მე ვსთხოვე: „კიდე ქვეითი წავიდეთო“. მინდოდა გზები შემესწავლა. ჩვენ ჩაველით ანწუხ-კაბუჭის მიჯნაზე და შემოვებრუნდით უკანვე. ჩვენ მოვლით მეცხვარეს ბინაში,

ჩვენ მოვკალით ოთხი მეცხვარე და ოთხსავე მოვსჭერით მარჯვენები.

იქიდან წამოველით, მხოლო გვინდოდა ერთი საკლავი დაგვეკლა. შვიდან ერთი ვაცი გამოგვივარდა, კინალამ რქით არ დაგვხოცა, მინამდე ხმლით თავი არ გავაგდებინეთ, ცხვარში არ შეგვიშვა. ჩვენ იქიდან წამოველით და ვიარეთ სულ ტყეზე. ჩვენ მოადექით ერთს დიდს ალაზანსა, ვიარეთ ალაზან, — ალაზან. „ამას ხო ხიდი ექნება“ ხიდი რო ვიპოვნეთ, ამ დროს გაგვითენდა, ჩვენ იმ ტყეში დავიმალენით. ვნახეთ: რო ხიდის პირას გაღმე ერთი ციხე დგას, ვნახეთ აქ არი შამილის ყარაული. როცა რო შუალამე შეიქნა, იმითაც დაიძინეს. ჩვენ ნელა ნელა გამოველით ხიდზე, ვნახეთ ორი კაცი წევს ხიდზე, მძინარეებს ორივეს თავები მოვსჭერით, ორივესაც მარჯვენები მოვსჭერით. ავდექით, შინ მოველით.

მაშინ შევისწავე გზები და დავიწყე ბელადობა. ხისოს და ქუმელაურთას მოიდა ჯარი. ახდინეს სოფლები, ჩვენ შევიყარენით თუშნი და ლეკები ადგილსა ლაას. გვექონდა ორი დღე და ღამე ბრძოლა. მე ჩემის ამხანაგებით სათავეში მოექტეც ლეკების ბელადს. სამი იყო ბელადი ლეკისა, სამივე ნაიბი, ერთი იყო წითელ წვერა, წითელ ცხენზე იჯდა. ერთი იყო შავწვერა, შავ ცხენზე იჯდა, ერთი იყო ლურჯ ცხენზე მჯდომი ჭალარა. მათრახებით თავის ჯარს ედგენ: „თუშებს დახკართო!“ უშენდენ მათრახებს.

ამ დროს ჩემის ამხანაგებით სათავედან ვესროლეთ თოფები, ორივე იქვე დარჩა, ერთი გაგვექცა. ამ დროს დაღამდა, დრო იყო ისეთი. მაშინ გავიყარენით თუშნი და ლეკები, ცხრა თუში იყო მკვდარი და შვიდიც დაჭრილი, რვაოცი მკვდარი ლეკი იქვე დარჩა დაჭრილი, რამდენიმე წავიდა.

127. ღეკეპის შემოსეპე

წისქვილში ვიყავ, თენებისას წამოელ. თურმე ხისოში ჯარი მოსულა, მითხრა დედაკაცმა: „რატო არ მიემეველებიო. ამ სოფელში, კაცი აღარ არი. ერთი ბებერი კაცი კიდე არი. სხვა სულ მდევრად წასულა.“

მე რომ გავემგზავრე, ბებერი კაციც სოფლის თავში აჩინდა. ფიქრობს ბერი კაცი: იქნებ ომის ხმა გავიგონო, ან გადავიხედო გორებს აქა იქო. ნახა ამ ბერმა კაცმა ამ სოფლის ახლო ჯარი მოდის, დაუყვია რუმელაურთას: „არიქა, სიმაგრეები, თვარ ჯარი მოიდა.“ მე რო ცხენი გავაქტი ხისოსკენ მისაშველებლად, მოიხედე ქიმელაურთა სულ ჯარით ამსულიყო.

უკან მოვებრუნე ჩემი ცხენი, გამოვქანდი სოფლისკენა, სოფელში ხო აღარ შემომიშვეს, ბოლოზე გამოვაქციე ცხენი. მთელმა ჯარმა თოფები შესროლა, ტყვიისაგან გამიცვიდა თავ-ყური, შუა სოფელში ჯარია. ხოლო ჯერ ბოლომდე არ არი ჯარი. ცხენს თავი გავანებე, თავიანთ სახლში შეველი, ავდექ, გამოელ. დაუგდე ყური ლეკებს. თუ დედაკაცობა დარჩა, ხელში ხმლით დავერიგოო. თუ ციხეში არიან, ეგებ ციხეში შეუვარდე. ვნახე რო დედაკაცობა სულ ციხეში შეხიზნულა, კარები მაგრა დაუკეტია, მივეპარე და დაუძახე: „არიქათ, კარები გამიღეთ.“ ხმა იცნეს ჩემი, მალე კარები გამიღეს. მე ხო ციხეში შეუვარდი, და კარებიც მაგრა დაკეტეს. მალლა რო აველი ჩარდახში, ესერიან ლეკები ციხეს და ციხეც ერყევა, გავიხედე საომრიდან ნაიბი ზის ბანზედა, წინ ბაირახი უსჭვია, ვერცხლის ყალიონი უჭირავს პირში, და ეწევა ყალიონს. ვესროლე თოფი ნაიბს, მაშინვე თავით წაეყუდა, ყალიონი პირიდან გავარდა, ჯარიც მაშინვე უკან გაბრუნდა.

მე ციხიდან გამოველ და უკან გამოუდექი. სოფლის თავში მოეწიე, ერთი იქ მოვკალ ლეკი. მთელი ჯარი გამომიდგა უკან, ისევ ციხეში შეუვარდი, ისევ უკან გაბრუნდა ჯარი. მდევარი თუშისა შეეწია, სოფლის თავში ტყეებია მეც მარტო სულ ტყეზე ვიარე, ვნახე რო ფერდაზე ორი ლეკი მიდის მარტოკა, მივებარე, უკანას თოფი დაეხკარ, წინამ თოფი მომიშვირა, დააცემინა, არ გაუვარდა გამოქანდა და მეცა. ხმლებიც ორივეს შეგვწყდა, თოფებიც იქვე დავყარეთ, ხან მე ვიყავ ქვეშა, ხან ლეკი იყო ქვეშა, ვიგორეთ ნახევარ ვერსზე, ტყე ველზე სულ ვიგორეთ. ამ დროს როგორც იქნებოდა, დავრიე ხელი და ჩავიგდე ქვეშ, მოვაჭერ ხანჯრით თავი. მარჯვენის მოსაჭრელად რო შევადექე, ამ დროს ზემოთა მხრიდან ერთი ოცდაათი ლეკი მომადგა, დასწვადეს ხმლები და ხანჯლები და დამიტიეს, გავიქეცი თავქვე ტყეზე ხევში ერთი დიდი ქანდარი ხე იყო გადაქცეული, ტოლიანი. მე იმას გადავფრინდი ისინი იმ ხეს ვერ გადმოიდენ, ვიდრე გადმოიდოდენ მე ერთი ვერსი გზა გავიღე. მაშინ დავჯექე და დავისვენ. მაშინ დავყონდი, აღარც თოფი მაქვს, აღარც ხმალი მაქვს, ვიფიქრე: „ავდგე, წავიდე, იქნება ვიპოვნო“. ავდექე, ვიარე ნელა, ნელა. ის ლეკები ხო ვერ შეხვედროდენ ვერც ხმალს და ვერც თოფს. თოფიც და ხმალიც ვიპოვნე, თავიც, ლეკიც. ამ დროს გავიხედე ერთ გორაზე ერთი კაცი ზის: „ნეტავინ იქნება? მიველ, ნელ ნელა:“ ან იქნება დაჭრილი „ან იქნება ავადმყოფი“. მიველ ვნახე თუშია, ორი ლეკი მოუკლავს, ორივე გვერდით უწევსა. დაღალული დამჯდარა. სახელად ეს თუში ომალოელი გულუხა.

ერთ ციკო ყოფილიყო, შინ წასულიყო დედასთან, დედო ყველანი ჭაბას წადიან მეც წავალი, საგზალი ჩამიყარე. — „არავ, შეილო, არა, დედა გენაცვალა, ცუტუნა ხარე, ვერ წახვალე დაგილამდებისავე. დაგეშინებისავე.“ — „არავ, დედო, არავ ყველან წადიანავ, მეც წავალივ“, მერე დედას საგზალი გამეეცხო, ხურჯინში ჩეყარა, ეკიდ ამ ჩიჩოსა და წავალის თურ, მემრ შუა გზახე დაულამდ, ერთ მელაის სოროში შეძვრალიყო, მაგრამ შინ არ ყოფილიყვ, მეზობლებში წასულიყო. რო მისულიყო და შეეხედვ, შიგ სოროში კატა ენახვ. გაქცეულიყ მეზობლებში: „ჭარიქათავ, ამ ჩემ სახლში ეს რა სურიელ შესრულავ. მისრულიყენეს, მელაები და შეეხედვ: „ჭაბა, ჰა ეს მელაებ დაქცეულიყენეს, ამასავ ჩვენ ვერ გამოიყვანთავ, თუ გამიყვანსავ მგელივ!“

მემრინას მეყვან მგელი, მგელს შეხედვ, მგლორო შეხედ, იმ დროს ციკო პირის ბანაში იყო. მგელმა იფიქრა: „ციკო მემუქრებავ, ცხვირზე თითს იკრავსავ“. მგელმა უთხრა: — „მე ამას ვერ გამოიყვანა, თუ გამიყვანსავ ლორივ, თვარ ამის გამომგდები აქ არავინ გეყავა“.

წავიდნეს, ლორი მიყვანეს. ლორ შეხედა, და იცნო კატა იყო: „ეჭავ“, უთხრა: „ეგ ხო ციციავ, ეგ რავგერ გაშინებს, თავ ფაფა მოხარშეთავ, სუროს კარ დუდგი თავ, მემრ გამოავ, მე ამ ფოთლებში დამალეთავ, მგელი ზეზე ავიდესავ, თქვენ მელაები იქი აქის დიმალეთავ, გამოალისავ, ჯერ მე გადავეტანებივ, მემრ თქვენაც მომეშველნიდითავ“. გამოსრულ ეს ციციო, სუკ-სუკით წასრულ ფაფიან ჯამსთან. ლორს, რო უნახავის, დაშინები, უცახცახებივ. ეს ლორ, კატას ღვინები რო თავგიავ ფოთლებშიავ; გადასტან, ეს კატა დაშინები იმ ლორსა და წამოა-

რდნილ ჭყვივლით. გულ გახეთქილ კატა ხეზე ავარდნის, ხეზეითა მგელ ჩამოარდნილ, ჩემ შეჭმად მოავ, მელა სულ დაქცეულან, ჩამოსულც იცოიდ და ხურჯინ უკიდებავ, და წასრულ შინისავ დედასთან. დედისად უამბი „ესრ — ესრ იყოვ“. მემრ დედა გასჯავრდომიყვ: „ჰაი, შე, მონაო, შენა, ი მაშივენ გითხარი ცუტუნა ხარი, ქააბას ვერ წახვავ“.

129. ზღაპარი სხრა ძმაზე.

ცხრა ძმათ ცხრა ოთახ სახლ ხქონიყვ. ერთ ოთახ სუ ოქროთ სამსვია ხქონიყო. სუ დედისად გადახვიდებიყო სუ პატარა შვილი: „ერთ საღება მოხპარე მამას, კარე-ბი. გავალო“. მამას ის გასაღებ თმაში ხქონიყო დამალუ-ლი. დედას სხვა კი ველარ მოეხერხა. ეთქო: „მოდი, თავს დაგიჯიგნავ, შენ თავის დაჯიგნვა გიყვარს“, როცა დეჯიგნ, იმაშქეცალ კარებ გელო, ფულ გამოელო, ერთ ქალის სურათი და გადალუბილიყო, ახში წასულიყო, ვერ-ცხლის სოფელში, სადაც იმ სურათის ქალი ყოფილიყო.

იმ სოფელში მქედელი ყოფილიყო იმისად ეთქო: „აბა ის ქალი უნდა მაჩვენოვო.“ ის ქალი ისთაში ხყვანიყო, რო თურმე არვის აჩვენა: „შენ და შენ რასაც მთხოვ მოქცემო.

ერთ კიდობანსავით გეკეთა ვერცხლისა ისთა, რო შიგ ორ კაც ჩასულიყო, წელო, გალავნის გარეთ დედვა, მალ ქალ ხყვანიყვ, სულ ყარაულებ ხყვანიყვენს და შიგ თავად ჩამჯდარიყო. მეორეს დღეს ყარაულებს ენახა რო სულ თურ თვალს უცემს, რო მადლი მაგის ყურებ. მემრ იმ ბატონს ეთქვ: „წაიღეთ და ჩემ ქალს დუდგით შინ საყურებლადო“. როცა დაღამებულიყვ, თურ ქალმა საგებ-ელ გაიშალ თავსთანად ფერხთან სანთელ უნთია. გამოიდ ის ბიჭი ფეხთანით, სანთელი თავთან დაანთო, თავთა-

ნითა ფეხთან შიგვე შევიდა და დაჯდა. მერე თქვა იმ ქალმა: „ეს რა ამბავია ჩემ თავსა? ეშმაკ ხარიც გამოჩინდი და ქაჯ ხარიც შენ სიტყვის ამსრულებელ ვარივ“. ახში გააღ კარები ბიჭმა და ორნივე შიგ შევიდეს და დასხდეს, და კარები დაგულეს. მეორე დღეს ნახეს ყარაულე-ბმა რო ქალი აღარ სად იყო. „წაიღეთ ეს კიდობანი“, უთხრა ბატონმა, „და უხვედრ ტყეში დადგითავ. ალბათ, ღმერთის ბრძანება რა არსავ“. გამოიღეს იქიდან და ერთი სახლი ააშენეს შირაქის გზაზე.

ბიჭი მონადირე ყოფილიყო, ორი შვილი ხყოლიყო, ორივე ვაჟი. ის კაც ნადირობ წასულიყო. ერთ ფარის ხაზეინს ეთქო მწყემსებისად: „წადით, იქიდან ცეცხლი მომიტანეთო“. დაგვიანებულიყო ის მეცხვარე და რო მოსულიყვ, ხაზეინს ეთქვ: „რათ დაღვიანდიო“. — „ბატონო, ერთ ისთა ქალ იყვ, რო ყურებით ვერ გასძღები“. წასულიყო ხაზეინი, ის დედაკაცი მეტაცა და ის ბიჭები სახლში დეემწყვდია.

მოსულიყო ის მამა, ბიჭები შინ დეეხელნეს და ის დიც შინ ველარ შეხელ. ცუტუნა ბიჭ ზურგზე ეკიდ მამას, დიდ ბიჭისად ხელ მეკით რო შევანახვევ ვისმეო. წყალს გადენილიყო, დიდ ბიჭ წყლის პირზე დეეყუდა. ჯერ პატარას გავიყვან ზურგით და მერე შენაო. შუა წყალში რო შესრულიყო, გამოღმით დიდ ბიჭს შეეკივლა მეეხედვა და ენახა რო დიდ ბიჭი მგელს მეტაცა და ცუტუნა წყალმა წაართო უცებ.

მგლის მოტაცებული მემცხვარეებს გეერეკებია, და ცუტუნა ბიჭი მეწისქვილეს დეჭირ და ორივე ბიჭი ცოცხალი დამრჩალიყო, ახში ის მამა ერთ ქალაქში მოსამსახურედ დამდგარიყო და იმის ცოლიც იმ სოფელში ხყვანიყო. როცა ის ბიჭები დაზარდილიყვნეს, მერე ეთქო მეცხვარეს და მეწისქვილეს: „წადით, წყემსად დადექითო“.

ორივე ძმანი ერთად შეყრილიყვნეს. წასულიყვნეს და ვისაც კაცს მაგათ დედახყვანდა, იმ კაცთან მექათმედ დამდგარიყვნეს. მაგათ, ესე იგი ბიჭების მამა ქორწილებულიყო, ხმატიყოფს თურ იმ კაცს, ვისაც იმ დედაკაცი მოტაცებული ხყვანდა. ბევრ პატიყილის შემდეგ, თავის მოჯამაგირენი წელაღნეს ყარაულა: „რო დიაცმა ხალხი შიგნიდან დაკეტოს, ქმარი აქ მოიდეს და თქვენ კიდე კარებზე ყარაულად დაუდექიდავ“. თურმე, ის ბიჭები იმ ქალისებია შვილები და იმ ბიჭების ხაზეინი კიდე მამაა და, თურმე, ეს არ იციან. ბიჭებს საობარ ჩამოღვარდნიყო, დიაც, ესე იგი დედა, თურ შიგითა ყურს უგდებს; დიდ ბიჭს ხსონებიყო, თურმე უამბობს: „მე, თურმე, მგელს მოეტაცე, ჩემ ცუტუნა ძმა — წყალს, და დედა ჩემი შეეტაცა მემცხვარეებს“.

გაიგეს ერთმანეთი. დედამ კარები გააღო, შერეკა შიგ და უთხრა: „ის დედა მე ვარ, მემცხვარეებმა რო მომიტაცეს და დეეწვინა ბიჭები და შუაზე თითონ დაწოლილიყო“. მოიდა ქმარი, ძლიერ გაჯაგრდა რო ნახა ბიჭები ასე იწვნენ. წავიდა იმ კაცსთან, ვინც ქორწილში დახმატიყა და უთხრა: „ეგ რა მიყავ, შენ რო მოჯამაგირეები გაგზავნე ორივენი ჩემ დედაკაცსთან წვენანო“. უთხრა იმ კაცმა: „სამივენი ჩემთან მორეკე, და მე ყოლებს სამივეს დავჭრიო“. დედა კაცმა უთხრა: „აცალეთ, ერთი ორი სიტყვა მათქმევინეთ, მერე თქვენი სიტყვა ასრულდესავ. როგორ არ შევრეკევდე, ჩემი შვილები არიან, მე რო სახლიდან გამომიყვანა ეს ბალები სად დაწირა, სახლში კარებ დაგულულში, აბა, მე დღეს ამათ დედა ვარი, შინ როგორ არ შევრეკევდე“. მერე, რომლის ქორწილიც იყო, იმან უთხრა: „აი, შე მამაძაღლო, შენა ხარ ჩემი მოლაღატე. მე ერთ შვილი წყალმა წამართო და ერთი მგელმა მომტაცა, და დღეს ამათ მამა მე ვარო“. გაუხდა

იმაზე ჩხუბი, ამაილო ხმალი და გაარეკებინა თავი. ეგ შვილებიც თითონ დარჩა და ის ქალიც. ისე რო ორი ცოლი გაუხდა, გაზარდილი ორი მისი შვილი, რომლებიც ხყვანდნენ მოჯამაგირედ, თურმე იმისი შვილები არიან და იმან კი არ იცის.

ჭირი იქა, ლხინი აქა; ქატო იქა, ფქვილი აქა.

130. ზღაპარი მელაზე

ერთხელ ქალებს შიყარა წმეეკრიფა. როცა ლხინში არიან გახურებით, ამ დროს ერთ მელა შესჩენიყო: „სტუმარ არ გინდათავ, ქალებო?“

— მოდილა, მელო, მოდი რაგვერა არ გვინდა. გადებდინ კერაის თავ. მემრ, თურ, თამაშობენ, მელოსად ეთქვ: „მელო, შენაცალ ითამაშე“.

— „არა, ვერ ვითამაშებ, ყელ მოხვეულა არ მიძესავ“. ქალებს სუყველას ეყარ თავის ყელსდებებ, მელოსად ყელზე ჩეყარ. მელოს ეთქვ: „მე პატარა ადგილ არ მეყოფა სათამაშოდავ“. სუყველან განზე დამდგარიყვნეს, დიდ ალაგ მეცალ მელოსად. მემრ მელოს დეძახ: „განი, ბიჭებო, ტაში, ქალებო!“ გაფრ-გამოფრენიყო, გაფრ გამოფრენიყვ, კარში გავარდნიყო, გაქცეულიყო და მელაებში წასულიყო, ის ვერცხლის ყელსადებებ მელოს დარსჩომიყო. ეს ქალებ დამრჩალიყვნეს ცარელან, ეტირა, ეყვირა, მავრამ რასალ უშველდეს.

იმ მელას მეზობლებში შემოხვევიყვნეს გარშემო: „მელო კარგაო, ეს ყელსადებებ ვინ მოგცა?“ მელას ეთქვ: „ერთ დარ ღამეშიავ დარივ ალაზანში ჩავძკერი, ამოვძკერი, ყინულზე გავგორდი, გამოვგორდი; რო ავდექი, ეს ყელსადებებ ამესხავ. თქვენაც ჩედით და ალაზანში ჩაძე-

რენტავ, ამოძვრენტავ და ზედ ყირვანზე დაწვენთავ სანამ მე არ დაგიძახებთა, არ ასდგნეთავ“. ის მელაეებიც ისრ მოქცეულიყვნეს, ჯერ ჩასულიყვნეს წყალში, მემრ ამოსულიყვნეს და ყირვანზე დაწოლილიყვნეს. ცოტახნის შემდეგ ყელსადებაიან მელოს ეძახ: „არიცქათავ, მელაებო, ჯარი, ჯარი, ჯარი!“ გულ გახეთქილ მელაებ წამოყრილიყვნეს. მელაებ ყირვანზე დამბულეებს, ზოგს თავ მოგლეჯიყვ, ზოგს კუდი, ზოგს კიდე ბარკალი. ქირ წავიდა, ლხინ მოიდა.

131. ზღაპარი მონადირია ბაკოზა.

იყო და არა იყო, ღვთის უკეთესი რაღა იქნებოდა? იყო ერთი კაცი, მონადირე ბერო. სოფლის მოშორებით ხქონდა მთების შუაზედ სახლი ანუ ქონი. იყო თავისთვის მარტოკა. წინა დღისით წავიდ სანადიროდა და მოკლა ერთი გარეული თხა და მოიტანა ქონში, მონარშა და შეექცა ჩვენი ბერო.

დილით რომ გათენდა, მზე ჯერ ამოჩენილ არ იყო, რომ ბეროს გეგონ რაღაც ძახილი: „მიშველ, ბერო, მიშველ, ბერო“. ქონითა გიხედ და დინახ რომ პირდაპირ ფერდზედ წინ ქალი და უჯან მგელი გამორბიან. ის არის უნდა დეწიოს მგელი ქალს და შეჭამოს, რომ ბერომ მავლ ტალიან თოფს ხელი ლა გავარდა, ქონშით გაიქცა, ჩამოუჯდა ბერო და მგელმა ქალს კაბას კბილი დასწვდა. როდესაც თოფმა იგრიალა, მგელი იქვე დაეცა და ქალი გადარჩა.

გაქცეული და შეშინებული ქალი მოვარდა ბეროსთან და ჩამოჯდა მტირალი და ფერ ახვრეტილ, — „ბერო, შენ მე გადამარჩინე და ბელსა გწევო“, უთხრა ქალმა.

შეხედა ბერომ და ქალს ფეხები უკულმა ება. ბერომ შეატყო, რომ ეს ქალი ეშმაკი იყო, ანუ ქაჯი. შემდეგ დადამდა, და ის ქალიც იქავ დარჩა და ბეროს ერთ ნაბად მეტ არ ზქონდ, ქვეშ კიდევე ჯიხვის ტყავებ ეგო ლეიბად. ბერომ გაშალ საგებელი, და დაწვნეს ერთათ. მხოლოთ მონაკი არაფერი იფიქრ, არც ერთს და არც მეორეს. ბერო ისევ ხანჯრიან დაწოლილ და ქალს უთქვამავ რომ: „ბერო, ხანჯარი და იარაღი მეტა მაშინებს და შეიხსენივ“. ბეროსაც შუხსნი. გათენებულა დილაი და ამდგარან, პურ უქამავ და მერე ქალმ უთხრა რომერ: „ბერო, ეხლ ჩვენ წავიდეთ და აიქ დიდ კლდეებ რომ არის, იმ კლდეებში შევალთ და შენ არ დაგეშინოს. შენ ქათიბის კალთაზედ ხელი მომკიდე და მომყევი. შიგ კლდეში რომ შევალთ, სოფელში შევალთ და დაგიწყებენ: „გამარჯობა, ბერო გამარჯობა ბერო!“ შენ ხმა არ ამილო. ხმა არავის გასც. ჩემ დედ-მამას ჩემს მეტ არავინ ხყავის. იმთ ეხლ მკვდარი ხვგონივარ, ძალიან გუხარდება და გეტყვიან: „ბერო, ეხლ რა გაჩუქოთ, რომ ცოცხალ შვილ მოგვიყვანევ?“ შენ უთხრიდ, რომევ ერთ პურის კვერ მომეცი თავ და ერთიც ჩაჩივ. ძალიან გუძნელდებ, მაგრამ მოგცემენ“.

გოხკიდ ბერომ ქათიბის კალთას ხელი და გახყვ ქალს, მათარ მანა ხევ-ხუვები და მიადგნეს დიდ კლდეებს. პირდაპირ კლდეებში მივიდ ქალი და ბერო. გაილო კლდე, რაგვერც კარები, შევიდეს ქალიდა ბერო, და ისე მოხურ კლდე. შეშინდ ეს ბერო. სოფელში ეგებებიან: „გამარჯობა, ბერო, გამარჯობა ბერო! კაც არ ხარი, გამარჯობას რაგვერ არ გვეობნებ?“ მაგრამ ბერო ყურსაც არ უგდებს. მივიდეს ქალის დედმამასთან, მეხვიენეს, სიხარულისგან აღარ იციან რა უნდ ქნენ, რომ დედისერთა ქალ ცოცხალ მუიდ. ბერო ათვალეირებს ყველას, უკულმა აქვის ფეხები. დედ მამათ უთხრეს ბეროს: „ბერო, ამდენ

სიკეთე გვიყავ და რას გვთხოვ რო მოგცეთ?“ ბერომ უთხრა: — „ერთი ჩაჩი მომეცით და ერთ კვერ პური“. დალოდნენ ეს დედმამანი, მაგრამ რას იზმენ, შვილ ცოცხალ მოხვარ ბერომ. მემრ შვიდეს დედ მამანი, დედამ გამილო პური. მირველა ერთ მტკაველ სიგძე სიგანე ხ ქონდა და ვერშოკიც სისქე, ეგრე რომ ერთ კაცს კარგათ პურს აქმევდ, კიდეც დარჩებოდ, გამოუტანა და მისც ქალის დედამ პური ბეროს და უთხრა რომეც: „როცა მოგშივდეს, პური შეჭამე და ერთ ლუკმისა კიდეც გუშვიდ, თორემ დაგეკარგებ, არ ინახებ“. ქალის მამამ გამოუტან შავი პატარა სახურავი ქუდივით მანდილის ფერაი. ქალის მამამ უთხრ ბეროს: „ბერო, აი ამ ჩაჩს გაძლევ და ეს ჩაჩი არის უჩინარი გექნება ზედ ტანზედ და ვერაფერ ვერ დაგინახავს, მხოლოთ დაბლ მიწაზედ არ დასდ, თუ დასდევი მიწაზედ, დაგეკარგებ“. ისევ გამაცილეს ბერო კლდის კარებს და გამოვიდა მზეზედ. სანადიროთ რომ წავ ბერო, წაავლებს ჯიხვს რქებზედ ხელს და ისე იჭერს. ერთ დროს ბეროს ტანსამოსის გამოცვლა დასჭირდ, და შემთხვევით ჩაჩი მიწაზედ დასდვ, უცებ ისევ მოძებნ, მაგრამ სად, სადღა იპოვნის მიწაზედ, დაეკარგა სამუდამოთ. ეხლ დარჩ პური. ერთ დროს წავიდა სოფლად, დაითვრა ბერო და პური ის ნატეხი მთელი შეჭამა და რაღას იზამს, ისაც დაეკარგა. წინავე კი სჭამდა ბერო, ერთ ლუკმას დასტოვებდა, მოშვიდებოდა ნახავდა გუდას, ისევ მთელი იყო პური, მაგრამ ეხლა აღარც ჩაჩი აქვს ბეროს და აღარც პური. წავიდა ისევ. ძველ ქოხს მიატანა ბერომ და მიდიოდს სანადიროთ დღისით. დაღამდებოდა, ქოხში იჯდა მარტოდ მარტო და იქ იგლოვდა უჩინარ ჩაჩს და პურის კვერს. ჭირი იქა, ლხინი აქა, ქატო იქა, ფქვილი აქა.

ერთი კაცი ყოფილა, სოფელ შენაქოში. იმასეძახოდნენ სახელად უთორს, გვარი კი ჰქონდა გულუხიძე, ყოფილან რვა ძმანი. როგორც კამეჩები, ისეთი ღონის და ისეთი დიდი ტანისები. სოფელი არაფრად არ უნდიათ და ამის გამოთ სოფელი სულ შიშში იყო მათგან.

ერთხელ დაჰპატიჟეს რვანივე ძმები სოფელ ომალოში ნათესავებმა. შენაქოელები სხვებიც ბლომად იყვნენ საჭეიფოდ სოფ. ომალოში. როდესაც ძმებმა გულუხიძეებმა ქეიფი გაათავეს და შინ მოდიოდნენ, უცბათ, თითონაც ვერ გაიგეს, დაკარგეს მერვე ძმა. უმეშოდ მისი ვერაფერი ვერ გაიგეს. დარჩენილი შვიდი ძმები როდესაც ჩამოვიდნენ ს. შენაქოში, ხალხს დაუწყეს აჯანყება და ხან მანდილოსნებს უპატიო სიტყვებს ეუბნებოდნენ და ლანძღავდნენ, ღამე რომ დაიძახებენ სტუმარს მასპინძელი წაიყვანსო, შეორე დილით გამოვა ოთიური და ხალხში იკვების: „წუხელ მე ვიყავი მავნის ცოლთან და საქმე გავაკეთეო“.

ოთიურმა ისე შეაშინა სოფელი, რომ ვერავინ ვერც ხმასა სცემს და ვერც უძრახდებიან. მთელი სოფელი შვიდ კაცმა ჩაიგდო ხელში და მთელ სოფელ შვიდი კაცის მკლავის გამსწორებელი არავინ ჰყავდათ.

ძმები გულუხიძეები იმისთვინ ემუქრებოდნენ ასე სოფელს, რომ მათ ეთქვათ: „თუ თქვენ კარგი კაცები ხართ, რატომ სისხლს არ აიღებთ ძმა ვინ მოგიკლათო?“ ყველა ძმებზე მავნებელი იყო ოთიური. ოთიურმა დედაკაცებიც კი აიჯანყა თავის თავზე. აჯანყებული ხალხი ხმას ვერ იღებდა ოთიურთან. როდესაც დიაცებს წყალი მოჰქონდათ, მაშინ ოთიური წინ გადაუდგებოდა, თუნგებს ჩამოართმევდა წყლით სამსეს, შეიტანდა, თავიანთ ჭურჭლებს გაამსებდა და ცარიელ თუნგებს უკან უბრუნებდა

დიაცებს. მაშინ სოფელმა დააწყო პირი და შეჰკიდეს ალუდი (იმას ეძახიან თუშები სამხვთოს).

იყო ერთი კაცი სოფ. დანოში მცხოვრები. სახელად ერქვა ხეტა. ის ძალიან შემძლე კაცი იყო და იმათ სოფელში, გარდა ხეტასი, შეილდი არავის ჰქონდა. მარტო მას ჰქონდა ძალა იმდენი, რომ ჩხუბში ეხმარა შეილდი. როდესაც ს. შენაქო შეაწუხა გულუხიანთ ამაყობამ, წაღანეს ხეტასთან შპიონი ს. შენაქოელებმა მოსაყვანად. პურ-ღვინო გაიტანეს საქეიდოდ, მხოლოდ პური ვერავის გაუტეხნია. ამ დროს უთური თავის სახლში ზის, სტუმრები ჰყავ, სტუმრებთან სვამს, დროებას ატარებს და თან ეუბნება სტუმრებს: „შესვითო ეს ლუდი და არაყო“.

ამ დროს მოვიდა ხეტა, ხალხი გამოსულია ბეხენეს, თითქოს სადილობა გადასული იყო, პური ისევ გაუტეხავი იყო ოთურის შიშით. მოვიდა ხეტა, ყველას გამარჯობა ჰკითხა, მთელ სოფლის ხალხს ყველას ხელი ჩამოართვა. ხალხი აიშალა ხეტას პატივის საცემლად. ერთი სკამი იდგა და ზედ ბალიში ჰქონდა დადებული, ყველანი თავის ადგილზე დასვა, თვითონ კი იმ ჩიკაზე ჩამოჯდა. მემრე ხეტა ადგა და ჰკითხა ხალხს: „სამკვდრო არის თუ სამხვთოვო?“ ხალხმა უპასუხეს: „სამხვთო არის, მაგრამ ოთურის გამოსვლამდე ჩვენ არ შეგვიძლიან დალოცვაო“. იმ საწყდებზე რკინის მათრახი იდო, ეს იყო ოთურის, და ვინც ამას ხელს დაადებდა, ამ მათრახით უნდა მოეკლა ოთურს. ხეტამ ეს რომ გაიგო, სთქვა: „რა არის, მე დავლოცამ და, როდესაც ოთური გამოვა, იმას გამარჯვებისას შევასმევო“. მაშინ ხეტამ სთქვა: „რა ამბავია, რისთვის მომიყვანეთო?“ დგას ალუდისა სამსვიაი, ფლას გადაფარებული. მაშინ სოფელმა უთხრა; „რომ ჩვენ არ შეგვიძლიან მაგის დალოცვაო“, და ხალხი უძრავად ისხდნენ. ხეტამ აიგრძილა, ოფლი შეშრა, ფლას ხელი მოჰკიდა, ასწია და

იქით გადაადგო. ამოიღო ალუდი, მოსდვა თუნგიანი ტარკოშით და შესვა. როდესაც ხეტამ ერთი თუნგი დალივა, თქვა: „პირიც ვერ გავიჟვანტეო“, მეორე ამოსდვა, მეორეც შესვა: „ძლივს ყელი დამისველდაო“, მესამეც რომ ამოსდო, მაშინ სთქვა: „ეხლა მუცელი გაავრილაო“.

ამ დროს წავიდა შპიონი ოთიურთან და შეატყობინეს, რომ შენი საწუდე ერთმა კაცმა დალოცაო, ფლასი და მათრახი იქით გადაუსრაო. მაშინ ადგა და წამოვიდა ზოთური. რომ მოვიდა, სთქვა: „ვინა ხართო ჩემს უფროსნო, ვინ ეწევით მამაცობასაო, იმის ცოლი და დედა ვატირეო!“ ხეტამ უთხრა: „ოთურ, მე ვარ სტუმარი. შენ კი ჩემი მასპინძელიო, შენი გამარჯვებისაო!“

ოთურმა რომ ხეტა ნახა, ძალიან შეეშინდა, და ხეტას უთხრა: „მიაცადე, შინ წავალო, ჩავიცმევ ტანისამოსსაო, შევიმოსებო ჯაჭვ ჩაჩენებითაო, სასიკვდილო მათრახი შინ მაქვსო და იმით გეომებო“. გამოვიდა ოთური, ხეტამ მიაგება ტარკოში ალუდიანი: „მასპინძელ, შენს გამარჯვებისაო!“ — „მე ეგ არ მინდა, სტუმარო!“ — უთხრა ოთურმა და მათრახი გადაჰკრა ხეტას. ამაზე ოთურმა უთხრა: „ეგ არის შენი გამარჯვებისაო. ერთხელ კიდევ დამკარი, ოთურ“, უთხრა ხეტამ: „იქნებ პატარა მეტკინოსო, რომ მეც ჩხუბის მადაზე მოვიდეო. (ნუ დაიკვებებო, ფშაველებო, არც არის ჩვენი ბრალიო)“ ხეტა ღვას კამეჩივით, ოთური კი მათრახს სცემს. როდესაც მესამე მათრახი გადაუჭირა ოთურმა, მაშინ ხეტამ დაავლო ხელი და მიწაზე დარტყმით ოთიური გაასაგსავა, შემდეგ აიღო და ლუდის ქვაბში ამოავლო, მოუნათლაგ ბალღსავით ამოიღო და მინდვრისკენ გაისროლა და თან მიაყოლა: „შე მამაძალლო, ეხლა გაძეხიო!“ დარტყვნილი ოთური ადგა და შინ წავიდა.

შვიდნივე ძმანი ხეტას შიშით გარეთ ველარ გამო-
დიოდნენ. ხეტამ ხალხში მუქარადა სთქვა: „ოთურ, რად
აწუხებ ჩემ ქალრძლებსაო? თუ კიდევ მოციქული მომი-
ვიდა, ვაი, დედი შენის ღმერთსაო“.

ხეტა იყო იგეთ მუცლის პატრონი, რომ სამ ჩაფს
ალუდს ერთხელად, ერთი ხელადა პურის არაყს (წინ გა-
მონახადს) და ცხრა ფეჩის პურსა ზაკუზკაზე ძლივს ჰყოფ-
ნოდა. ხეტას უღალატა ძმობილმა და იმან მოჰკლა თათ-
ბირით. გაიგო გულუხიძე ოთურმა. უარეს დღეებში ჩაა-
ყენა ს. შენაქის ხალხი.

სოფელმა პირი ქნა, ალუდები ჩააყუდეს, მოხარშეს და
აიტანეს ვებუშიკიზე შენობა დაიწყეს საყარაულო ციხისა.
შვიდნივე ძმები იქ არიან, უხვდებიან მეტად კარგათ მთე-
ლი სოფელი ერთგულად და ტკბილი ენით. სოფელმა
დაათრო შვიდივე ძმეჭი ალუდით, არაყებით, და მაშინ
შეჰფიცეს ერთმანეთს: „ვინც უღალატოთ ამაში, იმას
მანდილი ერგოს დიაცისო“. ხმალ-ხანჯლებით დეერინეს.
შვიდივე ძმები გულუხიანი ციხეში ამოხოცეს. ეს ამბავ
შპიონმა შაატყობინა ოთურის ცოლს რომ: „შვიდივე
ძმები დახოცეს, შენ მაინც გაიქეცი და თავს უშველეო!“
ქალი გაიქცა თავისი აკვნიანი ყმაწვილით მამასთან. მამას-
თან მივიდა და უთხრა, რომ: „ოთიური და მისი ძმები და-
ხოცეს, მე მაინც ვადამარჩინეო“. გაჯავრებულმა ოთიურის
სიმამრმა (ქალის მამამ) სთქვა: „ძალლიდან ძალლი გამო-
ვა, ძალლიდან ბატკანი ვინ სთქვაო“.

გამოაძრო აკვნიდან თავის შვილის-შვილი კედელს
მიარტყა და მოკლა, შვილი კი გადაარჩინა.
დაგლავნათ, გულუხიძენო, ოთურის ამყობამა
ოთურის ცოლმა ლამაზმა, დედაში თავადობამა,
ოთურის ცხენმა საღარმა, ხავირში ქარაყობამა.

გამოცანები

133. ტომარა ტონტროკელაო, სახელს გეტყვი, ვერ იაზრებ (თუშურად ხაკი. ქართულად საცალო).

134. ავხადე ლიპლიპელასა, ჩავხედე გულ-ყვითელასა. (ეს გულ-ყვითელა ზქვიან ერბოს).

135. ცავ, ცავ, კავკავ, ღობეს ხელი გაყავ, ცავ მოვ-დრიკე, მარსკლავ მოვწყვიტე (ესკალა).

136. ბაბანობს ბაბანაური ბაბანოს იბანებაო, იმის ნას-როლი ისარი ხელმწიფეს ეკადრებაღ. (წისქვილი).

✓ 137. ორბი მოჯდა ორასი, ფრთა გაშალა სამასი, კანჭი ათას ხუთასი. (მზე).

138. ასანაურის ხიდზედა ასი ფარა ცხვარი დგასა, ერთიც რო მოაკლდების, ყველა იმას დაეძებსა. (ქესი, ბალი).

✓ 139. დედა არა შობილჩყო, შვილი ქალაქს მიდიოდა (ბოლი, კომლი).

✓ 140. წითელსა ეკლესიასა შავი შემოჯდა ყორანი. (ცეცხლზე რო ქვაბს დასდგამს).

✓ 141. ასი სუფ ავიარეო, ასი ბუდე ავშალეო, ქალსა დილი ავყარეო, კალათაში ჩავყარეო. (სიმინდი).

✓ 142. აქედან გავკარ ისარი, აბანოს შევძარ ფიცარი (კივილი).

143. დავკარ ხმალი, ვერ დავატყე კვალი (წყალი).

144. აბდი ბაბდი ოქროს ტახტი, მზით ავიღე, მთვა-რით ჩავდგი. (ყინული).

✓145. ნაყის, ნაყის ნაყისავ, დაანათის ნახისა, ამას კიდევ ხკლებია მიადგის და ნაყისა, ბეჭის ძირში ვიჯდიდი, მე კი ვერა მნახისა. (ელვა, ქუხილი, სეტყვა).

146. წვერი ქაშია, შუაშია რკინაშია, თავი მიწაშია (ცხენის ფეხი, ნალი და უსმარი).

147. კრიჭი, კრიჭი კრიჭინასა მკვდარი ცოცხალს უჭირაესა, ღმერთო, ჰკითხე შენ იმასა! რათ უჭირავს შენ იმასა (ცხენის ფეხები და ბორკილი).

✓148. ბაგაბა სტრაკევედა, (საცერი)

149. ფური ფაშტეს შევაგდე, კუდი ხელში დამრჩავ. (ესკალა).

150. იქ ჩაძვრა, აიქ ამოძვრა (თუშურად სახნული, ქართულად გუთანნი).

✓151. ახეო მახეო, ეშმაკისა სახეო, წვრილი ტიტი გაბმულ იყო, ჩემი თვალით ვნახეო. (ობობას ბუდე, თუშურად ბებერა).

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინასიტყვაობა — ს. მაკალათია 5

I. საბმირო

საგირთეს ციხე	11
(მთქმელი ლუი თორღვისძე 95 წლ. სოფ. ხაზაბუ.)	
ბახტრიონი	11
(მთქმელი იროდი ალსჯანაშვილი 41 წ.)	
ზეზვაი	12
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩიღო.)	
გიორგი და იოსებ ხარანაული	13
(მთქმელი მაკატო ბელოძე 82 წ. სოფ. ომალო.)	
ფირუზხანი	14
(მისივე)	
თინას გმირობა	14
(მთქმელი ბაბაღე გულუზხაძე 56 წლ. სოფ. ომალო.)	
მურთაზი	15
(მთქმელი თისო ბელადიშვილი სოფ. დიკლო. 71 წლისა.)	
ნუცალი	16
(მთქმელი ლუი თორღვისძე 95 წ. სოფ. ხაზაბუ.)	
* * * (ქაჩუსა თავსა გადმოდის დიდი ნუცალის ჯარია)	17
(მთქმელი გიო ელანიძე, 65 წლ. სოფ. ჩიღო.)	
დიკლოს აზნაბეა	18
(მთქმელი რომანოზ სისვაური 19 წლისა. სოფ. ომალო.)	
(ვარიანტი)	19
(მთქმელი გიორგი ტარკოშაძე 62 წლ. სოფ. ხაზაბუ 14 ივლისი.)	
შენაქოს აკლება	19
(მთქმელი ალ. უჯირაული.)	
გულხადარა	20
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წლ. სოფ. ჩიღო.)	

(ვარიანტი)	21
(მთქმელი მაკატო ბელოძე. სოფ. ომალო.)	
* * * (დაიძრა, გამოემართა დიდის ბუსურბნის ჯარიო)	22
(მთქმელი გიორგი ტარკოშაიძე 62 წ. სოფ. ხახაბუ. 14 ივლისი.)	
იმამ შამილი	23
(მთქმელი თისო ბელაძე სოფ. დიკლო.)	
დავით ბელაძი	24
(მთქმელი ლუი თორღვაიძე 95 წ. ხახაბუ.)	
თამარ დედუფალი	25
(მთქმელი საბა ითიურაძე 48 წლისა, სოფ. კონთიო. 1931 წ. 25 აგვისტო)	
ვიგა	26
(მთქმელი საბედო იკირაული 75 წ. სოფ. ომალო.)	
აქვარაზე გალაშქრება	27
(მთქმელი თისო ბელაძიშვილი)	
ცხენო, ლალი გყავს პატრონი	28
მთქმელი თისო ბელაძიშვილი.	
შაგვახელბთან ბრძოლა	28
მთქმელი თისო ბელაძიშვილი.	
უმან ხაჩიშვილი	29
(მთქმელი კობე ჩიგლაძე 25 წ. სოფ. ჩიღო 21 აგვისტო.)	
ნადირო მგელოძე	30
(მთქმელი თისო ბელაძიშვილი.)	
ნინო თორღვას ქალი	32
(მთქმელი გიორგი ტარკოშაიძე 62 წ. სოფ. ხახაბუ 15 ივლისი.)	
ტყვედ გატაცება	33
(მთქმელი ეთო გიოს ასული ბაკურიძე 25 წ. 18 აგვისტო.)	
გიორგი გელანაშვილი	34
იობ ჩილოელიძე	35
(მთქმელი გიორგი ტარკოშაიძე 62 წ. სოფ. ხახაბუ 14 ივლისი)	
ბერიძე	37
(მთქმელი ლასარე ბუნაჩაური 52 წ. სოფ. ხახაბუ. 4 აგვისტო)	

ლაშარს მოვიდა თილიძე	38
(მთქმელი ამბრო ელანიძე, სოფ. ჩილა 1931 წ. 30 წ.)	
ბაგვახელებთან ბრძოლა	39
(მთქმელი თისო ბელადიშვილი 71 წლის, სოფ. დიკლო 1931 წ.)	
ივანე ელიზბარიძე	40
(მთქმელი ლუი თორღვაიძე 95 წ. ს. ხახაბო.)	
ქოქრია და ბექურიძე	41
(მთქმელი ერეკლე ოჭილაიძე 63 წ. სოფ. ხახაბუ 28 ივლისი)	
ბიჭური	41
(მთქმელი ლაზარე ბუხაჩაური 52 წ. სოფ. ხახაბუ 4 აგვისტო)	
გერმანიის ომი	43
(მთქმელი მიშა კობიაშვილი.)	
ქისტებს უპარავს ცხენები	44
(მთქმელი ლავრენტი მოლაძე 18 წ. სოფ. ჩილა 22 აგვისტო.)	
ჩინარაულის ტყავ თეთრო	44
(მისივე.)	
დადექ, დაგვესენ, ვახაძე	45
(მთქმელი გ. მიქელაშვილი.)	
გიორგი შავარდაშვილი	46
(მთქმელი თებრო იჭირაული. სოფ. ომალო 1931 წ. 30 წ.)	
დავით ჩილაელიძე	47
(მთქმელი ლაზარე ბუხაჩაური 52 წ. სოფ. ხახაბუ. 6 აგვისტო.)	
ბრძანებდა ლაშარის ჯვარი	48
(მთქმელი გამიცო ბელადიძე 67 წლის. სოფ. დიკლო.)	
შატოლ მოიდა ხონობი	49
(მთქმელი ლაზარე ბუხაჩაური 52 წ. სოფ. ხახაბუ 6 აგვისტო.)	
ფირუზან	50
(მთქმელი ლაზარე ბუხაჩაური 52 წ. სოფ. ხახაბუ 6 აგვისტო.)	
გიგაი	51
(მთქმელი კობე ჩიგლაიძე სოფ. სისო.)	

** (*—სოლიშვილმცვე ვინ მოკლა, გმირი არწივი მთისაო) . . . 51
(მთქმელი თისო ბელადიძე 71 წ. სოფ. დიკლო
17 აგვისტო).

II საყოფაცხოვრებო

დაუკარ, ჩემო ჩონგურო	55
(მთქმელი თისო ბელადიძე 71 წ. სოფ. დიკლო 17 აგვისტო)	
ქალ, გუშინ	55
(მთქმელი კობე ჩიგლაძე 25 წ. სოფ. ჩილა)	
თვალუყუნა ლამაზ ქალი	56
(მისივე)	
** (ალმასის ფანჯარაშია, ქალო გიჩანდა პირია)	56
** (გაზაფხულისა ხანზედა ბუკაკას ასხი ბუმბული)	56
გადმომავალო მერცხალო	56
(მთქმელი სილო მოზაიძე)	
ქალ მიდიოდა წყალზედა	57
(მისივე)	
** (ვინამ ჩამოწვალ გორიგორ, ცხენიმ ვის მოგყავს რეტადა)	57
მისივე)	
** (წუხელის ქალმა ლამაზმა, კარს ჩაუყარა კლიტენი)	58
ქალო, ქმარს რად არ შეირთავ	58
(მთქმელი თისო ბელადიძე 71 წ. სოფ. დიკლო 17 აგვისტო)	
ვაი, რომ მალე მოგწყინდე	58
(მთქმელი ვთო ბაკურიძე 25 წ. სოფ. ჩოლო 18 აგვისტო)	
მითხარ, ვინ გშობა ხმელეთად	59
ვაპმე რა ბედი დავკარგე	59
(მთქმელი სილო მიქოს ასული მოზაიძე 33 წ. სოფ. დიკ- ლო 16 აგვისტო)	
ბიჭო, ვინ წახვალ ქალაქში	59
(მთქმელი სილო მოზაიძე 33 წ. სოფ. დიკლო 16 აგვისტო)	
ქალო, გიყებენ საქმროსა	60
(მთქმელი საბა ითიურიძე)	

ქალო, ნუ მტანჯავ ლამაზო	60
(მთქმელი ნიკო აფშინაშვილი)	
ჩვენ რომ ერთმანეთ გვიყვარდა	61
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩიღო)	
* * (იმერეთს თავგადადიო აქლემის ნატოტარია)	61
ქალო, შენ კივიყელაო	62
(მთქმელი ამბრო ელანიძე სოფ. ჩიღო 28 წ.)	
ქალ ვინ ხარ	62
გარა დარცალის სიკვდილი	63
(მთქმელი საბა ითიურაძე სოფ. გირევი)	
მიხაი უშურაული	64
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ ჩიღო)	
სიკვდილო უსამართლოო	66
(მთქმელი სოფიო იჭირაული. 56 წ. სოფ. ომალო)	
საბრალო ხუტის დედაო	67
(მთქმელი კობე ჩიგლაძე 25 წ. სოფ. ჩიღო 1931 წ.)	
ჩილოს-გმირები	69
(მთქმელი თებრო. იჭირაული 70 წ. სოფ. ომალო 1930 წ.)	
მოუკლავთ ბეროს იობი	70
(მთქმელი ირაკლი ელანიძე 32 წ. სოფ. ბოჭორვა 29 ივლისი)	
ციდან წამოიდ ღურბელი	71
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ.) სოფ. ჩაღრ. 18 აგვისტო	
ხანაბული თიბელანთი	72
(მთქმელი ლაზარე ბუნაჩაური 46 წ. ს. ხანაბუ 29 ივლისი)	
თისოს რევაზის სიკვდილი	73
(მთქმელი ლაზარე ბუნაჩაური 52 წ; ს. ხანაბუ 6 აგვისტო)	
კობეს სიკვდილი	75
(მთქმელი ლაზარე ბუნაჩაური 52 წ. ს. ხანაბუ 6 აგვისტო	
სამუნში ჩავა ყორანი	76
(მთქმელი ლაზარე ბუნაჩაური 52 წ. ს. ხანაბუ 6 აგვისტო)	
ზეცას დარეკეს ხარები	77
(მთქმელი ლაზარე ბუნაჩაური 52 წ. სოფ. ხანაბუ 6 აგვისტო)	

იოსებ ხარანაშლის მოკვლა	78
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩიღო 22 აგვისტო)	
ციდან წამოსულ ღრუბელი	79
(მთქმელი გიო ცანიძე 65 წ. სოფ. ჩიღო 19 აგვისტო)	
ჯუღანთ ანოს მოკვლა	80
(მთქმელი თისო ბელადიძე 71 წ. ს. დიკლო 17 აგვისტო)	
მეითის მოკვლა	82
(მთქმელი გიორგი ტარკოშაიძე 62 წ. ს. ხახაბუ 17 ივლისი)	
სიკვდილმა ჩამოიარა	83
(მთქმელი საბელო იჭირაული სოფ. ომალო)	
ა ვაჰმე, მხარი ამტკივდა	83
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩიღო 21 აგვისტო)	
: (ცა სქექდა, ქუნდა, ელაგდა სეტყვას ისროდა ქვისაო)	84
ალექსი ბახტურიძის სიკვდილი	84
თუშეთში გაჩნდა ყვავილი	85
სასტუმროდ ავად გავხვდი	85
(მთქმელი სონა ნაკუდაიძე 29 წ. ს. ომალო)	
ფშაველი კვდება ვაჟკაცი	85
წერილი ბრძოლის ველიდან	86
ხახაბუს გავხვდი მცხედარი	86
(მთქმელი თისო ბელადიძე 71 წ. სოფ. დიკლო 17 აგვისტო)	
სიკვდილ სიცოცხლე	87
(მთქმელი ლუა თორღვაიძე 95 წ. ს. ხახაბუ)	
დალაი	88
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. ს. ჩიღო)	

III ნაკვეთი

მეცხვარემ ცხვარი შეშალა	93
ძნელია სხვათა შვილობა	94
(მთქმელი ესტატე ბორჩაშვილი)	
ვერ მაშინებენ ლეკები	95
(მთქმელი თისო ბელადიძე 71 წ. ს. დიკლო 17 აგვისტო)	
ქალი ატირდა ქართლშია	95
მთქმელი სოფიო იჭირაული 56 წ. სოფ. ომალი)	

ვინა სჯობს?	96
(მთქმელი საბედო იჭირაული 75 წ. სოფ. ომალო)	
ბარში რას გვიქვებ ყანებსა	97
(მთქმელი საბედო იჭირაული სოფ. ომალო 75 წ.)	
ამბობდა ბელალაშვილი	97
ახალ-უხალი	98
(მთქმელი საბა ითიურძე)	
* * * (მე ქალსა აგრე მეგონა არავარ ცუდ-ჭურჩიანი)	98
(მთქმელი სოფიო იჭირაული)	
მთას თოვლი მოკიდებია	99
(მთქმელი ოლა ბელოძე 20 წ. სოფ. ომალო)	
შენი ჭირიმე ქვემეზო	99
(მთქმელი ანტონ ნიკოსძე თავბერიძე 28 წ. სოფ. ვესტომთა 19 აგვისტო)	
გადამავალო ღრუბელო	100
(მთქმელი გიორგი ტარკოშაიძე 62 წ. სოფ. ხახაბუ 14 ივლისი)	
შემოდგომა	100
(მთქმელი ნესტორ ბუჭვაიძე 29 წ. სოფ. ჩილა 22 აგვისტო)	
სანამდ ქალი ვარ	101
როსტომ სთქვა	101
გიგნაიშვილი ბერი	102
ზალ დედამთილი	102
* * * (ხულანტის ციხევე მაგარო გაგტეხეს გმირთა გმირებთა)	103
(მთქმელი თისო ბელადიძე)	
* * * (შავ კილდეს შავი ყორანი, ჩავა და ჩაქვანება)	103
(მთქმელი გიმიცო ბელადიძე 70 წ. სოფ. დიკლო)	
* * * (ტბა ბრუნავს სისხლის ჭალაში, გადასაგდებომ სად არი?)	103
(მთქმელი სიდო მოზაიძე 33 წ. სოფ. დიკლო)	
* * * (არ მეგონა გორის ციხე საგორავად გაზდებოდა)	103
(მთქმელი სიდო მოზაიძე)	
მონადირე ჯარჯი	103
(მისივე)	
* * * (დიკლოს აბულის ქორთობი ყამირობს ყანასავითა)	104
(მისივე)	
* * * (შორიდან ვტირი ჩაგრული, მთიდან გიმღერი ნანასა)	104

. (გემო სასმელად წყალი სჯობს შავ არაყს წითელ ღვინოსა)	104
. (ცხენო პატრონიმც ვენაცვლებ შავარდენს გიგავს თვალეზი)	105
. (კესელოს ციხე ავაგებ, კუთხე გავლესავ კირითა)	105
თამარ დედოფალი ვიყავ	105
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩილო)	
სოლომონ ბრძენი	105
(მთქმელი გიო ელანიძე 65 წ. სოფ. ჩილო)	
ავთანდილი	107
ელუსამელის და ეთერის ლექსი	108
(მთქმელი ჭულა ბელადაშვილი)	
ეთერიანი	111
(მთქმელი ბაგრატა ხაბაიძე 17 წ. სოფ. გოგრულთა 1931 წ.)	

IV მოთხრობები და ზღაპრები

მეკობარნი	115
(მთქმელი მიხო ბაკურიძე 67 წ. სოფ. ხახაბუ 5 აგვისტო)	
სალეკოდ წასვლა	116
(მთქმელი მიხო ბაკურიძე 67 წ. სოფ. ხახაბუ 5 აგვისტო)	
ლეკების შემოსევა	118
(მთქმელი მიხო ბაკურიძე 67 წ. სოფ. ხახაბუ 5 აგვისტო)	
ზღაპარი ციციზე	120
(მთქმელი სიღო მოზაიძე 33 წ. სოფ. დიკლო)	
ზღაპარი ცხრა ძმაზე	121
(მთქმელი თეფე მარხვაიძე 40 წ. სოფ. ჩილო 19 აგვისტო)	
ზღაპარი მელაზე	124
(მთქმელი სიღო მოზაიძე 33 წ. სოფ. დიკლო 17 აგვისტო)	
ზღაპარი მონადირე ბეროზე	125
(მთქმელი ლაზ. იმედიძე 2 ივლისი 21 წლის სოფ. შენაქო)	
რვა ძმანი გულუხიძენი	128
გამოცანები	132

შემჩნეული ბეჭვლითი შეცდომები

პ.პ.	სტ.	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
6	7	თხზავს	თხზავს
5	18	ამსკვალული	გამსკვალული
7	17	მადლთბას	მადლოობას
7	26	წვილნანი	წვილმანი
3	7	დანა'იეთებას	დანასიათებას
3	8	სოციალ-ეკონომიურ	სოციალ-ეკონომიურ

რედაქტორი — ვ. გორგაძე;
ტექნიკ. შ. დემეტრაძე.
კორექტ. { კ. ვარდოსანიძე,
 { ს. აყრეშიძე.

* *

გად. წარმოებ. 17/V 1937 წ.
ხელმოწერილია დასაბეჭ.
2/VIII — 1937 წ. ტირაჟი
4000; წიგნ. ზომა 5 × 8;
ქაღალდის ზომა 50 × 70
ფორმ. რაოდ. 9; შეკვეთის
№ 588; მთავლიტის რწმ.
№ 13642.

* *

გამომცემ. „ფედერაცია“-ს
სტამბა თბილისი, პლენა-
ნოვის პროსპ. № 181.

ფასი 3—50

შრომ — 40

3—90

საქართველოს
საგარეო ურთიერთ
სა-relations
1981/2

12

315